

НИВА

МІСЯЧНИК ПОСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ
І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ.

Адрес Редакції :
Львів, ул. Якова Стшеме 15.

З М І С Т :

о. Юліян Дзерович: Витай нам Владико	133
о. Д-р Гавриїл Костельник: У відповідь проф-ови Стан. Смольці з нагоди его книжки „Die geus- sische Welt“	135
Обовязки нашого духовенства в теперішню тяжку пору на харитативнім полі	154
Свщ. Ол. Коренець: Церков св. Варвари у Відни, I., Postgasse 8.	160
Всячина	166

ЛЬВІВ 1917.

З друкарні „ДІЛА“ Львів, Ринок ч. 10.

НИВА

Виходить з початком кожного місяця в об'ємі
чотирох до п'ятих аркушів друку.

ПРЕДПЛАТА ВІНОСИТЬ:

Річно 10 К. Піврічно 5 К. Поодинокє число коштує 1 кор.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:

Львів, ул. Якова Стшеме, ч. 15.

НИВА

МІСЯЧНИК ПОСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ.

Ч. 4.

Львів, за цвітень 1917.

Рік XIII.

о. Юліян Дзерович.

Витай нам Владико!

І псхождаше на вськѣ дѣнь на нѣтъ вѣкѣ, ймже сѣнь ѡтѣ-
йде, й кѣ днѣ хлѣба не їдаѣше, кѣ нощѣхъ же не преставаѣше пла-
чущисѣ. . й ѡсмотри єго градѣща, и рече Ѡтцѣ єго: „сѣ сѣнь
мѡй градѣтъ!“...

На високу гору в Сирії, там, звідки видно перехрестні
шляхи з Раги Мідійської, немічними ногами все день в день
спиналась старенька Анна, жена Товіта. Тут, приложивши
руку до очий, щоб захистити їх від разячих промінїв сонця,
годинами цілими сиділа і виглядала свого сінка, милого їй
серцю, Товію. І хліба в день не їла і ночами не переставала
плакати, а мужеви своєму, що хотїв її потішити, заодно по-
вторяла: „молчи, не прелщай мені, погине ѡтрочищѣ мѡй!“... Аж
наконець матерне серце дрігнуло.. на далекім овиді поба-
чила мати щось так якби сина... Се він, се він таки, моя
люба дитина: „сѣ сѣнь мѡй градѣтъ!“

„Мовчіть! не прелщайте себе, не поверне ваш „быв-
ші й митрополитъ“*) до вас! Ми єго сильно держимо в тюр-
мі „куда онъ давно стремился**)!“ в Нові-Городі, ми поса-
дили єго вже под караул в Курську, він вже в покутничім мо-
настирі в Суздалі, ми держимо єго під поліцейською охра-
ною в Ярославі, він вже помер, „он już umi!“... повторяла,
щораз то новими Йововими вістями раничи наше серце, цар-
ська, немилосерна страшна Москва,

*) „Прикарпатская Русь“ з 1. жовтня 1914. ч. 1419.

**) „Новое Врема“ з 11. вересня 1914.

Аж ось поніс ся по цілім нашім, нещаснім, горем прибитім краю могутий, величний, чародійний звук, несучи сю радісну вістку:

Вже є вільний! — говорила любов.

Вже мусить бути в дорозі! — кликала надія.

Вже вертає! — шептала віра.

А кождий день проволоки, а кождий день мовчанки часописий про поворот Твій мучив душу, ранив серце, додавав жалю, збільшав тугу за Тобою!

Бо хто з нас двигав свій хрест жалю і страху, жаль і ляк о Тебе чинили його тяжшим. Хто з нас дрожав о чиєсь найдорожше житє, дрожав і о Тебе.

Бож Ти був як найсвятійша і всюди суца власність і став Ти відпочинком для очий, що зайшли сльозами, бо кого жаль і розпука давили над власною судьбою, Твою споминав судьбу і стихав в своїм горю!

Адже Ти за нас всіх терпів, мучив ся під жандармським караулом, томив ся в московській тюрмі. В хвилю, коли всі нас покинули, коли оборонці наші подались на захід, коли і чільні сини народа лишили народ своїй судьбі, — Ти один остав на становищі нестрівожений, незахитаний і в чорній годині тривоги і переляку голосив народови якесь дивне слово надії, що „не скує душі живої ні слова живого“ відвічний ворог України і Церкви, бо „з нами Бог!“

І справді Бог Тебе охоронив нам підчас півтретярічної тюрми Твоєї „ціла, здорова, честна“. І справді Бог вислухав наші молитви о Твій поворот, та ще в який дивний, чудний спосіб. Цар враз із прислужниками, стручений з престола своїми власними дітьми — підданими, заняв Твоє місце узника в Петропавловській кріпости, а Ти... вернув на волю у почеси між свої діти, свою паству!...

Не запряжемо нині рожами прикрашених квадригів, не виїдемо по Тебе, Гефайстовим хочби способом кутим возом, щоби завести Тебе на Твою святоюрську гору, до Твоєї катедри, до Твоєї хати.

Ні!

В лектиці наших сердець відеш між нас, а чолом будуть Тобі бити душі наші.

Не возмемо труб ні трембіт, бо стократно сильнійша, ніж всіми інструментами розспівана оркестра привитають Тебе, горячі, сильні, голосні удари сердець наших, які грати муть пісню слави, хвали, подяки і чести.

„А що Ти не опустив нас в долі нелегкій, посеред грому армат, подумя пожежі, панованя крови і смерти — най буде слава Тобі!“

А що Ти нас в хвилях зневіри, терору і насильства хріпив словом надії та відради — най буде хвала Тобі!

А що Ти за нас терпів в тюрмах, в'язницях, на заслання довгі безконечні місяці — най буде дяка Тобі!

А що Ти до нас прибуваєш як предитеча в хвилю світання нашої кращої долі і тепер як добрий син України станеш далі йти служити світлом Свого розуму, теплом горячого Твого серця — най буде честь Тобі!

Витай нам Владико!

о. Др. Гавриїл Костельник.

У відповідь проф-ови Стан. Смольці з нагоди его книжки „Die reussische Welt“.

I.

Назва і річева ціль книжки.

Під кінець 1916. р. появилася груба кинжка (460 стр. + XV стр. передмови) написана німецькою мовою та з під пера Поляка: професора краківського університету, члена палати панів (сі титули — відповідно до річевої цілі книжки — виписані на книжці), д-ра Станіслава Смольки, під заголовком: „Die reussische Welt — Historisch politische Studien — Vergangenheit und Gegenwart“*). Книжка друкована у Відні, а видана накладом „центрального видавничого бюро Найвищої Польської Народної Ради (N. K. N.)“. Як довідуємось з побічних жерел, та книжка появилася в французькій перекладі.

„Reussische Welt“ після розуміння автора не має бути те саме, що „russische Welt“; „Reussen“ так відносить ся до „Russen“, як під до гатунку; отже до „reussische Welt“ належать: „Gross-Reussen“, Weiss-Reussen und sogenannte „Klein-Reussen“ (d. i. der ruthenische Volksstamm) — (передм. VII—VIII. стр.).

Притім автор твердить, що се зовсім не нове поняття, „бо в німецькій мові „Reussen“ від непам'ятних часів через довгий ряд століть якраз то означало, що під тим автор розуміє“. Вправді, сей термін — зазначає автор — від якогось часу вийшов з уживання задля політичних змін на Руси, та по мимо сего до нині має він своє значіне, бо ще до ни-

*) Автор присвятив сю книжку своему батькові: Францови Смольці.

ні не всі „Reussen“ перейшли в „Russentum“. А „прямо неможливо зречи ся уживання того терміну, коли мова о минувшости“. Так автор. А ми на се лиш се можемо сказати: Чи колись в німецькій мові „Reussen“ дійсно мало ширше значінє, як „Russen“ — се лишаємо історикам. Нині одначе в німецькій мові обі ті назви мають вповні ідентичне значінє; прецінь граматично се одна і та сама форма, одно і то саме слово, тільки що вимова иньша. Кождий Німець напевно під „reussische Welt“ зрозуміє „russische Welt“, ну, а „russische Welt“ легко заступаєсь понятєм „russische Nation“. Та сей обман якраз пожаданий для осягнення ціли книжки — для тої ціли, котра вправді ніде в книжці не є виписана словами, але річєво є перевелена. Наколи іменно німецький (чи французький) читач (котрий переважно не є достаточнo ознакoмлений з подрoбницями національних та політичних відносин в східній Європі) переконаєсь, що автор в своїй книжці принципно і подрібно розправляє не о Росіянах, але о „Русинах“ (Росіяни і Білорусини фігурують тут тільки яко рами для доповнення образу „des Ruthenentums“), та ще до того найде в книжці цілу копицю таких висказів, де будь категорично будь гіпотетично твердить ся, що „Reussen“ помимо всіх своїх ріжниць творять „один світ сам за себе“, що тут ходить о „один в собі неподільний народ“ (стр. 22, 201), то німецький читач зараз ставить собі квестію (з котрої Поляк так тішить ся!): А щож тоді Українці хочуть? Що таке Українці і їх претенсії? — *Lari fari! Fata morgana!*

В цілій своїй книжці автор воює виключно проти Українців, москвофілів з нашого народу якось — хоч не сміло (бо нині у нас такі часи!) — бере в оборону (стр. 123—127). Всьо, що „українське“ — се для п. Смольки нічого не варта. Український рух представляє він яко штучно-вигворений (роль графа Стадіона!), мало поширений і взагалі без глибшого коріння в народі. Натомість москвофілство в нашім народі має бути первісне і природне.

П. Смолька якось вагаєсь рішучо признати нашому народови національну відрубність. В дійсности приказує він наш нарід яко „Volksstamm“, з котрого не знати ще, що буде, а не яко „готову“ націю“ (стр. 173). Вже і сам титул книжки на се вказує. Наколи п. Смолька трактував би наш нарід яко відрубну націю, мусів би свою книжку затитулювати „Ruthenen“ або „Ruthenen und Russen“ — але ніколи „reussische Welt“.

Як нині всі польські — чи там польсько-жидівські — газети, так і п. Смолька іронізує українські народні аспірації, називає їх „фікціями“ (стр. 171) і т. д. Повтарає питанє за всіма польсько-жидівськими газетами: Кілько то зер треба би перечеркнути в числі 34.000.000 (котре представляє численність нашого народу), коли ходить не то о свідомих

„Українців“, але о свідомих „Русинів“? (стр. 43). Наводить слова (розумієсь: з приакуванєм), котрі галицько-волинська літопись з XIII. в. вкладає в уста угорському вождови Філі: „Гострий меч! Огнистий кінь! Безчисленний руський“) народ! Один одинокий камінь розбиває безчисленні кроплі!“ (стр. 128—129).

*

Не може бути сумніву, що книжка п. Смольки обчислена на се, щоби Українці стратили на вартости в очах тих кругів, для котрих та книжка призначена. А о скільки більше Українці стратять, о стільки більше Поляки зискають. Такою є річева ціль книжки п. Смольки. Принципіально має вона послужити яко агітаційне средство на шкоду „Русинів“, а на користь Поляків. Се передовсім треба ствердити. Вже сама поява книжки та обставини, в яких появилася, свідчать о тім. П. Смолька, як в книжці зазначає, половину свого житя, більше як 30 літ, студіював над тими річами та проблемами, які в теперішній своїй книжці порушує (стр. XI.). Наколи так є, — то чому аж так пізно являєсь та его книжка? Хиб-ж мало було на се часу перед війною? Чому не відложив її видаваня на спокійні повоєнні часи? Чому та книжка являєсь якраз підчас війни і то в часі, коли квестія українська і польська стала ся в політиці Австрії, а навіть в очах цілого світа незвичайно важними чинниками, — коли зближують ся мирові переговори, від котрих буде залежати доля народів? Чому автор так спішив ся з видаванєм сеї своєї книжки? Адже сам видає на себе засуд написавши: „Aber auch keine Zeit ist zu verlieren“ (стр. XV). Він навіть не мав часу викінчити свою книжку, як слід, о чім найліпше свідчать „Nachträge“, котрі треба встромлювати до уступів попередних сторін книжки, а займають місце від 409 стр. до 460?

Чому вкінці видає ту книжку Найвисша Польська Народна Рада? тепер підчас війни? з такими коштами? Прямо немислиме, щоби Н. К. Н. хотів видавати якісь „історичні“, „наукові“ студії про „руський світ“, наколи ті студії не були би писані в агітаційнім дусі!

Тож зі згляду вже на ті ооставини, в яких книжка п. Смольки появилася, в очах кожного Українця, як також кожного Поляка, та книжка має характер агітаційної композиції. Ще лиш в друку була книжка п. Смольки, а вже з Відня приходили до Галичини алярмуючі вісти: „Поляки друкують книжку, котра нам може дуже пошкодити!“ Розу-

*) Автор тут хибно ужив „Ruthenen-Volk“; повинен був ужити „Reussen-Volk“! Розумієсь: він „забув ся“ в унесеню против „Русинів“!

місь: тут не було побоювання о історичні факти — їх прецінь годі укрити! але о тенденційне представлене тих фактів.

Та не в тім ціле лихо, що п. Смолька видав тенденційно про нас написану книжку, а в тім, що та книжка перед очима тих, для котрих вона призначена, прибирає позір об'єктивної, історичної, наукової книжки. До сего позору причинюєсь: 1) величезна об'ємистість книжки, 2) тисячі історичних фактів, 3) автор — тому, що сам про себе каже, що він звиш 30 літ студіював сей предмет, — уходить за авторитет в тих річах, 4) автор обіщує, що річ представить об'єктивно, 5) про свою книжку висказуєсь, що се плід его 30-літньої наукової праці, далекої від усяких політичних зглядів (!), 6) автор представляєсь приятелем нашого народа, 7) висказує надію, що ниніші Українці віддай добре приймуть его книжку (стр. XII.), а побоюєсь, чи всі его „Landsleute“ згодять ся на его погляди (XII), 8) автор є старшим професором університету, а до того членом палати панів. Неодному отже та книжка потрафить замилити очи, немовби то всьо було „об'єктивною“ правдою, що в книжці є виповіджене. А в дійсности се скрайне тенденційна книжка, котра має лиш то на ціли, щоби Українці в очах широкого світа стратили на вартости.

II.

Становище автора. Его „*reccatum originale*“.

Буквальною (чи там „номінальною“) а безпосередною ціллю книжки п. Смольки є: уможливлене німецькому читачеві „осягнути властивий, неупереджений погляд“ на „*reussische Welt*“ (стр. X.), котрий нині став ся так актуальним. Книжка має подати тільки „інформативний матеріал про „*reussische Welt*“ (стр. VII.).

Посередною ціллю автора є: причинити ся до „трівкого польсько-руського порозуміння“ (стр. XI.).

Для нас Українців се вже згори ясне, як буде виглядати се „властиве, неупереджене“, „наукове“ представлене бутя та значіння нашого народа і які підстави будуть висунені для польсько-руського „трівкого порозуміння“, наколи тільки довідаємось, хто є автором тих представлень. Тим автором сим разом є польський патріярхаліст, затятий традиціоналіст, котрий не може вжити ся в теперішність, але бачить жите і право тільки в гробах минувшости. Якжеж такий чоловік міг бй об'єктивно, неупереджено писати про нас? Адже Поляки від 500 літ мешкають і панують на наших землях. І о скільки більше самі будуть нам признають, о стільки більше самі будуть мусіли стратити. Ясне і конечне — без виходу. Щож

Отже може нам признати польський патріархаліст? Як він буде писати про нас? — Хіба лиш так, як н. пр. вольнодумець, безконфесіоналіст пише про католицьку Церков. Він має свої чорні окуляри, котрих не може позбутись, бо він з ними зріс ся, він має своє „*peccatum originale*“: буде він бачити в нашій народі, в його історії, життю і аспіраціях лише то, що може бачити, що перепускають до его душі его чорні окуляри; лиш о стільки буде вражливий на прояви в нашій народі, о скільки „*peccatum originale*“ не затроїло его душі. Дарма буде він запевняти, що він „науково“, лиш „науково“ річ трактує, дарма буде підносити, що він через ціле своє жите студіював над тим предметом, дармо і сам себе буде запевняти, що він тій справі прихильний цілим серцем, — его представлення річи будуть недорічні, невірні, а подекуди прямо скандалічні.

Пан Смолька в дійсности так і представляє прояви в нашій народі. Він має своє правило а *priori* котре так звучить: Всьо, що польське, се святе, чесне, добре, красне, славне, благородне, релігійне, християнське, католицьке, правне і т. д. (Не пересаджую річи ані на волос!) Всьо, що в нашій народі переливається (чи вже перелялось) в польське, се також всьо святе, чесне, добре, славне, красне, благородне, релігійне, християнське, католицьке, правне і т. д. А що в нашій народі відхилиаєсь від польськості, що зриває з польськостію, се всьо грішне, нечесне, зле, огидне, мерзенне, звихнене, безрелігійне, нехристиянське, а католицьке, безправне і т. д. Мірою для всякої вартості тут є польськість.

До смішности доводить та „міра всіх вартостей“, але автор принципіально иньшої міри не знає. Ми о тім подрібніше переконаємось.

*

*

*

Спірну точку між Поляками а „Русинами“, а заразом становище Поляків (розумієсь: і своє власне) п. Смолька так висказує: „Die Polen sehen darin eine geheiligte Pflicht, das alte „Rot Reussen“ als ein Bollwerk ihres Vaterlandes zu betrachten, so wie es durch fünf Jahrhunderte war; ihre Gegner lassen sich immer mehr (дякувати Бору!) von ihrer Auffassung des ukrainischen „Piemonts“ hinreissen, den sie aus demselben Lande zu machen wünschen“ (стр. 103.). Про поділ Галичини ані думати не можна: „Die polnische öffentliche Meinung fasst daher diese Provinz, sozusagen, als anvertrautes Gut auf, dessen Teilung in irgendwelcher Weise unzulässig ist: seine Gesamtheit muss ein *noli me tangere* bilden“ (стр. 77). Отже Поляки на

землях нашого народу мають лишитись панами — „Hausherren“ на віки вічні (ну, а ми, хиба! як дотепер, тільки „stróżami przy kamienicach“!).

Автор помімо того, що він історик, не може погодитися з тим фактом в еволюції явного життя народів, що нині „жиють“ народи, а оскільки ще не „живуть“, пруть до життя — і будуть мусіли „жити“. Нині не питають ся, хто в данім краю тому 500 чи 200 літ панував, а який народ сей край замешкує. Народ нині має право жити і розвивати ся. (Як бодай доси показуєсь, і нинішня страшна війна головню до сеї ціли веде).

Не може автор погодити ся з сею засадою, та лиш тоді, коли треба примінити її до нашого народу. А наколи треба примінити ту засаду до польського народу, тоді она свята і конечна. І так н. пр. Познанщину уважає автор частию неподілімої Польщі, бо се давний польський край, а польський нарід до нині в нїм мешкає. Червона Русь знов є частию неподілімої Польщі на підставі історичного права влади. Вправді автор ще покликуюсь також на се, що на Червоній Русі побіч руського населеня живуть і Поляки від 500 літ; тут польські посілости, польська культура. Але бо і Познанщину держать Німці не від вчора, там подібно побіч польського населеня живуть Німці, там німецькі посілости, німецька культура! Щож отже? Хоч сюди, хоч туди — а все виходить на „польську правду“, на „польське право“, бо всьо польське добре, правне і т. д. Мірою всякої вартости є польськість!

*

Як для кожного Поляка традиціоналіста, так і для п. Смольки наймиліший — святий, чесний, добрий, релігійний, християнський, католицький! — тип Русинів се „gente Ruthenus, natione Polonus“. Ясне се і зрозуміле... Адже міру всіх вартостей становить польськість! Автор говорить о тім типі дуже радо, отже і дуже часто. Ідеалом для него є: Stanisław Ożegowski, „славний польський письменник руського походження“ з XVI. в., котрий якраз уложив фразу „gente Ruthenus, natione Polonus“ (стр. 59). Таким самим ідеалом для п. Смольки є: Анатоль Lewicki, професор краківського університету, (1841†1899), син руського священика, „ein ausgesprochener Ruthene“ (sic), „але всі его діти є добрими Поляками“. Який се був „ein ausgesprochener Ruthene“, най посвідчать его власні слова (висказані якраз до п. Смольки): „Коли я приїхав до Кракова, я не сумнівав ся о тім, що як я, так і ціла моя фамілія, лишимось Русинами. Та що хочете? Королівська палата на Вавелі, її памятники, спомини, що з ними вяжуть ся, се всьо зробило так сильне вражінє на наше серце, що воно стало польським, хоч ми задержали нашу прадідівську приналежність до нашого обря-

ду, до его світлої літургії. Одним словом до всього, що руське (sic!) . . . " (стр. 86 nota). На чимжеж обмежилось „то всьо, що руське“ у того „здекларованого Русина“? На самім „руським обряді“! О, як багато з нашої „руськості“ Поляки мають замір лишити нам! — Руський обряд! Та і се лиш доти, доки сей обряд не боронить нас від перелитя в польськість. Доти сей обряд святий, світлий. Він тут стаєсь обрядом польського народу. Ну, а міру всякої вартости становить польськість! Та заки наш обряд становить якраз мур, що нас відділяє від Поляків, доти він є мерзенним „бізантінізмом“, котрий треба доконче повалити, бо інакше наш нарід ніколи не стане ся католицьким (розумій: польським!) П-ови Смольці в тім случаю заваждає не лиш наш церковний календар, але і церковно-славянська мова, причастіє під двома видами, жонатий клир, ба, навіть наші святі: Василь, Ілія, Митрофан, Параскевія (стр. 165)! Ясне і зрозуміле: Міру всякої вартости становить польськість. А що се доводить до суперечностей — шож то шкодить! Нинішній руський жонатий клир — се, як п. Смолька виразно твердить (прийдемо до сего опісля), самі безбожники, моністи, Наескел-істи, Ostwald-істи, радикалісти, уважають священний стан лиш за ремесло, а уніятський клир в Польщі в XVII, та XVIII. в., хоч він також був жонатий, був перенятим глибоким католицьким духом (стр. 163. nota), отже се був віруючий, добрий клир, — бо він складав ся з людей, що свідомо чи несвідомо були „gente Rutheni, natione Poloni“!

В Польщі в XVII. та XVIII. в. наша уніятська Церков була перенята глибоким католицьким духом, хоч вона була уніятською заледви через 100—172 роки (від 1596 до 1772), а нині наша уніятська Церков в Галичині є лиш „поверхово католицькою“, хоч вона злучена з катол. церквою вже від 216 літ (від 1700 до 1917). А п. Смолька сам поклінуєсь на се, що в катол. Церкві треба убути ся, щоби набрати катол. духа (стр. 158; 159).

Автор (в передмові) сам представляєсь австрофілом, а наших (львівських та перемиських) єпископів до 1850 р. згідно називає „правдивими прототипами йосифінських єпископів“ (стр. 160) напевно лиш тому, що вони були вірними Австрії (н. пр. Антін Ангелович!) — Мірою всіх вартостей польськість! До 1648 р. с. є. до козацьких воєн в руським народі в почесі було: „gente Ruthenus, natione Polonus“; „і се залежало від даної особи, чи від его окруження, котрий з тих двох елементів переважав, та без того, щоби одно вийшло на шкоду другого“ (стр. 33). — То дійсно „польська“ історична правда! А деж наша шляхта, де сотки тисяч, коли не мільйони, нашого народу поділись? Спольщились! — І се не вийшло на шкоду руському народови, бо міру всіх вартостей становить польськість! Ті Русини, що підчас козаць-

ких воєн „однодушно станули по стороні Польщі“, се „добрі Русини, котрі zarazом були польськими патріотами“, і підчас тих воєн „їх національна свідомість цілковито зникла“ (стр. 33).

Ясно вже з того, що наведене, як п. Смолька відносить ся, і взагалі як може відносити ся до „українства“. Український рух пригадує ему тільки страшних, проклятих гайдамаків (автора взагалі переслідують фікс-ідея гайдамаків та козаків!), їх ненависть до Поляків, їх варварство, безправе, безрелігійність і т. д. „Weit davon entfernt“ — пише п. Смолька — *eine vana vox zu sein, ist „ukrainisch“ ein Schild, und zwar eines von sehr grellen Farben. Mit dem Begriff „ukrainisch“ sind kosakische Überlieferungen von XVIII. Jahrhundert auf engste verknüpft — beklagenswerte, vom äussersten Radikalismus und einer unversöhnlichen Feindschaft: nicht nur gegen alles Polnische, sondern gegen den Katholizismus und mehr oder weniger gegen die westliche Kultur durchdrungene Traditionen*“ (стр. 14—15). *Risum teneatis, amici*, — бо тут боги сміють ся! Отже Українці — *se eo ipso* скрайні радикали, противники католицизму і західної культури! Автор навіть ставляє загальне правило: „Es ist unmöglich, diese Ideologie, die dem Christentum innewohnt, mit pietätvollen Erinnerungen der Kosaken — und Haidamaken — „Helden“ zu vereinigen“ (стр. 172). Отже всьо, що українське, *se eo ipso* варварське, безбожне, зле і т. д. Українці *se ti*, „*qui malum bonum dicunt*“, „*qui nigrum in candidum vertunt*“ (стр. 171). Розумієсь, що таким годі що иньше докинути, як „*vae illis!*“ та „*percant*“...

Одначе п. Смолька має серця для нас. Побіч сеї погрози він нам вказує „путь спасенія“. „*Et veritas liberabit vos...*“ (стр. 171). В імені тої правди накликає він нас: „Also nieder mit Götzen (!) des haidamakischen Kults, der so erschreckende Fortschritte im „Ukrainismus“ letzten Epoche machte, die ruthenische Seele vergiftend!“ (171). Одним з тих божищ є сама назва „Українці“, — прецінь вже утерлась фраза „*porządny Rusin*“, а „*porządny Ukrainiec*“ представляєсь як *contradictio in adjecto*!

*

Ясно, що стоячи на таких становищах, при таких духових розположеню автор не міг написати про жите-буте нашого народа об'єктивної правди. Ба, що гірше! П. Смолька написав про нас в своїй книжці стільки ложного, обиджующого, нераз аж скандалічного (особливо про релігійне наше жите), що душа кожного Улраїнця, хоч і як був би прихильний Полякам, до дна обурюєсь на таке ганебне писанє, котре — ще до того — не лишаєсь між нами, в нашій „спільній вітчизні“, але є призначене найширшому світови. Навіть ліпше для нас успособлені Поляки обурились на таке писанє, коли

я їм зачитував слова п. Смольки про „наглядну безбожність“ нашого духовенства.

*

Не важу ся ствердити, щоби п. Смолька в иньшій світлі нас бачив, а в иньшій представив. Віру, що тут більше входить в рахубу „*peccatum originale*“ (засліпленість польськими традиціями), як „*peccatum personale*“ (зла воля). Не можу відмовити авторови, що він має „якісь“ симпатії для нашого народу. Тут і там представляє він в красивих барвах характер нашого народу, хоч се і виходить на (мниму) некористь Поляків. Так н. пр. він признає: „*Da die polnische Dichtkunst die Literatur dieser Nation auf den ersten Rang unter den slavischen Literaturen erhoben hat, wird man es vielleicht sonderbar finden, wenn ein Pole sich verpflichtet fühlt, die Ansicht vorzubringen, dass der Ruthene den Polen stark im Empfindlichkeit für alles Poetische überragt*“. — „Erinnern wir daran, dass selbst unter den grossen Meistern der polnischen Dichtkunst, insbesondere seit Mickiewicz, die hervorragenden ruthenischen oder weissreussischen Ursprungs gewesen sind“ (стр. 336, nota).

Алеж ся симпатія сягає лиш доти, доки п. Смолька приглядаєсь нашому народови яко природній прояві без політичної закраски. Наколиж побачить в нім політично-соціальні прояви, де наш народ упоминаєсь о свої права, тоді п. Смолька вже кричить: „*Noli me tangere!*“ — зн. він бачить в нашій народі тільки завзяту ненависть, „котра Полякам так дає ся в знаки на кождім кроці!“ (стр. 16) — і більше ніщо. З того роздвоєного духового стану нераз родять ся роздвоєні погляди на річ. Так н. пр. де п. Смолька має на думці відрубність нашого народу з політичною фізіогномією, там викручуєсь гіпотезами, думками иньших людей, щоби тільки не мусів категорично ствердити ту відрубність. Н. пр. „*Wenn der Hass eine genügend starke Triebkraft sein könnte, um ein Volk zu einer „Nation“ zu erheben, so wäre eine Discussion über die Frage, ob es eine ruthenische („ukrainische“) Nation gibt, wie die Ruthenen selbst sagen, oder ob es eine solche nicht gibt, wie die Russen hartnäckig behaupten, vollkommen überflüssig*“ (стр. 16).

А на 337. стр. так пише: „*Es genügt, eine ruthenische Melodie aus irgend einer Gegend zwischen dem Dniester und dem Don zu hören und dann dem nationalen grossrussischen*) Liede Na matuschkje na Wolgje das Ohr zu leihen,*

*) Тут повинно би бути „*grossreussischen*“; если „*russisch*“ після заповідженої термінології автора значить „*grossreussisch*“, то що може означати „*grossrussisch*“? Видко, автор сам не міг достаточо освоїтись своєю термінологією, котра прецінь, як він запевняє, не є нова.

um sofort den Eindruck zu gewinnen, dass dies zwei grundverschiedene Völker sind, jenes vom Dniestr und Dniepr und dieses vom „Müsterchen Wolga“. Алеж тут автор мав перед очима тільки природний характер нашого народу! Подібно відносить ся автор до нашої мови. З наукового становища признає їй категорично самостійність, наводячи рішене в тій справі петроградської академії, а з політично-культурного становища якось вже крутить.

* * *

Номінальна ціль книжки п. Смольки лишилась тільки номінальною. Автор представив „руський світ“ — особливож наш „український світ“ — з польського становища, а не зі становища правди. Упередженнями тут аж кишить, а не щоби та книжка мала уможливити німецькому (чи французькому) читачеві осягнене „неупередженого, властивого погляду“ на „український світ“.

III.

Безбожність нашого духовенства. Поверховий католицизм нашої Церкви. „Рани“ в нашій релігійній життю.

Ложні представлення, що находять ся в книжці п. Смольки, дотичать всіх галузей нашого народного побуту — життя: національної свідомости, мови, літератури і т. д. Та зі всіх тих галузей „найсумнійше“ представив п. Смолька наш релігійний характер — особливож характер нашого духовенства. Се хиба найстрашнійше, що в послідних часах якінебудь наші вороги написали про наше духовенство. Се найтяжша обида, клевета, скандал. Автор не вжахнув ся обжалувати наше духовенство не тільки о „поверховий католицизм“, але навіть о „наглядну безбожність“, о радикалізм.

На загальних зборах товариства ап. Павла, які відбулись у Львові 2. II. 1917 р., піднесена була та свіжа обида нашого духовенства зі сторони ворожого нам табору, і збори висказали своє обурене на таку нечесну тактику

Тепер, в часах, коли наше українське духовенство задля свого католицизму тільки що перейшло, а почасті ще переходить долю мучеників, коли сотки наших священників з нашим Митрополитом на чолі сидить в неволі в Росії задля свого католицизму, тепер

кида-

дають в світ брутальну клевету, що наше духовенство не лиш некаатолицьке, але „наглядно“ безбожне! Найже пізнасть при тій нагоді цілий християнський світ, з якими ворогами ми маємо боротись: з одної сторони переслідують нас, що ми „католики“, „папісти“ — з другої сторони видумують на

нас: що ми лиш позірні католики, ба навіть позірні християни!

Збори поручили, щоби хтось заняв ся книжкою п. Смольки, і належито єму відповів.

Про книжку п. Смольки я вперше довідав ся якраз на тих зборах. Зацікавило мене: на якій підставі може бути наше духовенство обжаловане о безбожність — прецінь я доси нічого такого не спостеріг в кругах нашого духовенства, і не чув про се, — і в якій се формі вивказане. Я припускав, що се буде якийсь натяк, коротка „ущипка“ — щось в тім роді. Та якже мене се заболіло, коли я в книжці п. Смольки найшов широко розгалужене твердження — категоричний виклад. Той автор, що через цілу свою книгу тягом гіпотезує, — тут тріумфуючо твердить, хоч ані одного доказу на се не уміє навести! Всьо в нашім духовенстві зле, нема ані одної черти, котру п. Смолька похвалив би.

Під притиском сего пригноблення я сам зголосив ся до виділу товариства ап. Павла, що я готов відповісти п-ови Смольці. Що ось і роблю. Цілюю мою є: відповісти п-ови Смольці тільки в справі релігійности нашого духовенства і народа, а що я доси порушив з иньших справ, се лиш тому, щоби ліпше освітити принципіальну справу.

* * *

Щоби не видавалось, немовби я ловив рибу в мутній воді, наведу всі важніші місця з книжки п. Смольки, де він „сумно“ представляє жите нашого народа під релігійним зглядом. Находять ся всі ті місця в IX. главі під заголовком „Die religiöse Frage“ (стр. 152—170), в 2. („Die unierte Kirche“) і в 3. розділі („Religion und Irreligion“).

Всьо зле у нас, нічого доброго нема!

Думку автора про наших єпископів до другої половини минушого століття ми зже з адували: се були правдиві прототипи йосифінських єпископів, „die zweifellos durch Ihre Intelligenz hervorragten, die aber gleichzeitig, vom Ehrgeiz getrieben, auf der ganzen Linie die Richtschnur der Regierung befolgten: wahre Vorbilder josefinischer Bischöfe“ (160).

Про йосифінізм в нашім духовенстві: „Niergends aber — es ist leicht, sich dies vorzustellen — hat es (йосифінська система), so tiefe Wurzeln geschlagen, wie im ruthenischen Klerus. War er doch eine Kaste, wo die Söhne in der kirchlichen Karriere ihren Vätern folgten, und man vergägenwärtigte sich, dass die Katholizismus dieser Kaste kaum drei Generationen alt war und dass von alters her eingewurzelte, gegen alles „Römische“ gerichtete Voreingenommenheit den psychischen Boden des unierten Klerus dieser Gebiete durch und durch überwucherte. Es mag noch dabei in Betracht gezo-

gen werden, dass für die Sorgen um ihre zahlreichen Familien bedrückten verheirateten Geistlichen das Sichfügen den von den Stratsbehörden diktierten Grundsätzen ein kräftiges Reizmittel in ihrer Karriere bildete, das ihnen verlockende Aussichten, höher zu steigen und unter dem Schutze der Regierung einträgliche Pfarren zu erlangen, eröffnete“. (159)*).

Про наших целебців: „Die Höhepunkt dieser Wünsche — die bischöfliche Mitra — ist freilich nur Unverheirateten (Ledigen oder Witvern) zugänglich. Deshalb wird in diesen Kreisen ein lediger Geistlicher sogar bis unsere Tage (!) verdächtigt, von einem übermässigen Ehrgeiz beseelt zu sein (160).

Про теперішного славного нашого Митрополита автор ніщо більше не знає сказати, як се, що Він „der einzige ruthenische Magnat“, та що Він є все „предметом похвали“ наших „безбожників“ (!) (166). — (Ось на таке призначення здобув ся Поляк, щирий „католик“, для нашого церковного князя, котрий в очах цілого світа підчас тої війни виріс, як жадний иньший католик, єпископ !)

Про „*graeca fides*“ (грецька вірність — тут як в політичній так в церковній значінню) в нашій духовенстві: „Man muss sich diesen bewusst sein, dass infolge so vieler bysantinischer Elemente, die die ruthenische „Priesterkaste“ durch so viele Jahrhunderte hindurch beherrscht haben, die psychischen Anlagen dieser Kreise ein spezifisches Gepräge angenommen hatten, das sich nur zu oft in einer Art *graeca fides* offenbart, gegen die es einer *anima candida* besonders schwer fällt, sich erfolgreich zu wappnen“ (161).

Про реформи переведені в дух семінарах; про духовну „касту“; про „поповичів“; про питомців, що мають женитись: „Sagen wir es offen: man gibt sich reinen Illusionen hin, wenn man glaubt, die Übel der unierten Kirche durch wiederholt in Angriff genommene Reformen der Seminarien heilen zu können, aus denen neue Kohorten eines für die Bewerkstellung ihrer Wiedergeburt geeigneten Klerus hervorgehen würden. Dies ist unmöglich, solange das obligatorische Zölibat nicht die Geistliche „Kaste“ ausgetilgt haben wird, jene Zucht von Mikroben (!), aus denen alle jene Übel stammen. Der junge mán kommt in das Semínar, bereits mehr oder weniger erblich belastet (!); bis zu seinem

*) На се можемо вже тут відповісти, бо се коротка справа: В Галичині все поплачувало тільки польонофільство, а не австрофільство. Так і до нині. Адже всі власті тут в руках польських, а хоч так спершу і не було, то колятори, котрі надавали і надають парافی нашим священикам, були і є майже всі Поляками. Отже наше духовенство, як нині, так ніколи не могло надіятись від австрійського ряду якоїсь кар'єри! Се прецінь повинен був знати польський історик, що 30 літ студіював ті відношення. Своїм австрофільством наші люди думали і думають поліпшити наше національне положення, а не своє особисте.

achtzehnten Lebensjahr hat er die Luft des väterlichen Hauses eingeatmet; beim Verlassen des Seminars, um sich rasch zu verheiraten fällt er in dieselbe Atmosphäre zurück. Als Seminarist verteilt er seine Zeit und Gedanke zwischen das Studium der Theologie und seine persönlichen Sorgen über seine bevorstehende Heirat, da er soweit er nicht ledig zu bleiben entschlossen ist, v r Empfang der höheren Weihen die Ehe eingehen muss. Man kann sich lebhaft v rstellen, in welcher Gemütsverfassung er sich vorbereitet, seinen heiligen Beruf anzutreten“ (161).

Про поверховну унію (католицизм) нашої церкви, про бізантиністичні традиції: „Es fehlt nicht auch an anderen Faktoren, die die religiöse Wiedergeburt der unierten Kirche — des so oberflächlich (!) bis auf unsere Tage „unierten“ — so schwierig gestalten. In Übereinstimmung mit alten bysantinischen Traditionen ist der ruthenische Klerus auf die rituellen Gebräuche seiner Kirche überaus eifersüchtig¹⁾ und dies stimmt ihn feindlich gegen alles, was er als zur „Latinisierung der Union“ geeignete „Neuerung“ — so pflegt er sich auszudrücken — betrachtet. Wenn es sich nur um rein rituelle Fragen handelte — man pflegt jedoch als vom rituellen Standpunkt unzulässig verschiedene Andachtspraktiken zu betrachten, deren Einführung nur zum Wohl und zur Hebung des religiösen Lebens ausfallen würde. Es ist wohl sicher bedauerndswert, um nur ein einziges Beispiel anzuführen, dass der Rosenkranz immer noch als des „Latinismus“ verdächtig aus den Zerkwas und den ruthenischen Hütten verbannt wird²⁾. Doch gibt es einen Gegenstand, an dem es unmöglich ist vorüberzugehen, selbst in einem so flüchtigen Überblick. Unsere Epoche wird sich — hoffen wir es — in der Geschichte der Kirche den Namen der eucharistischen³⁾ erwerben, und man kann sich leicht vorstellen, auf welche Hindernisse in der unierten Kirche das eucharistische Leben stossen muss, angesichts der Kommunion unter beiderlei Gestalten“ (161—162).

Від „тяжкого лиха“ може визволити нашу Церков тільки обов'язковий целібат: „Doch könnte man hoffen, dass all dies langsam verschwinden würde, wenn es möglich wäre, die grosse „Operation“ durchzuführen, die nur allein geeignet wäre, die unierte Kirche von dem schweren Übel zu befreien, das sie seit Jahrhunderten untergräbt⁴⁾. In

¹⁾ Та ніколи в тій мірі як латинський клир — особливо польський!

²⁾ Треба тут авторови сказати московську пословицю: „Лжи, та міру знай!“

³⁾ Чи сей термін не є також „бізантинізмом“? коли всьо бізантиністичне таке лихе, чому автор сам не уникає „бізантинізмів“?

⁴⁾ Адже в Польщі в XVII. та XVIII. в. при всім тім в нашій Церкві панував „глибоко католицький дух“, як автор на иньшій місци каже! Чи таки д і ї с н о мірою всіх вартостей є польськість?

dem Augenblick, als die Union von Brześć zustande kam, trieb der heil. Stuhl seine Willfährigkeit der ruthenischen Kirche gegenüber aufs äusserste, indem er nicht forderte, dass das obligatorische Zölibat dort unmittelbar eingeführt werde; eine Weitsichtigkeit, die um so mehr eingeschätzt werden sollte, als dies sofort nach dem Trienter Konzil geschehen ist. Man gab sich wohl so scheinbar berechtigten Hoffnungen hin, dass die religiöse Wiedergeburt die halbtote ruthenische Kirche mit der Zeit von selbst zur Einführung des obligatorischen Zölibats veranlassen werde. Und diese Erwartungen wären vielleicht in Erfüllung gegangen, wenn die vom östlichen Schisma (dem orthodoxen) der drohenden Gefahren, ebenso wie später jene des verschleierte Schismas (Jesefinismus) die Wiedergeburt des unierten Klerus nicht verhindert hätten“ (162).

Без обов'язкового celibату не буде міг католицізм запустити глибшого коріння в нашій Церкві: „Das Zölibat war dem Bysantismus ebenso verhasst, wie der Cäsaropapismus sein Wesen ausmachte; hier liegt der tiefe Abgrund, der den christlichen Osten von dem Westen scheidet¹⁾. Und deshalb wird nie der katholische Charakter der unierten Kirche sich wirksam befestigen und darin tiefe Wurzel schlagen können, solange die Ehe der Geistlichen als Bollwerk ihrer bysantinischen Traditionen, vielleicht selbst ohne Vorwissen seines verheirateten Klerus, dienen wird“ (163).

Пронаціональність нашої Церкви: „Es ist dies eine einzige nationale Kirche, die nicht eine „Staatskirche“ ist. Eine „abgesonderte Kirche“ — die einzige, die einen Bestandteil der universellen kath.-l. Kirche bildet — bleibt sie trotzdem eine nationale Kirche, die sich über die Grenzen einer einzigen Nation nicht ausdehnt²⁾ und da es ihr vollständig an Elemente gebricht, die irgend eine Möglichkeit einer solchen Ausdehnung bieten könnten“ (164).

Автора лютить, що наша Церков служить як забороло против Поляків: „Auf Grund dieses einzigartigen ausnahmsweisen Charakters gewährt die ruthenische Kirche dem Nationalleben ihrer Gläubigen eine Stütze von unschätzbarem Wert. Und deshalb hat jeder galizische Ruthene, dessen nationales Bewusstsein erwacht ist, für sie eine tiefe Zuneigung. Es ist daran gelegen, dass Russland das ruthenische

¹⁾ Се хіба лиш „польська“ правда! Адже монахи східної Церкви так само не женять ся, як монахи західної Церкви, а прецінь між ними також лежить „der tiefe Abgrund“! Самі „форми“ ще не всілі витворити духа!

²⁾ Автор в унесенню против „Русинів“ звичайно забуває весь світ. — А деж Румуни гр.-кат.? Маляри? Хорвати? В ноті до наведених слів автор наводить: „Die bulgarische — (отже лиш про ту автор знає?) — Katholisch-unierte Kirche, die nur eine geringe Anzahl von Glaubensgeossen zählt, steht mit der ruthenischen (griechisch-katholischen) Kirche in gar keinem Zusammenhange“. — А в якій же звязи стоїть польська катол. Церков н. пр. з іспанською?!

Element nicht aufsaugt: da kommt der „unierte“ Charakter seiner Nationalkirche in Betracht, die ein Bollwerk gegen die „russische Gefahr“, gegen die schismatische Propaganda bildet oder bilden sollte. Doch was der Ruthene noch mehr in der Eigenart dieser Kirche einschätzt, ist der Umstand, dass sie ihm erfolgreich als defensive und zugleich aggressive Waffe in seinem Kampfe gegen das Polentum dient“ (164).

Лютить автора, що навіть наші недовірки є привержені нашій Церкві (о! колиб се так дійсно було!) „Doch ist diese Kirche instinktiv den Volksmassen so teuer, so ist sie es nicht minder den Intellektuellen, mögen sie gläubig sein oder nicht. Die Ungläubigen sind ihrer nationalen Kirche als solcher zugetan, weil sie ihre Eigentümlichkeiten als eine von unvergleichlicher Wirksamkeit ausgestattete Triebkraft in dem politischen Kampf auffassen, den sie unglücklicher Weise nicht aufzugeben gedenken“ (!) — (166).

Про релігійне непросвічене нашого народу; про священників, що вистерігають ся, щоби поучати народ о значіну примату в Христовій Церкві, про святих нашої Церкви; і т. д. „Das ruthenische Volk, wenig in religiösen Dingen belehrt, betrachtet den „polnischen“ Glauben als etwas von seiner eigenen Religion vollständig Verschiedenes.*) Es ist überflüssig zu sagen, dass es sich durchaus nicht um dogmatische Probleme (das Filioque usw.) kümmert, auf deren Gebiet es sich mit dem Glauben seiner polnischen Nachbarn vereint und vor seinen schismatischen Landsleuten in der Ukraina geschieden befindet, ohne sich darüber Rechenschaft zu geben. Es weiss mehr oder weniger, dass in Rom der „rymskij papa“ residirt als sichtbares Haupt der wahren Kirche — es weiss vielleicht, dass der Papst „Lew“, „Pij“ oder „Wenedykt“ heisst — aber ausser dieser Einzelheiten hütet man sich wohl, es zu sehr darüber aufzuklären, was die Autorität des heil. Stuhls betrifft, weil dies seine Gefühle für derjenigen, der hier auf Erden den Heiland vertritt, lebhafter gestalten könnte.**) Das könnte ihm den „unnützen“ Gedanken einflössen, dass die religiösen Zeremonien, die in „p. lnischen“ Kirchen — jenen des lateinischen Ritus — vollzogen werden, die er stets gewissermassen mit Misstrauen betrachtet, denselben Wert hätten wie die Liturgie seiner eigenen Zerkwas, da der lateinische Ritus jener des Stellvertreters Christi ist. Der auffallende Unterschied im Ritus und der Sprache zwischen dem Gottesdienst der „polnischen“ ledigen Geistlichen und dem seiner eigenen verheirateten Priester, die von ihren Familien umgeben sind: das ist es, was seine Einbildungskraft

*) В тій самій мірі (та о много з більшою нетерпимістю) польський народ уважає „руську“ віру чимсь вповні відмінним від своєї релігії!

**) „Лжи, та міру знай!“.

und sein Herz so mächtig beeinflusst. Und noch mehr als all dies; der Unterschied im Kalender, der ruthenische „alte Stil“ und der neue „polnische Stil“. Wenn der Ruthene die Polen Weichnachten dreizehn Tage früher feiern sieht, Ostern, Himmelfahrt, Pfingsten oft sogar einen Monat früher, so fällt es ihm sehr schwer, sich mit dem Gedanken zu befreunden, dass es trotzdem „derselbe“ Glauben ist. Er sagt das Glaubensbekenntnis her, er wiederholt den Artikel der Gemeinschaft der Heiligen, doch er wird nur zu gut gewahr, dass die „Polen“ sich durchaus nicht um seine Lieblingsheiligen — Wasył, Ilija, Mitrophan, Paraskewia — kümmern und ganz andere, ihm vollständig fremde verehren, so den heil. Franziskus, den heil. Ludwig, den heil. Kasimir, die heil. Therese. Und die Kommunion unter einer Gestalt!...“ (165—166.).

По вервицю зосібна: „Fordert man ihn (нашого селянина) auf, den Rosenkranz zu beten, so ist das ein Verbrechen der religiösen Majestätsbeleidigung, das die Polen ersonnen haben um die ruthenische Kirche zu „latinisieren“ (166). *)

Про безбожність нашої інтелігенції („Intellektuellen“!): „Finden sich die kathol. Elemente unter den ruthenischen Intellektuellen seit einer Zeit in der kleinen Zahl der Anhänger des nunmehr eingegangenen Ruslan organisiert, so besteht der ganze Rest dieser Kreise mit wenigen Ausnahmen nur in (unierten) N a m e n s k a t o l i k e n, die prinzipiell gleichgültig oder feindlich der Kirche und selbst dem Christentum gegenüberstellen. Der Indifferentismus überwiegt in der jetzt im Aussterben begriffenen Generation — die feindlichen Gefühle und Aussagungen gewinnen Oberhand in derjenigen, auf die geizutage die Leitung der nationalen Bewegung übergeht. — Es ist sicher keine ruthenische Spezialität, dass gerade dieses Milieu (Advokaten, Ärzte, Beamte), einen für die Eroberungen des Unglaubens empfänglichen Boden darstellt. Ist dies doch eine allgemeine Erscheinung, die seit mehr als einen Jahrhundert feststeht. Doch dürfte man nicht zu sehr Optimist sein, wenn man behauptet, dass anderwärts in den Kathol. Ländern — und ebenso in Galizien unter den Polen — die religiöse Wiedergeburt in diesen Kreisen unleugbare Fortschritte macht; überall treten die Gegensätze — Religiosität oder Unglaube — im allgemeinen immer schärfer auf. Der ruthenische, „ukrainische“ Boden erscheint bis nun davon kaum berührt; dort geht der ehemalige, vielmehr wohlwollende Agnostizismus unter und der Radikalismus jeder Färbung, der sich der Intelligenzkreise bemächtigt, verbreitet dort den Unglauben in einer geradezu erschreckenden Weise“ (167—168).

Про наглядну безбожність нашого жонатого клиру: „Doch die am meisten beunruhigende Erschei-

*) Здаєсь, що в тій річї ані один наш селянин не є так непростивчений, як п. Смолька!

nung, die die Zukunft mit gewaltigen Gefahren bedröhrt, ist, das der Unglaube augenscheinlich sich in den Reihen des verheirateten Klerus verbreitet. Indem ich diese Worte auszusprechen wage, weiss ich ganz gut, dass ich mich einer unverzeihlichen Leichtfertigkeit schuldig machen würde, eine solche Behauptung aufzustellen, ohne ihre Richtigkeit verantworten zu können. Es handelt sich jedoch um eine notorische von gesinnungsfesten Katholiken unter den Ruthenen vielfach beklagte Erscheinung, über die es unmöglich ist sich hinwegzusetzen, wenn man diesen Gegenstand berührt.

Im Laufe der letzten Jahrzehnte hat sich auf dem psychischen Boden der ruthenischen Priestersfamilien Galiziens eine tiefgreifende Umwandlung vollzogen. So abfällig man auch im allgemeinen über die Einwirkungen der Priesterehe auf das religiöse Leben der unierten Geistlichkeit urteilen mag, so ist doch nicht in Abrede zu stellen, dass man in diesem Milieu noch etwa vor einem Menschenalter nicht selten recht sympathischen Charakterzügen begegnete, die mitunter lebhaft an die echte, anspruchslose Frömmigkeit der deutschen Pastorenfamilien älteren Datums erinnerten. Dieser Typus gehört wohl heutzutage zu äusserst seltenen Ausnahmen“ (168—169.)

Про безбожність священничих синів і доньок: „Seit dem die Ideen Dragomanows auf sämtlichen Gebieten des nationalen Lebens dem Ukrainismus ihr markantes Gepräge verliehen haben, sind die „ukrainischen“ Schülerheime, deren Zahl in der letzten Zeit von Jahr zu Jahr immer mehr heranwuchs, zu wahrhaften Pflanzenschulen des Unglaubens geworden. In diesen Anstalten geniesst die Jugend der Priestersfamilien ihre Erziehung und man kann sich leicht vorstellen, wie dies zumeist auf das elterliche Haus der jungen Priestersöhne und Priestertöchter zurückwirkt. Was noch von alter Religiosität in den Pfarrhäusern zurückgeblieben ist, wird nur zu oft durch den „päpokratischen“ Einfluss der jungen Generation weggefeht. Die Zöglinge der Schülerheime ohne aus dem väterlichen Hause feste religiöse Grundsätze mitgebracht zu haben, werden in diesen Anstalten für den streitenden Unglauben um so leichter gewonnen, als es jungen Burschen und Mädchen so schwer fällt, der Versuchung einer wohlfeilen „Aufklärung“ zu widerstehen, indem sie sich über die Nacht die Ideen eines Haeckel oder Ostwald aneignen, und je weniger sie ernste Bildung besetzen, desto entschiedener suchen sie den Mangel derselben durch Hervorkehren ihrer „monistischen“ Überzeugungen zu ersetzen. Die Ferienzeit genügt nun grossenteils der „aufgeklärten“ Jugend, diese Marke der gewonnenen Bildung dem elterlichen Hause aufzudringen, und sie fühlt sich erklärlicherweise zu einer solcher Aufklärungsmission um so wirksamer hingezogen, als sie dazu durch das Tagewerk des väterlichen Berufes, das sie anwidert, herausgefordert wird. Erscheint ihr doch die

оffenbarte Religion als alter Plunder von Unwissen und Aberglauben“ (169—170).

Про безбожних питомців дух. семінара — священичих синів: „Dies hindert nicht im geringsten viele Jünglinge dieser Denkgungsart, dennoch das väterliche, grossväterliche, urgrossväterliche Handwerk (!) zum Lebensberuf zu wählen, wodurch ihre Weltanschauung in die Seminäre verpflanzt wird. Wie viele gibt es unter ihnen, welche nach Absolvierung ihrer theologischen Studien und nach bestandenen Prüfungen die „Zeremonie“ der Priesterweißen über sich ergehen lassen (!!), weil dies ja zur Ausübung Ihrer Handwerks (!) unerlässlich ist? Man behauptet, dass manche solcher jungen Geistlichen, die mit ebenso ungläublichen Frauen(!) — Zöglingen weiblicher Internate — verheiratet sind, nur allmählich im Laufe ihrer geistlichen Amtswaltung Ihren Glauben im Verkehr mit ihren bäuerlichen Pfarrkindern wiedererlangen. Man braucht in der Tat nur die Einzelheiten des Prozesses Miroslaw Siczyńskijs, des Mörders des Grafen Andreas Potocki, zu verfolgen, um sich über die in jenen Häusern herrschende Atmosphäre, aus dessen dieser unglückselige junge Mann — Sohn, Enkel, Urenkel verheirateter Geistlicher... — hervorgegangen ist, im klaren zu sein. Und mit welchem Heiligenschein wurde diese Familie Siczyńskijs in dem ganzen „ukrainischen“ Lager nach dem vollzogener Attentat umkränzt: lauter Helden und Heldinnen.“ (470.)

Звісний стрейк українських питомців в дух. семінари в 1912. р. — ту солідарну демонстрацію проти питомців москвофілів — п. Смолька представляє як „реbelію“ (!) — (надовозуючи до слів „weil dies ja zur Ausübung ihres Handwerks unerlässlich ist?“): „Kurz vor Ausbruch des Krieges sah sich der Metropolit gezwungen, die Schliessung des unierten Seminars in Lemberg anzuordnen, um gegen von rebellischen Geist angehauchte Mbnifestationen zu reagieren, wie auch, um das Institut bei seiner Wiedereröffnung von den gefährlichsten Elementen zu befreien“ (170. nota).

Навіть церковно-славянський язык маловажить п. Смолька, в добрій мірі глумить собі з него.

Називає вів сей язык „штучним“, „амальгамом“ різних (первісно-) славянських нарічій.

Находять ся в тім язиці численні „скаменія“ „проблематичної вартости“, що полягають „на простім незрозуміню або на хибнім перекладі“. Для приміру наводить автор два такі „скаменія“: „православе — православний“, котре — після грецького оригіналу *орѣodoxos* — повинно би бути „правовіре — правовірний“. „На подібний спосіб переиначено змісл ангельського привіту. Імператив *χαίρε* в грецькім дістав значіне „Будь здорова“ (як в латинськім: Ave), але *χαίρει* значить „радувати ся“, і тота щоденна молитва всіх христіян в старославянськім зачинаєсь — як і в устах звиц 100 мільонів „ортодоксійних“ Славян — словами „Радуй ся

Марис. *) — „Eine recht interessante Beleuchtung der „Wohltat des Inventars“, der so vielen Slaven mit dem problematischen Vorteil ihrer nationalen Liturgie zugefallen ist. Diese beiden Beispiele sollen genügen; man könnte deren eine ganze Menge anführen (стр. 323. nota).

*

Хвалить п. Смолька тільки Преосв. Хомишина — (особливо за введення григоріянського календаря), а з цивільних радника двору А. Барвинського. Та і се не без застереження. Де Преосв. Хомишин показався замало вигідним для Поляків, там і єму автор не забув досолити. Про спільне пастирське послане наших всіх трех єпископів при нагоді убийства графа Потоцького Січинським п. Смолька так висказується: „Und noch eine sehr traurige Erscheinung: in einem Zirkularschreiben des ruthenischen Episkopats — ein Dokument auf fallender Schwäche (!) — war fast nichts anderes zu finden als ein schüchternes Anrufen des fünften Gebotes“. (113.).

*

*

*

*) Не заперечуючи висновків автора при тих примірах, котрі підносять, звертаємо увагу на те, що навіть в такій „ідеально совершенній“ мові, як польська, котра прецінь не є „амальгамом“, якраз на сім місці с. є. в ангельським привіті знаходить ся далеко мізернійше „скаменіне“, чим в церковнославянській мові. *Хвіре* переложене в польським на „Zdrowa“ (= Ти еси здорова), отже навіть характер привіту затертий! А хочби се мало означати „*Badź Zdrowa*“ — то так може витати кума куму, але не ангел Пречисту Діву. „Радуй ся Маріє!“, як се знаходить ся в церковнославянським перекладі, без сумніву як найкраще віддає зміст цілої місії ангела благовістителя. А що такий переклад не покриває цілковито з грецьким оригіналом, то ще не є страшним промахом. Передовсім: ангел не говорив до Преч. Діви по грецьки, отже тут ходить головню о зміст, а не о буквальність. По друге: Кожда мова має декотрі такі свої спеціальности, котрі годі як найточнійше (*strictissimo sensu*) віддати в иншій мові. Особливож в грецькій мові є численні такі спеціальности. Най п. Смолька спробує в польським віддати слова н. пр. *eucharistia*, *dogma* — та, розумієсь, не дескрипціями, але одним словом.

Отже не задля „простого незрозуміння“, але задля перекладових труднощій опинились в церковнославянській мові деякі дрібніші неточности. (Так „*orthodoxos*“ не є те саме що „правовірний!“ — „*doxa*“ не є те саме, що „віра!“ Поправним може було би „правомісний“, та се якось вульгарно звучить!).

Алеж подібні неточности знаходять ся також в латинських перекладах грецьких оригіналів. Так н. пр. *logos*, котре в грецьким мало подвійне значіння: слово і думка, понятє (*logical*), на початку євангелія св. Івана переложене через *verbum* („*in principio erat verbum*“); *logos* на сім місці без сумніву має значіння „думка“ а *verbum* в латинській мові сего значіння не має, отже тут і не віддає его. Так само річ мається і з церковнославянським перекладом!

Та з тої причини ще не можна глумити собі ані з латинської мови ані з церковнославянської — а ще менше з тих, котрі молять ся вими язиками! Отже „*Wohltat des Inventars*“ може собі п. Смолька сховати до власної кишені.

Ось, в яким світлі представив нас перед цілим світом Поляк! Та се міг зробити тільки Поляк! Щож то помагає, що він на кождім місци пописуєсь своїм „повним“ католицизмом? Адже сей „повний“ католицизм — се у него тільки „ein Schild, und zwas eines von sehr grellen Farben“! І „Stowo Polskie“ все тим „шильдом“ пописувалось, а так само нас описувало!

(Дальше буде.)

Обовязки нашого духовенства в теперішню тяжку по у на харитативнім поли.

(Реферат о. Ст. Білинського виголошений на соборчику в Жовкві дня 6 цвітня 1917.

„Иже аще хошетъ въ васъ вѣщ- шій быти, да будетъ вамъ слуга: И иже аще хошетъ въ васъ быти стар- рѣй, да будетъ всѣмъ рабъ“.

(Марк. гл. 10 зач. 47).

Читаємо в 5 ту неділю св. великого посту в Евангелію Марка: „Хто хоче між вами бути висший, нехай стане вам слугою, так само хто хоче між вами бути старший, нехай всім буде рабом“. Ось нам коротка, але ясна, єдино мудра відповідь на те питанє, яке на чолі ставить ся нашого реферату: Які є обовязки і задачі нашого духовенства в теперішню найтяжшу і найсумнійшу хвилю на харитативнім поли? З тої иричини, що питанє се відносить ся в першій мірі до нашого патріотичного і високо-геройського українського духовенства, так кождий священник, як що він по правді і по совісти рад-би сповнити нині найкрасше свої обовязки зглядом Бога, зглядом церкви і свого народа на поли харитативнім, нехай шукає примірів для себе в своїй душпастирській праці в нинішню пору виключно в небеснім своїм Учителі Христі.

„Иже оубо азъ оумыхъ ваши нозѣ, Гдѣ и оучитель, и вы должни есте другъ другѣ оумывать нозѣ. Образъ бо дахъ камъ да, ажеже азъ сотворихъ камъ, и вы творите. Яминь, аминь глаголю камъ: ижесть рабъ колий Гда скоего, ни посланникъ колий послакаемого Его. (Мат. гл. 26. чач. 107).

Так говорить Христос до своїх учеників в найтяжшій для себе хвилі. Або в причті про милосерного Самарянина,

чи не соромно нам стає із задлятого, нехай і жидівського священика, все таки священика, що чуючи стони і зойки обідраного, збитого, на пів живого, нещасливого чоловіка, через розбійників киненого і полишеного серед ліса, не уважає за вмістне пійти до того чоловіка і подати йому як ближньому і братови своєму харитативну, самарянську поміч?

Та в тій причті священик той може бути як так оправданий тим, що в серци його не тліло ще правдиве і могуче світло Евангелія і Христової віри, то нинішній, новозавітний, а ще до того католицький священик ніяк не міг би бути оправданий, наколи би він пішов слідом того жидівського священика і замкнув свої очі, свої уши і своє серце на зойк і біль християнських душ, на плач християнських дітей і невинних, воєнних сиріт, вдів, інвалідів, на браки, тягари і недолю християнської, вірної, католицької пастви і нерадиво йшов своєю дорогою, маючи на оці лиш свої личні, семейні або що найсумнійше вийшлоби, свої егоїстичні, значить, самолюбні ціли. Від такого священика кождий з відразу відвертає би свої очі. Се противило ся би тай в цілковитий розріз йшло би з високим післанництвом, з високою задачею і цілою та достоїнством душпастирського високого і ідейного звання.

Кождому з нас дав Бог якесь порученє, якийсь мандат, чи там задачу до сповнення і не лиш священик, але і кождий член Христової Церкви мусить після всіх своїх сил виповнити вложений на себе обовязок від Бога в свій час і в своїм місци, коли не хоче колись як Евангельський лінивий слуга, що закопав свій талан в землю, відповісти за се перед Богом.

А щож говорити нам тепер про священика? Пригадаймо собі от-хочби на ті почесні назви, якими нас священиків охрестив і кличе народ і які приймили ся в Христовій церкві тут на землі:

1). Ми душпастирі т. є. співробітники Христові. Ціль наша пасти т. є. шукати за всім тим, що потребує душевного і тілесного поратунку від нас, ратувати тих, що задля якої небудь причини гинуть і пропадають.

2). Ми світлом для світа т. є. ми маємо право рядити днем і нічю. Серед-дня мусимо бути більшим свічником і сильнійшими керманичами світла віри від самого сонця на небі, а серед ночі маємо розганяти мраку недовіря і роспуки в людстві.

3). Ми маємо бути сіллю землі на те, щоб зберігати народні гарні, християнські чесноти та добрі обичаї від зіпсутя. Засівати християнську любов і практично приміювати її там, де голод і холод, де брак і недостаток, звідки долітає плач, роспука і наріканє, де верх бере пристрасть і похоть, де свою гниль заносить роспука. „Бо як сіль зві-

тріє, чим осолить ся тоді? питає нас наш Божественний Спаситель. Значить се: Коли ми священники занедбаємо той святый наш обовязок поспішити з наукою, розрадою, помочю, там, де нас потребують, де за нами оглядають ся, як сіль звітріє, так що стане ся з народом тоді? Відповідь страшна! Лучше би нам уши замкнути, щоб не почути її. Але ні! Уший нам затикати не вільно, як довго в наших руках небесний лік і небесна сіль. Тому ми мусимо тямити, що нам слід працювати не лиш над усовершенем себе, над забезпеченем свого дочасного биту, але так само, а може ще і більше нашим обовязком є — мати старанє про „менших“ наших братів! Св. Іван Золотоустий говорив: „Хочби ти голодом морив ся і попїлем, як червак кормив ся, хочби ти слїзми днем і нічю заливав ся, а нікому до нічого не придав ся, нічого великого ти не робиш!“ Тому і Христос до св. Петра говорив: „Як ти мене любиш, паси вівці мої!“ Не говорив Христос: Як ти мене любиш, моли ся лиш, або: повір мені, або що инше, лиш: паси вівці мої. Ясним, як бачимо самі, виходить образ правдивого Христо-вого душпастиря, як і обовязків його.

4) Душпастирі як духовні вітці не є то люди марної земської слави, що робилиб лиш про людське око, для розголосу, ні не є вони сусїльні колоди, що шукалиб лиш поживи при престолї, ні, се клєрос (вибранці божї) „in sortem Domini vocati“, значить покликані до Божої, не марної людської служби для матеріяльних, низьких, людських, егоїстичних цілій, до місії Христової і тому понад всі стани вивисшені ради тої високої місії, того святого труду і праці, що є впливом їх звання.

5). Через свячення і юрисдикцію вони суть „signati in Spiritu Sancto“, зн. назнаменовані печатю св. Духа і тому вони в устах вірного народа суть прибраними і дорогими духовними вітцями. При помочи св. Духа і його св. плодів мають трудити ся над образом людського духа і людського серця, гоїти рани і усувати біль, що загніздив ся в нутрі людського серця і в нинїшних тяженьких часах.

Всі спосібности, всі талани і всі сили наші, якими нас Бог в своїй ласці і великм своїм милосердїю надїлив, винні ми нинї ужити на славу Бога, на будову його царства тут на землі, на добро наших ближніх, головно на добро нашого дорогого, зруйнованого українського народа. І так: Коли у вас, Дорогі мої Вітці і Братя, є сила слова, так відтворюйте свої уста і учіть. Учіть всього, що Христос говорив і чого народ від вас хоче в нинїшну тяжку для него хвилю. Народ наш любить божє слово, і як здоровий і чистий воздух кожде слово гарної, божої науки приймає і втягає в себе, дихає ним, тішить ся і благословить такого священника, який не скупить, не скриває божого сло-

ва перед ним. Коли у вас є дар знання, не пригашуйте його мовчанкою, але так само в церкві в часі вечірних катехизацій, в школі на годинах релігії, в хаті, в читальни працюйте над тим, щоб наш народ вирвати бодай з морального стану убожества, як не в силі йому ми помочи в поліпшенню його матеріяльного положення. Нині належить будити народ і впливати в тім дусі, щоб він реагував на гнет і неволю, щоб він почув свою гідність і людське достоїнство, щоб легальними і правними, божими і людськими дорогами йшов, прямував до солідарної, скупленої, відпорної праці, щоб перестав почувати себе на рідній своїй землі і в своїй таки хаті наймитом і пастухом, але щоб як інші, числом менші народи, забажав своєї незалежності, свого визволення і воскресення. А средства, що ведуть до тої високої ціли, се молитва, привязане до своєї уніятської або католицької церкви, до свого гр.-кат. обряду, просвіта, значить рідна школа і книжка, праця, моральність, ощадність, тверезість, і що наважнійше солідарність і карність. У кого є дух молитви, той нехай молить і благає безвплинно небо, щоб роси Божої ласки зросили бідний наш народ, щоб боже милосерде відіймило ту чашу горя від того Народу, який як Божий Син глядить без нарікання на Голгофту і падає крок за кроком під своїми хрестами на тернистій своїй дорозі. Кому ж дав Бог земське багатство, гріш, нехай візьме лиш стільки з того, що йому до життя потрібне, а рештою нехай поділить ся зі своїми потребуєчими братами.

Нехай тим чином кладе трівки, реальні підвалини не одним словом лиш, не пустою фразою, що він любить народ, не одною лиш охотою, але чином. Нині час твердий і немилосердний. Котить зі собою страшну лявіну, і сіє огонь і смерть, палить, нищить, дусить і губить все, що стріне по дорозі, чи-ж в такій хвили вистане слово або охота?... Ні! Non verba, sed facta!... Такий наш клич.

Zeit und Stunde Kommt vom Gottes Munde! Так...

В історії українського народу наше духовенство тай наша рідна церков відгравали все найвизначнійшу роль. Українські духовники все стояли на переді, навіть у княжій добі і в княжих хоробах. Українські духовники все були свічником, правдивим Христовим і щиро народним свічником в всіх часах і хвилях — долі чи недолі — нашого народу. Позиція ся і вплив наш; яким ніяке в світі духовенство не тішить ся в народі, завдячуємо ми нині як раз тій вкоріненій, святій, народній традиції і історії. Се так сказати би нам галицьким, утертим вже терміном, наш історичний стан посідання. Сей наш стан посідання в народі

нині не лиш не обмежить ся, але навпаки поширить ся і поглибить ся, як лиш зуміємо пійти слідом українських Іляріонів, Несторів, Ізидорів, Потіїв і інших.

Погляньмо кругом себе на наш рідний народ, от хоч би і в нашім таки погіті. Два рази там і назад перекотили ся по нім дві армії — своя і ворожа. Чиж би не лишили ніяких наслідків по собі в крзю, в народі і в повіті? Здаєть ся, ніхто з нас не зважив ся би сказати: ні! Значить, наслідки є! А які? Скажемо коротко: моральна і матеріяльна руїна на всіх полях і духових царинах нашого житя. З часів інвазії — соблазнъ на віроісповіднім і релігійно моральнім підкладі, як знасилене душі, совісти, і невинности, порушене освячених Богом і Церквою прав супружного житя, грабіж і нищене без ціли і потреби людської кervавиці і майна, дальше холера і інші епідемічні недуги, отже нечувана смертельність як раз в нашім народі, невчисляючи в те случаїв смерти від ран і куль наших жовнірів в ц. і к. армії і в нашім геройським українським легіоні, з тим всім як в наслідок — в порі йдуче сирітство, нагле скитальство нашого народа і жебрацтво, дочислім до того всего ще й венеричні недуги, так стане перед нами правдиве „Дантове пекло“. Отсе образ того страшного заливу, того біблійного потопу, в який потопаючий наш народ в страшних передсмертних судорогах витягає до нас з жахом свої жиласті, мужицькі руки і кличе: Духовні вітці наші, ратуйте нас!...

В тім хорі роспуки, горя, нужди, нещастя і злорадности вибиває ся звінкий, невимовно жалісний голос немовлят, дітий, сиріт, що чорними і голими рученятами закривають своїочи, що їх від сліз печуть і кличуть: Духовні вітці наші, ми сирітки, що потратили батька і неньку, що не маємо що в губу взяти, ніде притулити ся, ні в що одіти ся, ратуйте нас! Або ви, або ніхто!...

А там народ, як блудний ходить: Лице його і очи його туманом зайшли. Він сам не знає, чи просити йому о що чи, ні? Він і так все стратив: хату, стодолу, інвентар, хліб, одежу і знайшов ся між чужими, а може і між своїми, та чи ті свої розуміють, відчують те горе, що давить їх серце. А може?... От інші кличуть, чому жби їм, евакуованим не кликнуть: Духовні вітці наші, ратуйте бодай ви нас!...

І так кругом нас, понад. нашими головами чуємо заєдно: ратунку і помочи! Страшно дивити ся на ту загибель найкрасшого і найздоровішого, а що найважніше найбільше релігійного і найморальнішого в Європі, українського народа.

Коли потоп заливає нашу вітчину, коли народ губить ся і пропадає в тім потопі, чи ми новозавітні наслідники

Ноя замкнемо ся може в нашім кораблі новозавітній Церкві, щоб не почути народного зойку і щоб не подати йому помічної нашої руки? Ні, сто разів ні!... Хоч би ми самі мали з народом потонути і піти на дно пропасти, краще з ним як без него...

Тому рішаємо нині: Ідучи слідом наших предків, українських духовників зобов'язуємо слвом священничої честі не опускав нинішню тяжку хвмлю свого рідного, дорогого, українського народу, але після змоги і всіх людських сил ратувати від загибелі наш народ, в першій же мірі тих, що найскорійшою в теперішню пору потребують від нас помочи, а то сироти і евакуовані.

З тої причини, що в нашім вповіті і на поли шкільництва є слідний великий застій, який в будучности готов на нас страшно відбити ся, для того і на се в тім рефераті вказати уважаю своїм святим і народним обов'язком.

Сказано висше: В минувшині наші українські духовники тішили ся в нашім народі великою повагою і великим впливом. Їх імена перейшли навіть в історію рідного українського народу, або іншими словами: український народ як найкраще відвдячив ся їм щирою памятю і теплим спомином. Тай було за що! Українські духовники не лиш голосили Боже слово, не лиш правила, хрестили і сповідали, але при церквах закладали братства, шпиталі, захоронки, школи а то і друкарні. Вони були справді народними *par excellence* свічниками і все держали міцно свою руку на живчику народного, духового життя тай дбали про се, щоб народ не остав без інтелігентних првідників і пастирів. Вони за границю висилали спосібніших: до Італії Франції, в Польщу або в Німеччину.

А так само і ми, нинішні духовники, як не хочемо пропадати марно разом з нашим народом, мусимо викресати із себе огонь любови до рідного народу і мусимо подбати заздалегідь про рідну школу, про бурсу, про сирітський захист і в нашім повіті.

Тим чином прийшли ми до того, що назвати можемо реальною і необхідною потребою повіту. Кождий з нас згодить ся певно зі мною в тім, що перша поміч належить ся сиротам. Справа ся заняла тепер уми і серця усіх без розбору. Про ню писано ся у нас дуже много, а се знак, що є вона на часі і що є актуальною і пекучою. І се повинно вистарчити нам. Виставили би ми собі не аби який памятник, наколиб ми спільними силами, спільними руками і спільними лептами — добровільними складками, збірками по громадах, в церкві і поза нею, добровільним оподаткованєм — здвинули в Жовкві „Український Сирітський Захист ім. Дорогого нашого митрополита тр. Андрія Шептицького“.

Ось се клич, ось се ідея, для якої я, як Христовий слуга, присвячую отсей мій реферат. В той спосіб сповни-либи ми як герої Апостольської ревности заповідь Христову, одну з найкрасших, записану в Євангелію св. Марка в IX. гл. 36, де читаємо: „И приймъ отроча, постави є посреда ихъ; и обемъ є, рече имъ: Иже лице єдино такихихъ отрочатъ приймѣтъ ко імѣ мое, мене приймѣтъ; и иже мене приймѣтъ, не мене приймѣтъ, но послаского ма“.

Свщ. Олександр Коренець.

Церков святої Варвари

у Відни I., Postgasse 8.

Коли проминули перші оргії Лютеранізму, прийшло вскорі знов до окатоличення Австрії а з окрема Відня, до чого між другими в значній мірі причинили ся — завдяки ревній праці ОО. Єзуїтів і других Чинів, численно тоді закладані церковні братства й всякі релігійні товариства. Так зістало також — через Єзуїтів Михайла Спезія, Івана Бапті. Косту і Христофора Пеззана в р. 1565 заложене та рівно поширюване і через найвисші стани а навіть короновані голови, як побожна королева французька Єлисавета, вдовиця цісарська Марія, жінка Максиміліяна II. і. і. попиране братство св. Варвари, що її здавен давна звали покровителькою вмираючих.

Такі братства стрічаємо також між єзуїцькими конвікторами у Відни вже в р. 1573 а вслід за тим і каплиці конвікторські під іменем тої Святої. Як така конвікторська каплиця св. Варвари була виставлена «нішня гр. кат. церква») св. Варвари у Відни, ректором Єзуїтів ф. Герцогенбург в р. 1652 і від неї став відтак конвікт називати ся Barbareum — Das Barbarastift.

Той конвікт разом з каплицею призначила цісарева Марія Тересія декретом з дня 7. жовтня 1775 (Hoidekret ч. 2469) на основану нею гр. кат. семинарію **). А що се-

*) Geschichte der Stadt Wien, ed. von Alterthumsvereine zu Wien 1914. V-ter Bd. S. 244—436.

**) Zschocke, Die theologischen Studien und Anstalten, Wien, 1894. S. 546—■.

минарицька каплиця находила ся при вході до конвікту і мала отвертий вступ від дороги, то в коротці стали до неї заходити на богослуження й гр. кат. урядники та жовніри, стаціоновані у Відні, як і приїзші. Коли ж цісар Йосиф II. зніс *Barbareum* — основуучи місто того генеральну семинарію у Львові, здавало ся вже, що віденські гр. кат. лишать св. своєї каплиці, котра вже стала ся їм потрібною. Та на просьбу бувшого префекта розв'язаного *Barbareum*, відтак крижовацького крилошанина Атаназ'я Гоздановича і крижовацького єпископа Василя Божиковича — цісар, оглянувши дня 15. цвітня 1784 сю каплицю, призначив її декретом своїм з дня 20. цвітня 1784 на парохіяльну церков*) для католиків грецького обряду всіх народностей, з тим, що має вона отримати свою дотацію з фонду релігійного низшо-австрійського — застерігаючи собі право патронату; в наслідок того цісар іменує пароха на предложене галицького Митрополита.

Юрисдикцію в духовних справах над сею парохією — через довший час спірну, так як о се старали ся єпископи з Крижовача і Мункача та галицький Митрополит, признав вкінці цісар Франц I. декретом з дня 28. червня 1828 львівському Митрополіті.

В дисциплінарних відносинах підлягає духовенство парохіяльне на основі декрету двірської канцелярії з дня 8. червня 1819 безпосередно віденській кн. арх. Консисторії.

Що тичить ся території сеї парохії — постановлено декретом цісарського правительства з дня 10. лютого 1815, що парох св. Варвари виконує звичайну юрисдикцію парохіяльну над всіми внутр. ліній Відня замешкали гр. кат. австрійськими підданими; однак також, коли хто з гр. кат. мешкаючих поза лініями Відня зажадає его духовної послуги, він є обов'язаний її сповнити, та ніхто не сміє ему в тій мірі робити яку небудь перешкоду. На тій підставі виконує парох св. Варвари парохіяльну юрисдикцію не лиш у Відні й поза Віднем, але також у всіх австрійських краях поза Галичиною.

Відтак, коли цісар Франц в р. 1803 оснував конвікт (*das Wiener Stadtkonwinkt*) для клириків обох обрядів з всіх дієцезій — призначаючи в ній для гр. кат. 15. місць — служила церков св. Варвари рівночасно і для питомців, а кожодчасний її парох мав zarazом певного рода нагляд над ними і урядово мав доносити про їх поведене Митрополі, чому Ординаріятові у Львові, голосив їм спорадично науки духовні — чого доказом дотичні еляборати, що нахо-

*) *Protocolum officiosiorum et privatorum quoad Ecclesiam gr. kath. ad. S. Barbaram Viennae. Fol. I. v. Pfarr-Archiv Nr. I. Pf.*

дять ся в актах парохів і т. п. — хоть сам конвікт стояв під управою ОО. Піяристів*).

Також, коли — вкортці по знесеню цісарського конвікту — цісар Франц Йосиф I., завдяки ревним заходам наших єпископів, постановою з дня 11. серпня 1852 оснував у Відні Центральну семинарію (Central-Seminar), служила знов парохіяльна церков за семинарицьку і ректором семинарії став тодішний парох св. Варвари, Д-р Спірідіон Литвинович а духовником сотрудник Николай Наги.

Від часу розв'язання Центральної семинарії в р. 1893 є церков св. Варвари знов лиш церквою парохіяльною й називається: Pfarrkirche der Centralpfarre zu St. Barbara, in Wien.

Однак та колишня каплиця св. Варвари втратила дуже багато при перебудові давного конвікту на нинішні державні будинки, що в них містить ся головна почта і міністерство торгівлі. Тоді також був намір розібрати її, а католикам гр. обряду дати якусь невеличку церковцю на Leopoldstadt нині Praterstrasse. Відтак було вже рішене поставити в сусідстві ОО. Домініканів для гр. католиків нову парохіяльну церков wraz з помешканем для священників, що однак тоді на — жаль, не стало ся. В часі перебудови конвікту була церков через довший час замкнена а богослуженє відправляло ся тимчасом в поблизькім костелі ОО. Єзуїтів, аж в р. 1850 зреставровано її і віддано знов до ужитку гр. кат. вірних.

Послідна реставрація церкви (і то дуже поверховна) мала місце в р. 1873. Теперішня церковця, хоть в добрім місці — бо в осередку міста положена, є однак за мала для віденських гр. католиків та вояків й приїзжих, до того темна й вонюча; над церквою є бюра міністерства а над ними маленька вежа з годинником.

Приходства ні вікарівки ніколи не було; парох мешкав в приватнім домі, недалеко церкви а сотрудник на передмістю; коло церкви помешкане in natura мала лиш служба церковна. Коли ж основано центральну семинарію, дістав парох, як ректор помешкане в семинарії а сотрудник, як духовник. Від часу знесеня семинарії знов як парох, так і сотрудник мешкають приватно; коло церкви не мешкає вже ні служба церковна тому, що всі убікації займає там міністерство. Паламар мав зразу 100 зл. річної платні, нині має 800 кор.; дяки мали крім помешканя in natura річно по 250 зл., відтак по 400 зл., нині має перший дяк 1.500 кор. річно і 800 кор. на помешкане, а другий разом 1.500 кор.

*) Може завдяки сій традиції оказали ся ОО. Піяристи, а зокрема парох Всч. о. Plhon при Marie Treu, Wien VIII., так гостинними для наших священників, що позволяли їм правити Служби Б. в часі diasphora 1914, 1915, 1916, 1917, та й молодіж української семинарії при Altbirtgasse, мала там через 2 роки свої шкільні богослуженя.

Парох мав зразу 800 зл. а сотрудник 400 зл. і на помешкане, відтак 1.200 і 500 а нині має парох 3.600 кор., сотрудник 1.200 і на помешкане; крім того ще дістає парох що року стало 1.200, а сотрудник 1.000 кор. рему-нерації.

Аж до 60-их років переписував ся парох з властями посредством кн. арх. Консисторії, відтак ведеть ся вже вся переписка (usualiter) безпосередно і гр. кат. уряд парохіяль-ний користує ся зовнід з звільнення від оплати поштової.

Колись була при семинарії (гл. Seminarakten, XXIX S) гарна бібліотека, що була разом парохіяльною (так як наші гр. кат. семінарії духовні у Відни, звязані тісно через весь час свого істнованя з тутешною парохією) і мала еще за ректорства Ю. Пелеша 1312 чисел — нині з неї майже сліду нема; гл. в тій справі Pfarrakten, XXXV Pf.

Посаду дяка займали дуже часто академики, медики, філософи, будь ученики консерваторії музичної — в р. 1833 дяком при церкві св. Варвари був Спірідіон Литвинович, пізнійше парох тої церкви а відтак галицький митрополит; в р. 1886 укінчений богослов Василь Романовський, пізнійший духовник в семінарії перемиській, відтак парох в Угневі і и., що завдяки тому могли покінчити свої студія, робили праці та докторські ригороза і добували собі висшої освіти в столиці держави а нині займають різні передові становища і трудять ся в хосен української суспільности.

Спис парохів при церкві св. Варвари:

1. Єронім Стрілецький, Василіянин, вихований в Римі, був першим парохом від 1784—1804, почетний крилошанин, в р. 1804 пенсіонований, помер в коротці у Відни.

2. Іван Ольшавський, пресвітер дієцезії Мункачівської, пізнійше крилошанин в Мункачи.

3. Др Іван Снігурський, з Перемиської дієцезії, від 1. падолиста 1808 сотрудник при церкві св. Варвари, 12. мая 1913 іменований через віденську кн. арх. Консисторію завідателем тут. парохії, 29. мая 1813 став парохом, 1. липня 1813 через віденську кн. арх. Консисторію канонічно інституований. В р. 1816 іменований дійсним радником віденської кн. арх. Консисторії, відтак зістає членом колегії професорів богословського виділу у Відни — вибраний в р. 1917 одноголосно деканом того виділу. 19. падолиста 1817 іменований почетним крилошанином Перемиської капітули. 30. марта 1818, „як спосібний, розумний і ревний священник, за положені в душпастирській та шкільній праці заслуги“ іменований через цїсаря Франца І. Перемиським епископом.

4. Іван Фогарасси, пресвітер Мункачівської дієцезії, був парохом від р. 1820; в р. 1827 іменований почетним крилошанином львівської капітули; помер у Відни в р. 1834.

5. Петро Паславський, з Перемиської дієцезії; зразу був сотрудником при св. Варвари, відтак завідателем а в р. 1835 зістав парохом; в р. 1847 іменований почетним крилошанином. Дня 22. липня 1847 замордував его в церкві по Службі Божій дяк Тоодор Ковітчук *) (recte Ковальчік).

6. Др. Спірідіон Литвинович, з львівської дієцезії, в р. 1848 зістав тут парохом, відтак почетним членом крилошанином, 1857 р. єпископом-суфраганом у Львові, а в р. 1864 галицьким митрополитом, вмер в р. 1869.

7. Николай Наги, з Мункачівської дієцезії; був сотрудником при св. Варварі, відтак завідателем а вкінці парохом; вмер в Відні в р. 1862.

8. Др. Яків Ціпановський, з Перемиської дієцезії; в р. 1874.

9. Др. Юліян Пелеш, був парохом від 23. падолиста 1874; писав і друкував дуже багато, впорядкував тутейший

*) Після оповідання п. М. Бігуна, довголітнього дяка при церкві св. Варвари і свідка неординарної семинарицької та парохіяльної традиції мав дяк Т. Ков. непорозуміння з парохом — між иньшими по причині Служб Божих, котрі що дня правив парох і тягнув до пізна а нічо не платив. Критичного дня молив ся парох по Службі Б. на ступні олтаря склонивши голову до землі. Тоді Ков. замкнув головні двері церковні і убив пароха ударами сокири по голові та вийшов через закрістію. Через кілька днів блукав ся по Пратері і забавляв ся в тамошних гостиницях а відтак отроїв ся. П. Бігун показує еще нині на дверях закрістії сліди тих печаток, що ними була опечатана церков по тім морді, як обезсвячена, заким наступило її поєднане.

В актах парохіяльних найшов я лиш одно письмо в тій справі, а іменно на запитане ц. к. Прокураторії Скарбу з дня 12. червня 1854 зглядом поведення Т. Ковітчука (recte Ковальчік) і Івана Медоїсси (recte Івана Медвесси), що були в р. 1847 дяками при церкві св. Варвари, позаяк їм має припасти один легат бл. п. П. Паславського, тодішній парох Д-р Спірідіон Литвинович п. д. 28. червня 1854 пише так: Theodor Kowitzuk (recte Kowalczik), gewesener Kirchensänger bei der heil. Barbarakirche ist am 22. September 1847, dem Tage des gewaltsamen Todes des Pfarrers Paslawski verschwunden und nicht mehr zum Vorschein gekommen. Derselbe wird allgemein für den Mörder des genannten Pfarrers gehalten. Dem Vernehmen nach soll im Herbste desselben Jahres in der Prateran ein Leichname aufgefunden und als jener ist Theodor Kowalczik erkannt, ferner auch konstatirt worden sei, dass derselbe an genommenen Gifte gestorben sei. Näheres und zuverlässigeres hierüber dürfte bei dem hiesigen k. k. Kriminal Gerichte oder auch der k. k. Polizei-Behörde zu ermitteln sein*.

Що дотичи характеристики замордованого, то як видко з полишеного его Дневника, з численних манускриптів та цікавих листів (гл. Pfarrakten XXXV Pf) був се дуже ревний і побожний священник, примірний душпастир, незвичайно працюючий, дуже привязаний до свого обряду, добрий богослов — та як чоловік дуже строгий, не лиш для себе, але також, здаєсь і для других. Сказати можна, що між гр. кат. парохами віденськими, котрих постаті мимоволі зарисовують ся перед очима того, що стане пильно розчитувати ся в актах тутейшого, хоть як здекомпітованого архіва (є один свідок немилосерний, которого не перекупиш, бо тебе не стане — а тим є історія, себ то твої діла!), побач найбільшої пошани гідного і незвичайного робітника о. Д-ра Ю. Пелеша — найкрасше представляєть ся особа о. Паславського. А однак доля судила ему так трагічний кінець — хотьби на улюбленім ним постерунку.

архів семинарицький і парохіяльний; зістав відтак крилошанином (Архидіяконом) у Львові, відтак був першим дуже за-служеним єпископом в Станиславові; вмер в р. 1893, як єпископ Перемишльський.

10. Др. Теофіль Сембратович, почитний крилошанин і вислужений ректор був парохом від р. 1883; вмер 14 жовтня 1901 у свого брата декана і пароха в Чертежи (в Сяницькім).

11. Іван Ших з Буковини; почитний крилошанин, був парохом від р. 1903; вмер як парох в Жидачеві в р. 1912.

12. Др. Йосиф Жук, властитель Ордеру залізної корони III ої класи; передтим Апостольський Адміністратор в Боснії, зістав в січні 1914 р. парохом у Відні; в р. 1916 цензором книг і радником тутейшої кн. арх. Консисторії, тогож року іменований деканом віденським, є 12 ім з черги вельми заслуженим парохом церкви св. Варвари а 1-им гр. католицьким деканом у Відні.

Справді бідна та маленька, серед пишних будинків середмістя, як та сирота зі всіх боків й з гори притиснена виглядає та наша українська церквця у Відні — мов та вірна анальоґія української долі, а однак і те ласка Бога, що вона ще до нині при нас лишила ся; були часи (зважаючи роботу людей в роді Іполіта Криницького і т. и. у Відні, гл. Seminarakten XXIV S, Pfarrakten XXXV Pf, гр. кат. парохії св. Варвари у Відні, та Пелеш Ю., Geschichte der Union, Bd. II. S. 851. — а маєм право се говорити, скоро через те і в часі теперішньої війни ми терпіли) коли легко могли нам її забрати, бо ми за себе самі не дбали. Пр. парох Др. С. Литвинович в звіті своїм до кн. арх. Консисторії у Відні та до Магістрату з дня 20. грудня 1848, в справі виказу метрик уроджених, вінчаних та умерших, пише так: „...im Verlaufe des Solarjahres 1848 haben sich keine Tauf Trauungen und Begräbnissfälle ergeben. An der österlichen Bericht und hl. Kommunion haben 618 Glaubensbekenner des griechischen Ritus theilgenommen“. Та характеристичне, як се далше о. Парох оправдує, коли каже, між иньшим ось так: „...die wenigsten Bekenner dieses Ritus in der inneren Stadt, alle übrigen aber in entferntesten Vorstädten zerstreut wohnen, daher auch im Bewusstsein ihrer Katholizität es für angemessen, besonders aber für bequemer finden, sich ausser des Gottesdienstes an Sonn- und Feiertagen, dann der Beicht und Kommunion in sonstigen religiösen Bedürfnissen an die nächsten Pfarrämter der Vorstädte zu wenden (трудно сьому повірити, бо хто ходить в неділі і свята до своєї церкви на богослуження, той буде тим більше там шукати заспокоєня своїх других потреб реліґійних!), woselbst auch die vorgekommenen seelsorgerlichen Funktionen aufgezeichnet und mittelst der Schlussverzeichnisse für dieses Jahr nachgewiesen erscheinen“ (а ему навіть не хотіло ся хотьби для себе за тим пошукати та знати хто і що,

для евіденції — его то не обходить — глядіть собі там!). Рівночасно повисше мотивоване о. Пароха, се нічо иньшого, як лиш до певної міри дотепне роблене капіталу з власного індеферентизму в порученім собі, найбільшій ваги, крузі діланя.

Вправді прикро мені про се згадувати, однак годі промовчати все, що само в очи кидається, коли хочеться бути щирим. Надмінюю, що нині подана ту розвідка є лиш виїмком з більшої мною зладженої монографії церкви і папрохії св. Варвари у Відни.

В марті 1917 р.

ВСЯЧИНА.

Релігійні книжки для клиру і народа. Заки появлять ся небавом нові видання Товариства св. Ап. Павла, призначені головню для нинішнього життя нашого народа, пригадуємо, що Товариство посідає ще запас попередних своїх видань, котрі повинні знаходитись в домі кожного священика і кожного релігійного чоловіка. І так находять ся для клиру і інтелігенції слідуєчі книжки:

о. Т. Лежогубського: Чоловік а звірина, Львів 1905, 30 сот.;

о. Т. Лежогубського: Теорія розвою а чоловік, 1910, 20 сот.;

За о. Щепковичем: Боротьба Дрепера з вірою, 1908, 20 сот.;

За д-ром Щекліком: Значіне праці в світлі віри, 1909, 20 сот.;

Катрайн: Від атеїзму до анархізму (перевід), 1909, 60 сот.;

Д-ра Клюка: Житєві питання, 1912, ч. I. 80 сот., ч. II. 70 сот.

о. Стельмаха: Теїстичний світогляд, 1912, 80 сот.;

о. Яр. Левицького: Дещо про суспільне питанє, 1909, 20 сот.;

Д-ра Щурата: Поезія в пророка Ісаїї, 1908, 30 сот.;

" Св. Іван Золотоустий на Руси, 1908, 30 сот.;

" Із студій над Почаївським Богогласником, 1908, 30 сот.;

Д ра Щурата: Маріянський культ на українських землях, 1910, 30 сот.;

Д ра Жука: Пояснення до нового декрету супружого Ne temere, 20 сот.;

о. Штокалка: Із днів Месії. Поезії в честь Господа, 1908, 60 сот.;

Фр. Герцога: Сім голосів взиваючих грішника до покаяня. Великопостні проповіді (перевід), 1909, 50 сот.;

Д ра Костельника: Шевченко з релігійно етичного становища, 1910, 20 сот.;

о. Ант. Глодзінського: Організація церковних брацтв, 1910, 30 сот.;

о. Будка: Дисципліна грецької церкви за часів Фотія, 1910, 60 сот.;

о. Борецького: Розум і наука новітніх філософів, 1916, 10 сот.;

о. Ник. Садовського: Люди не нинішного світа, 1911, 10 сот.;

о. Ник. Садовського: Нинішня молодіж або новітна культура а щастє людства, 1912, 10 сот.;

Ник. Чубатого: Іпатій Потій, 1913, 35 сот.;

Для сільського народа призначені сліду-
ючі книжки:

О. Лужницького: Оставьте дѣтей приходить ко мнѣ. Ч. I, III, IV. і V., 1909—13 по 10 с.;

о. Т. Лежогубського: Христос між нами, 1912, 40 сот.
Де знайти правду, 1912, 1 кор.

Що се таке вільна школа 1909, 4 сот.;

о. Яр. Левицького: Тарас Шевченко, 1912, 10 сот.

Вся наша суспільність потребує відновлення не лиш економічного, але і морального, і тому поручаємо Всечесним отцям ширене сих видань. Замовляти можна в відділі Товариства св. Ап. Павла у Львові (ул. Коперника 36.).

Загальні Збори тов. „Українська Ризниця“ в Самборі відбудуть ся в дни 17. мая 1917 (в четвер) в льокалі власнім о год. 10. згл. 11. перед пол. з дневним порядком:

- 1) Справоздане Дирекції за рр. 1914/15 і 1916/16;
- 2) Звіт комісії ревізійної;
- 3) затверджене білянсів за р. 1914/15 і 1915/16;
- 4) зміна статута 1. § ;
- 5) Вибір 2 членів Ради Надзираючої і 3 членів комісії ревізійної;
- 6) Внесеня.

Дирекція.

Кілька слів про проповідників і проповідництво. В однім з послідніх чисел Gazety kościelnej (ч. 9. с. р.) помістив кс. Генрик Мелецький статейку під повисшм заголовком, в якій на основі найповажніших жерел подає

ось такі влучно і коротко зібрані думки про проповідників і проповідництво:

1. До жерел! 1 „Не думаю рішати який спосіб приготування до проповіді найліпший, але тверджу рішучо, що медитація так konieczna, щоби проповідь удала ся, як konieczny żal ad integritatem sacramenti poenitentiae“ (Кардинал Gbbons).

„Моли́тва се золота книга для проповідника Божого слова... з неї зачерпне сили на зворушене серця і навернене душі“. (Св. Вінкентій а Павльо).

„Маю за багато поважання, почити для Божого слова, для моїх слухачів і для себе. щоби я мав говорити без належного приготування“. (Др. Вальтер).

2. „Я мав колись нагоду зблизити ся до Адама Міцкевича. Одного разу в часі розмови приступив він нечаяно до мене — і як мав звичай — випрямив ся, підніс голову, видув вперед уста і з тою рішучістю та натиском в голосі, що завсїгда його цїхували, сказав: „Слухай, коли будеш промовляти до народа — то не говори звідси (і вказав на чоло) — і за мало говорити звідси (і вказав на серце) — видобувай своє слово з глибини і щирости духа, наче з нутра свого...“ (К. Уейський).

А Бемер говорить про св. Франца з Ассізі: „Мало мав богацтва думки..., але те, що мав, огорнуло ціле його єство, тому і статі його і бесіда мали такий неодолимий вплив на окружене: ділали могутчо на серця і уми навіть ті слова, в котрих байдужний слухач не бачив би нічого надзвичайного“.

Те друге, засадниче жерело: „перенятє“ темою — впливає з першого, з належного приготування через молитву і розважанє.

3. „Є такі, що старають ся говорити з перенятєм, є такі, що „якось“ приготувають ся, але мало таких, що студіюють і перетравлюють. Справедливо говорить о. Др. Вальтер, автор дуже доброго компендіюм про священниче жите, що „приготуванє проповіді не має бути тільки працею мурашки, що зносить чужий матеріял, але мусить бути рівночасно працею пчоли. Матеріял мусить бути перероблений (перестудіований, перетравлений). Инакше ані меду ані воску не буде. Проповідь не буде мати доброго смаку, ані звязи і льогічного упорядкованя“. (Ергензен).

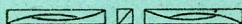
НИВА

МІСЯЧНИК ПОСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ
І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ.

Адрес Редакції:
Львів, ул. Якова Стшеме 15.

З М І С Т:

о. Юліян Дзерович: Справа конгруї	169
о. Д-р Гавриїл Костельник: У відповідь проф-ови Стан. Смольці з нагоди его книжки „Die geus- sische Welt“	185
о. Ю. Дзерович: Матеріяли до історії мартиро- логії нашої Церкви в часі всесвітної війни	198
Всячина	213

ЛЬВІВ 1917.

З друкарні „ДІЛА“ Львів, Ринок ч. 10.

НИВА

**Виходить з початком кожного місяця в об'ємі
чотирох до п'ятих аркушів друку.**

ПРЕДПЛАТА ВІНОСИТЬ:

Річно 10 К. Піврічно 5 К. Поодинокі число коштує 1 кор.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:

Львів, ул. Якова Стшеме, ч. 15.

НИВА

МІСЯЧНИК ПОСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ.

Ч. 5. і 6. Львів, за май і червень 1917. Рік XIII.

о. Юліян Дзерович.

СПРАВА КОНГРУА

Чуже, не наше се слово: „конгруа“ вийшло у слівник нашого духовенства хіба на се, щоби бути найвідповіднішим приміром на се, коли хочемо щось іронічно виразити. „Конгруа“ себ то „доповнене“ повинна доповняти удержане нашого духовенства, яке воно побирає то з поля, то з церковних требів, то з сервітутів аж до сеї височини, щоби священник міг жити відповідно своєму станови і своїм потребам. А як наша „конгруа“ се доповняє, видно з кольосальних (!) сум, які наше духовенство як додаток конгруальний побирає. І тому то не дивниця, що духовенство не може ось так байдужно, знехочу се слово подумати і його вимовити.

Раз воно нас дратує, дразнить, шарпає, коли згадаємо на се, що та конгруа у нашого духовенства така нужденна, така маленька і тоді падаємо духом, нарікаємо на нашу лиху священнику долю, чуємо себе пониженими і перед возними і терціями, про яких держава ліпше дбає. А знов — але дуже воно рідко — се слово підбадьорує нас, піднімає воно в нас духа, коли бідний наш духовний подає ся на парохію, на якій конгруа є о цілих 5—10 (!) корон місячно висша, як на дотеперішній голодівці, або коли виставивши свою службову табелью та зсумувавши точно свої літа служби у винограді Христовім та службі державі, прийде до переконання, що в него вже є 20, чи 25 чи кілька там літ служби і він має вже право до 2, 3, 4-ого п'ятиліття по цілих 100 (!) корон річно... Або... або..., коли почує від сусіда, прочитає

в часописи, що щось там в Відні посли говорять про загальне підвищенє конгруї для всіх духовних, бо коли підвищили урядникам, професорам, офіцірам, службі державній, то чей і „в наше віконце засвітить сонце“, може і нам щось капне, щось обірветь ся. А позаяк нема нічого гіршого, як бути заведеним у своїх надіях, як обіцювати собі щось, а опісля нічого не дістати, то ми навіть не любимо про се говорити і писати, аби себе не дратувати і не обманювати. Возмімо лиш наш духовний орган „Ниву“ в руки за час воєнний або послідний передвоєнний. Найдеш там статі з проєктами про се, як би то що-раз ліпше виконувати обовязки свого священничого стану, найдеш там відозви до щораз то нових тягарів наложених на нас хвилию часу, а про наше матеріяльне положенє, про наші домагання ані слова!... Хиба мовчить духовенство тому... бо благоденствує?... як каже Тарас. А може духовенство наше дало приспатись тій пісонці, що таки священникови на селі ще нині найліпше, бо має хоч що їсти, не так як міщухи, що мають хиба купу карток на хліб, сіль, муку, каву, нафту, картофлю, а з голоду пухнуть... А може духовенство махнуло рукою і сказало собі: шкода паперу і чорнила, се нічого не допоможе, бо держава потребує тепер гроший на війну а не для духовенства,.....

Не так, ой не так поступає німецьке, католицьке, австрійське духовенство. Возмім в руки орган австрійського клиру „Korrespondenzblatt für kath. Klerus“ і перейдім число за числом а бачимо, що майже в кождім числі найдемо статю о конгруї*) а в минулім році, мимо війни заснували віденські католицькі священники станове товариство „Рах“ на цілу державу, яке поставило собі задачею між иншим: роздобувати ліпшу матеріяльну долю для духовенства в Австрії.

Як одну з перших своїх задач поставило собі нове товариство сю ціль, подбати о підвищенє конгруї для духовенства. В тій цілі уложило воно вичерпуючий, добре оброблений меморіал до правительства, уложило петицію і вислало депутацію до міністрів. Хоч міністерство єще не розглянуло домагання і проєкти сего меморіялу, все таки можна сказати, що лише завдяки такій здисциплінованій, зорганізованій акції клиру, правительство рішилось минулого року дати воєнний додаток, заки урегулює цілковито так пекучу справу.

Длятого не від річи буде — на мою думку — познакомити ся нашому духовенству так з меморіалом як і зі змістом згаданої петиції і з предложениями, як собі „Рах“ представляє конгруу унормовану.

*) Ч. 23 з 1916: „Gedanken zur Kongruifrage“; ч. 5. з 1917: „Pensionistenlos“ ч. 4 з 1917: „Kongruagesetz oder Verordnung“ ч. 21 з 1915. „Kongrua der Hilfspriester in Bayern“ і т. д.

I. Меморіал в справі конґруї.

1. Удержанє клиру — є обовязком держави.

Церковно-політичними реформами Цісаря Йосифа II., якими держава перебрала на себе майно скасованих монастирів і братств і т. п. стало заосмотрене і удержанє клиру церковно-державною справою.

На жаль многі причини спричинили пасивність того богатого „релігійного“ фонду вже в перших його початках. Тут передовсім треба згадати ту ноторичну марнотратність, злочинні продажі монастирів, бюрократичну управу осталих дібр релігійного фонду а передовсім ті фінансові розпорядки року 1811, які після слів самого правительства (поміщених в мотивах до закона з 19. цвітня 1885 року) спричинили „велике спустошенє“ релігійного фонду. Держава отже є обовязана до реституції. З другої сторони не можна забувати на се, що клир, хоч не в рівній мірі, як державні урядники, але все таки залагоджує множество державних, переважних справ, до яких передовсім треба почислити веденє метрик. Душпастирі є також від держави з правила постановленими функціонарями при заключуваню супружеств. (§§. 70, 75, 126, 127 а, б. В. З. Д.; закон з 31. грудня 1868; В. З. Д. ч. 4 з 1869 р. і §. 17 В. З. Д. з 31. марта 1890, В. З. Д. ч. 57.) Вони є органами *publicae fidei* і виставляють витяги метрикальні в урядових свідоцтвах моральности і убожества, які заслуговують на повну віру. Се є моменти, які при оцінюваню питаня, чи правительство має обовязок дбати про удержанє душпастирського клиру у відповідний спосіб, мусять бути узглядені. Наконєць годить ся пригадати, що держава має в єствованю і правильній діяльности такої великої прилюдної корпорації, якою являєть ся католицька церков, найбільший свій власний інтерес, так що державі не сміють бути найконечнійші матеріяльні інтереси тої корпорації і її слуг байдужними.

2. Що держава доси зробила?

Поминувши найстаріший період конґруальний, який знаменують лише проволікаючі ся розправи, і цілковиту безплянність тої роботи, зачнемо відразу від новійшої конґруальної устави. Перше правне управильненє мінімального удержаня клиру наступило в р. 1885, як тимчасове, позаяк і правительство і парламент були свідомі того, що сим створюють щось лиш дуже половичного. Конґруальні цифри, до яких побори повинні бути доповнені, були початково так низко поставлені, що тут власне треба шукати вихідної точки тої з року на рік збільшаючої ся нужди духовенства. Пересічна конґруа для більшої частини клиру

виносила 700 зл. — 1400 кор., для сотрудників 350 зл. — 700 кор.

Від того часу минуло 30 літ, а конгруа в тій своїй сущій підставі не змінилась; бо слідуєчий закон з року 1898, був в своїй тенденції виданий лише для усунення правнотехнічних недостатків, як се саме ц. к. правительство зазначило. Закон сей мав лише певне фінансове значінє для парохій з більшим числом легатових богослужень, але зовсім був без значіння для прочих, числом многих приходів, які добродійств сего закона не відчули. Не много помогло піднесене конгруи для найменших конгруй Галичини і Далмації з 1000 на 1200 і 1400 корон. При тім стані річий і найновіший конгруальний закон з р. 1907, який додав смішно малих 8 п'ятиліть по 100 (!) корон, не міг багато долю духовенства поправити. Інші стани вже давно позбулись так малих додатків старшини літ і заміняли за висші додатки і з коротшими речинцями, як квадрієннія, або трієннія, а ми все при скупеньких квінквенніях остались.

При скорій зміні господарчих відносин кривдить так довгий період закостеніння в розвою конгруи духовенство під зглядом матеріяльним і духовим дуже доскульно. Під першим зглядом зменшила ся обставина спромогу закупна так дуже, що духовенство для покриття найконечніших потреб мусіло сягнути до кредиту. Се спричинило у духовенства під духовим зглядом неохоту і зневіру та спинило його справність і діяльність до того степені, що воно з браку середників не могло найновіших літературних станових творів закупувати і тим самим відповідати духови і жаданям часу.

Підчас коли конгруи клиру виказували найсумніший стан спокою і мертвоти, підносила ся від початку сего десятиліття дорожня в нечуваний спосіб, яку доганяло в інших станах підношенє їх мінімальних сталих поборів.

А клир знов, мимо налягань та просьб, вийшов з порожними руками. Тимчасом прийшла світова війна, яка спричинила при нечуваних воєнних цінах, найгіршу нужду духовенства.

В тій найкритичнішій хвилі мусить духовенство добачити зворотну точку в історії своєї довголітної борби о єствоване, позаяк воно більше як коли переконанє о тім, що довше треваюча критична хвиля доведе до необчислимих наслідків для Церкви і Держави. Розумний державний резон зі сторони права і правительства не може виминути спокійному, річєвому переглядови і дослідови конгруи клиру, хочби правительство бременних в наслідках консеквенцій навіть зовсім докладно ве розглядало.

3. Дотеперішня конгруа.

I. Шемат для конгруи в поодиноких коронних краях:

	Парохи	Сотрудники
Корони:		
I. Низша Австрія:		
1. У Відни	2600	1000
2. В околиці 30 клм. довкола Відня:		
а) парохії з системізованими сотрудниками	2400	800
б) парохії без системізованих сотрудников	2000	—
3. В містах і більших купелевих місцях	2000	800
4. В інших місцевостях:		
а) парохії з системізованими сотрудниками	1600	700
б) парохії без системізованих сотрудников	1400	—
II. Чехи, Моравія, Шлезк і Висша Австрія.		
1. В Празі і Берні	2400	800
2. В Лінцу (з Урфаром) Рід, Штаер і Вельс, а також в Тропаві	2000	800
3. В окресності 15 кл. довкола Праги і Берна, в містах і місточках над 5000 мешк. а також в більш. куп. місцевостях	1800	700
4. В інших місцевостях:		
а) парохії з системізованими сотрудниками	1600	700
б) парохії без системізованих сотрудников	1400	—
III. Стирія, Каринтія, Країна, Сольногород, Тироль з Форальбергом:		
1. В столиці	2000	800
2. В містах і місточках над 5000 мешканців і в більших купелевих місцевостях	1400	700
3. В інших місцевостях:		
а) парохії з системізованими сотрудниками	1400	600
б) парохії без системізованих сотрудников	1200	—
IV. Істрія, Трієст, Гориція, Градиска і Буков.		
1. В Трієсті	2400	800
2. В Чернівцях	2000	800
3. В окруженні 15 км. довкола Трієсту, в містах і місточках над 3000 мешк. а також в більших куп. місцях	1400	700
4. В інших місцевостях	1200	600
V. Галичина:		
1. У Львові і Кракові	2000	800
2. В містах над 10000 мешканців, також в містах Подгурже (коло Кракова) і Бялій	1600	700
3. В містах і місточках над 3000 мешканців і в більших купелевих місцевостях	1400	700
4. У всіх інших місцях	1200	600
VI. Дальмація:		
1. В Зарі	1600	700
2. В місцевостях над 2000 мешканців в Лесіва Макарца і Курцоя і в більших купелевих місцевостях	1400	600
3. В інших місцевостях	1200	600

II. Шемат для виміру емеритальних поборів не- спосібних до праці душпастирів.

	По літах служби переведених в душпастирстві або іншій прилюдній церковній службі				
	до 10 літ	від 10—20	від 20—30	від 30—40	від 40—50
а) Для самостійного пароха					
коли его по- { 1200 к. .	800	900	1000	1100	1200
слідна систе- { 1400 к. .	800	900	1000	1150	1300
мізована кон- { 1600 к. .	800	950	1100	1250	1400
груа виносила { 1800 к. .	900	1000	1150	1300	1500
2000 і більше	1000	1100	1250	1400	1600
б) Для сотруди́ника	450	500	550	600	700

До того приходять ще після закона з 24. лютого 1907
8 п'ятиліть по 100 кор.

4. Єство конгруи.

Правно установлене стале удержанє клиру виплачуєть ся тільки тоді цілковито, коли нема ніякого доходу привязаного до посади. Дохід такий на посаді складаєть ся з доходів: з поля, з відсоткових паперів, евентуального удержання зі сторони третих осіб, прим. патронів, громад, церков і т. п. і з іура stol'ів. Послідні мусять бути обчислені в фасії після йосифінського патенту, а поле після доходу катастрального. Всі інші доходи однак в повній висоті. Лише при свідченнях в натурі вільно відтягнути 20% від торгової ціни задля меншевартности.

В той спосіб отже душпастирі не побірають в разі присутности одного або кількох жерел повисше вчислених доходів правосильної конгруи **лише** тільки доповнене до них.

Понаддотовані приходи мусять причиняти ся до збільшення релігійного фонду. Тій цілі служать також інтеркалярії доходи необсаджених приходів аж до їх поновної обсади.

5. Скромні жаданя клиру.

На підставі висше наведених директив при обрахунку предкладаємо слідуючі побори і додатки, яко найконечнійші:

Основні побори:

для сотрудників	1600 К.
„ експозитів	2000 К.
„ парохів	2400 К.

Додатки з титулу літ служби:

для сотрудників	à 200 К.
„ експозитів	à 300 К.
„ парохів	à 400 К.

Активальний додаток:

Основні побори для всіх священиків . 100 К.

Додаток сей підносить ся в місцевостях понад 1000 душ за кожних 500 душ:

для сотрудників	10 К.
„ експозитів	15 К.
„ парохів	20 К.

Для самостійних душпастирів в головних містах з найблизшою околицею, в містах особливого значіння, як також в більших купелевих місцевостях підносять ся побори відповідно, як се вже було предвиджено в законі з року 1898-ого.

Побори пенсіоністів

до 10 року служби і по десятилітній службі 34% основних поборів, які з кожним роком о 2²% аж до скінченого 40 року служби підносять ся з додатком припадаючих ще поборів з приводу літ служби.

Всі емеритальні побори мають бути виплачувані з релігійного фонду, не обтяжуючи наслідника в посаді.

Завідатель (адміністратор) побирає поєдинчі побори пароха враз з активальним додатком.

Помічники на випадок хвороби душпастирів дістають основні побори сотрудників.

Заняті в єпископських канцеляріях духовні урядники, настоятелі духовних семинарів мають право до додатків з титулу літ служби. Їх емеритальна платня рівнасть ся платні душпастирів.

Для вже емеритальних душпастирів право обов'язує і взад.

Свідчення в натурі, які можна правно видістати і не полягають на вільній волі, повинні бути, щоби оминати постійні спори на внесені побираючого перемінені в щорічну ренту.

6. Побори клиру в інших краях.

В Прусах побирає католицький парох (закон з 26. мая 1909) як доповнене з публичних фондів 1.800 марок, по скінченім 3. році служби як душпастир взагалі 2000 марок, опісля одну трієнню 200 м. і опісля шість трієнній по 300 марок, так що по 24 році душпастирської служби осягає висоту 4000 марок.

Основна платня, може без додатків старшини літ при особливо тяжких умовах сейчас бути піднесена на 2400 марок.

В Баварії мають настоятелі приходів при обняті їх 2400 марок, по скінченім 12 році 2600 марок, опісля слідує два трієннє а за тим 3 квадрієннє по 200 марок. Многим парохіям підносить ся основна платня з 2400 марок о 300 марок більше. Сотрудники і проповідники дістають побори від 1600 марок — 2400 марок.

В Віртембергії досягають побори парохів по шести літах від 2200 до 3300 марок, а сотрудників від 1800 до 2600 марок.

7. Конгруа і емеритальні побори австрійського клиру в порівнянню з поборами інших прилюдних функціонарів.

Яснійше як найбільша вимова говорять числа. Тому подаємо тут три шемати.

1. Шемат: урядники державні і священики;
2. Шемат: священики і учителі Низшої Австрії (без Відня);
3. Шемат (емеритури): урядники державні, священики і учителі.

I.

Літа служби	Урядники з універси- тетом	Парохи	Сотрудники	Літа служби	Урядники лише зі се- редною школою	Активальний долаток урядників не узятий.
до 3	1000—1200		700	до 3	600—800	
від 5—8	2200—2400	1500	800	від 3—9	1600—2000	
від 8—14	2800—3200	1600	900	від 9—15	2200—2600	
від 14—20	3600—4000	1700—1800	1000—1100	від 15—22	2800—3200	
над 20	4800	1800	1100	22	3600	
24	5400	1800	1100	26	4000	
28	6000	1900	1200	30	4400	
32	6400	2000	1300	34	4800	
35		2100	1400			
40		2200	1500			

II.

Літа служби	Виділ. учи- тель	Народн. учитель	Па- рохи	Со- труд- ники	Додаток на мешканє, еwent. пла- тня за управительство, личні по- бори не є тут узгляднені.
	П о б о р и				
до 10 вкл.	4700	1080—1800	1600	900	
від 10—14 вкл.		2000—2800	1600	900	
17		300	1700	1000	
20		3200	1800	1100	
23		3400	1800	1100	
27		3600	1900	1200	
31		3800	2000	1300	
35		4000	2100	1400	
40			2200	1500	

III.

Літа служби	Урядн. з унів.	Урядн. без унів.	Па- рохи	Со- труд- ники	Виділ. учителі	Народ. учителі	У учителів рахують ся літа служби, які можуть бути враховані до еме- ритури від кваліфікації отже вла- стиво від 3 року служби.
	Е м е р и т у р и						
скінч. 10	1600	1248	1000	700		1240	
” 20	3379	2560	1300	900		2190	
” 30	6124	4294	1600	1150		3608	
” 35	6960	5280	1850	1300		4282	
” 37			1850	1300	5400-5800	4500 +	
” 40			1950	1400	+ додат.	дод. за	
над 40			2100	1500	за управу	упр. і ев. лич. доб.	

Предлежачі таблиці поборів подають найелементарній-шу поглядову науку. Академічно образований священик стоїть зі своїми поборами і емеритурою далеко не лише поза урядником державним з університетом, але і по за тим, що має лиш: середню школу і по за всіма учителями ви-діловими і народними, ба навіть по за жіночими силами тих шкіл.

Група урядників з університетом осягає по 32 літах служби 6400 К, ті з самою середньою школою по 34 роках 4800 кор., не вчислюючи активного додатку, при тім ми в шематі брали дише сей случай, що перші осягнуть лише

VII. а другі VIII. рангу. А прецінь велике число урядників аванзує і до VI, V, IV і III. ранги.

Самостійний парох дістає по 40 літах служби 2100 кор. т. є о цілих 4300 К. менше як перша а о 2700 К. менше як друга група урядників.

Подібний образ вийде при порівнанню з учителями.

Та хиба вже упереджений буде твердити, що ті кольосальні ріжниці в поборах вирівнують ся через случайні датки за треби церковні. Більша частина клиру готова сейчас, за певну суму від 100—200 К. зрезигнувати з тих припадкових данин.

А вже прямо передпотопова, страшно понижуюча і упокорююча є емеретура клиру. **2100 корон по більш як 40 літах служби!** І се називає ся пенсія клиру! А порівнюючи емеритури учителів з емеритурами священників то також лице паленіє із встиду. Народний учитель, хоч о 7 літ менше учить ся, має майже 5000 К., отже о 2900 К. **більше як душпастир.**

І клир зносив се безоглядне трактованє себе на жаль з всею покорюю, але бачить, що та прославлена чеснота тут не на місци, позаяк вона веде від пониження до пониження.

Але тепер і клир найде собі в празних, легальних рамах властиві середники, щоби не бути зіпхненим від світлої сторони сего житя.

За сильно жевріє в рядах клиру полумя одушевлення до борби о його матеріяльні інтереси, а його найгірший ворог, терпилива покора, Богу дякувати на все зникла і поставила ліпшу оборону на своє місце.

8. Побічні побори клиру.

Коли клир допоминаєть ся о відповідну конгруу, тоді міродайні чинники вказують йому на се, що духовенство має прецінь ріжні побічні доходи. Пригляньмо ся їм ближше. З чо о вони складають ся? Яка їх господарча вартість?

I. Датки за треби церковні. Ті становлять, як кождий може легко собі обрахувати по великих містах і більших місцевостях з бо атим населенєм поважну рубрику, яка заважить в бюджеті. Але у далеко більшій частині приходів є се лише ціла маса неприємностей, які при здобуваню тихже мусять виникнути. Додати треба, що ті датки не приходять всі душпастирови, лише у великій частині ділять їх ще церковне братство, дяк, паламар.

II. Доходи з метрикальних витягів. Ту можна то само скагати, що о метриках. Лиш в дуже великих парохіях може та рубрика принести якийсь дохід, отже не

можна сеї рубрики доходів втягати загально між жерело доходу духовенства.

III. Дохід з поля Вказують на се, що поле багато духовенству несе. На се відповімо, що коли рільник сам оброблює ниву враз зі своєю родиною то вона ледви його виживить. О часах воєнних не говоримо, бо справді ріля більше є поплатна, та знов нема робітника. Колиж господарює священник, то в него звичайно жадають більшої заплати за працю як у других, робітника не мож дістати і тому нераз чуємо, як священники, що не мають поля тішать ся, що суть вільні від господарських клопотів. І тому більша часть ґрунтів ерекціональних іде в наєм. Та тут іде ся зпід ринви на дощ, бо пахтярами є звичайно парохіяни і від них годі видусити нераз заплати за найм, а по судах волочити священникови не личить, і так густо часто пропадає належний священникови чинш за поле.

З того короткого начерку о бічних доходах клиру можна побачити, що випоминане клирови його побічними доходами опираєть ся на цілковитім незнаню річий, або на умисім фалшованю думки що до матеріяльного стану духовенства, щоби тоєж ніколи до гідного випосаження свого не дійшло. При тім вороги ті чомусь ніколи не добачують і не споминають у урядників о їх диетах, у учителів о їх таксах іспитових, чеснім і инших бічних доходах.

Треба признати, що урегульоване конгруи є багато труднійше, як унормоване поборів урядників, учителів або офіцирів, позаяк є дуже мало дотованих приходів. Але чи задля того не мають потребуєчі конгруи приходи дійти ніколи до відповідної конгруи? Се булаб така сама льогіка, як колиб не нормовано урядничих поборів тому, позаяк є деякі одиниці з урядників з богатих родин, або деякі урядники добре, багато поженились.

Єще раз повторяємо, що регуляція конгруи натрафить на певні трудности, але трудности є на се, щоби їх побороти, а не, щоби ними відстрашити ся. Конгруа не має поправити дотацію богатих і великих приходів, лише тих, які не посідають ніяких тих ославлених побічних доходів, а відносини тих других до перших є 90 до 10.

9. Відворотна сторона.

При регуляції конгруи, о що заходить ся клир від тільки літ, не розходить ся лише о чисто становий інтерес, але о річ загальної ваги, о визначне культурне питанє, яке без нараження найважнійших духових інтересів держави не можна поминути. Кандидат на священника не стає для себе священником, а для других, для яких має бути душпастирем, учителем, потішителем, провідником і т. д. Через

се, а особливо через свою участь в праці на соціальнім поли стає він добродієм кожного поодинокого горожанина, сильною підпорою держави і престола. Сплачуєть ся отже лише довг вдячності, наколи поставить ся священника на той ступень, який відповідає його діяльності. Під теперішню хвилю єствує в Австрії вопіючий контраст між тим, що дає священник державі і народови а сим, що йому в даєть ся. Теперішний клир ділає в інтересі церкви і держави, коли голосно кричить о кривді, яка йому дієть ся, що в нього багато беруть а мало йому за се дають, бо може прийти час, що бракне священників, бо ніхто не хоче на нужду в цілім своїм життю згодитись. Нехай народ знає, що його клир, одна з образованих кляс суспільности є по мачошиному трактований.

Чи високе ц. к. Міністерство Віроісповідань і Просвіти знає о тім стані річий? По війні на багатьох полях okazaєть ся брак людей і відкривають ся вигляди на лучшу будучність у всіх званиях. І всі кинуть ся туди, де їм за працю їх ліпше заплатять, а що тоді буде з браком духовенства?

Правда, до священничого стану потреба покликаня і певно, що покликані все будуть, але покликане мусить бути збуджене і плекане, а до того є передовсім душпастирі обовязані. Алеж не один душпастир буде мати під тим зглядом сумніви і шкрупули намовляти молодця чи хлопця до того стану, який йому — беручи річ чисто на людський спосіб — принесе лише упосліджене, шкоду, недостаток в порівнянню з другими товаришами студій?

Але нехай би і священник в своїм самовідреченю по тяжкій борбі з любовю до ближнього, яка йому наказує молодцеві відкрити очи, мовчав, то вже і сам молодець підчас студій в гімназії, а ще більше на богословю пізнаєть ріжницю між станами, котрі дають спромогу на достаток, а котрі на нужденну вегетацію. Чи ж дивувати ся будемо. коли ідеал стане до борби з природними інтесами?

Другий лихий наслідок такого недостаточного заосмотреня духовенства є упадок станового уровня. Душпастирський клир має бути всім для всіх, і тому повинен рекрутувати ся з усіх станів. Певно, що ті часи церкви не були найліпші, коли шляхта в клирі переважала і ніхто би не хотів повороту тих часів, ані т. зв. низший клир, ані вищий клир. Але так само не було б бажаним, щоби духовенство мало своє доповненє лише з найубожшої кляси населеня, з так бідних кляс, що їм навіть конгруа душпастиря була-б поліпшенєм їх долі.

Чи ж упадок станового уровня духовенства для тих кляс населеня, яким він має стати учителем і проповідни-

ком не повинен бути товчком до запобіження небезпеки декаденції уровня?

Ще час, і то найвищий час відносини поправити і упорядкувати. Шкода церкви є і шкодою держави разом. Держава і церков ідуть через довжезний простір історії разом, опирають ся одно о одного, отже нехай собі взаємно помагають.

Понад кровю напоєними побоєвищами модерної сеговітної культури і збанкотованої безбожної цивілізації має людскість бути поведена до кращої, спокійнішої будучини. Нове жите, ов'яне духом вічних ідеалів. Його передовсім має плекати вістун евангелія, священник. Колиж він має віддати ся своєму покликанию з любовю і пожертвоуванем та одушевленем, то нехай полет його стремління до ошчасливлення людскости не спиняє дрібничкова журба о хліб, нехай не давить брак найконечніших потреб житєвих його ідеального запалу!

II. Петиція о підвисшенє конґруи.

Високе

ц. к. Міністерство Віроісповідань і Просвіти!

Прилучаючи ся до кроків, які наші послы в справі підвисшеня конґруи починили, скликало наше товариство збори мужів довіря на день 25. мая до Відня, в яких взяли участь відпоручники душпастирського клиру з Низшої Австрої, Чех, Моравії, Шлезка і Стирії. Одноголосно повзято слїдуючі ухвали:

I. Клир з узнанєм підножить стараня Преосвяшеного Епископату о поліпшенє долї духовенства і з вдоволенєм приймає волю Правительства до відома, подати клирови дорожняний додаток.

II. Збір мужів довіря уважає відповідну регуляцію конґруи як необхідиму і пекучу конечність.

III З браку такого урегульованя конґруи повинен воєнний додаток клиру бути уділений при слїдуючих услїях:

1. Дорожняний додаток повинен дістати кождий священник;

2, евентуальні інформації не сміють ніколи переводити ся через жандармів або громадських урядників;

3. дорожняний додаток має бути виплачуваний щорічно, позаяк є річию певною, що дорожня довго переживе війну;

4. сей дорожняний додаток має уступити місце урегульованій конґруї, якої базу повинен творити шемат, уложений союзом німецьких, католицьких священників в Чехах, а то:

Основні побори :

для сотрудників	1600 К.
„ експозитів	2000 К.
„ парохів	2400 К.

Додатки старшини лїт:

для сотрудників	а 200 К.
„ експозитів	а 300 К.
„ парохів	а 400 К.

Активальний додаток :

Основна платня для всіх священиків 100 К.
 Підвисшене на душп. станицях о біль-
 ше як 1000 душ
 за кождих 500 душ :

для сотрудників	10 К.
„ експозитів	15 К.
„ парохів	20 К.

Для самосгійних душпастирів в столицях з найблиз-
 шою околицею, в містах більшого значіня як також в біль-
 ших купелевих місцях повинна платня відповідно бути під-
 висшеною, як се вже закон з року 1898 предвиджує.

Емеритури :

До десятого року служби і по десятиім році 34% від
 основної платні, який з кождим роком о 2.2% аж до скін-
 ченого сорокового року збільшаєть ся і о додаток стар-
 шини лїт підносить ся.

Наслїдник в урядї не повинен бути обовязаний
 до сплачуваня емеритури своему попередникови.

Завідатель дістає поєдинчі побори пароха враз
 з активальним додатком.

Дотеперішнім емеритам, з огляду на факт,
 що вони в минувшости так само працювали, як дотеперіш-
 ні душпастирі і остають під тим самим гнетом обставин,
 повинно добродійство емеритального закона бути врахове-
 не взад.

Для яснїйшого удокументованя висше сказаних жадань
 нехай буде вільно нам навести :

1. Матеріяльне положене душпастирського клиру, з ма-
 лими виїмками, було все дуже скромне, а через війву ста-
 лось прямо невиносимим.

2. Доси ніхто не причинив ся до поправи буту духо-
 венства, хоч держава, край, громада замітно поправили до-
 лю своїх урядників. Т. зв. побічні доходи духовенства, як
 прим. iura stolarie значно упали.

3. Близкою є небезпека, що з огляду на щораз печальнійше заосмотрене клиру як в днях служби, так і його супочинку зменшить ся нарібок духовного стану, і що в многих дієцезіях є брак священників вже тепер так великий, що се загрожує необчистеними шкодами для державного і церковного порядку.

4. Католицьке душпастирське духовенство цілковито уповає на благосклонність і почуте справедливости Високого ц. к. Правительства так що до конгруї як і що до державного додатку; середників, яких уживають інші стани, як демонстрацій, пасивного опору і т. п. не хоче і не може клир уживати.

Висше наведені причини не мають доводити конечности регуляції конгруї або дорожняного додатку, позаяк сего ніхто не перечить, але ними мають бути лише доведені причини для невідложимої скорости в поправі матеріального положення духовенства.

Наконець нехай вільно нам буде примінити, що квота 3 мільонів, яка, як зачуваємо, має бути ужита як дорожняний додаток, є зовсім невистарчаюча. Що на рік 1915 може було б вистарчаючим, то в році 1916 і слідуєчих мусить бути значно побільшеним.

У Відни, в червню 1916.

За австрійське священиче товариство „Рах“.

Голова: канонік Франц Рідлінг, парох з Швехат; заступник голови: княжо-архієписк. радник, Ернест Міллер, сотрудник у Відни І. св. Августин; секретар: княжо-архієпископ. радник Адольф Седлячек, парох у Відни XII. Гецендорф.

*

*

*

Так отже меморіялами, петиціями та депутаціями домагаєть ся без жenne німецько-католицьке духовенство о поправу своєї долі і чи скорше чи пізнійше сповнять ся слова Христові: „толците, а отверзеть ся вамъ, просите а дасть ся вамъ“. О скількож більше поправу поліпшеня долі відчуває наше жонате і дітьми обременене духовенство, а ще особливо тепер в знищеній Галичині, на терені воєнним. О скілько знаємо і наше товариство св. Ап. Павла також працює над висланем петиції і меморіялу до Високого ц. к. Правительства. Коби лише скорше, та успішно, бо пора вже крайная єсть!...

о. Др. Гавриїл Костельник.

У відповідь проф-ови Стан. Смольці з нагоди его книжки „Die reussische Welt“.

(Продовженє.)

IV.

Об'єктивна вартість брошури „В ім'я правди“; Послїдне посланє Преосвящ. Хомишина.

Подаючи до відома широкому світові, що наш „унїятський жонатий (!) клир“ є „наглядно“ безбожний, п. Смолька, як сам думає, здає собі доволі ясно справу з того, яку тим відвічальність бере на себе. Певно, що се не жарти! Дістанесь его книжка в руки німецьким катол. князям церковним (про се напевно Поляки постарались!), дістанесь також французьким катол. єпископам, і так українські „унїяти“ легко можуть стратити на вартости в очах катол. світа. А се може мати тяжкі а ріжні наслідки для нашого народа. Ясне як сонце, і пожадане для Поляків з таким успособленєм, як п. Смолька.

Але чи п. Смолька дійсно добре обдумав свої слова? Чи він дійсно певний їх правдивости? На чім основує тоту свою певність — тоту свою літанію про люті рани в нашім духовнім житю? Не покликуєсь він на звичні факти, покликуєсь на „no örische, von gesinnungsfesten Katholiken unter den Ruhenen vielfach beklagte Erscheinung“ — значить: покликуєсь на письма наших людей, котрі мали би так само представляти релігійність нашого духовенства, як се він представив. Але таких письм нема — нам вони незвісні! Наколи є, най нам їх п. Смолька зачитує! Де, коли, хто з наших людей так написав про наше духовенство, як п. Смолька?

Припустім одначе — dato, non concessio — що таке письмо (чи більше їх число) появилось. Чи тим самим воно мусїло би бути згідне з дійсністю? Чиж то нема „шаловил“ також на ґрунті католицизму? „Шаловил“ — людей, що думають „пописати ся“ своїм „повним“, „чистим“, „глибоким“ католицизмом?! Чиж то якийсь наш „gesinnungsfester Katholik“ перед війною — в 1913 р. — коли появилось посланє нашого славного митрополита „Божа сїйба“, не алярмував по німецьких катол. листах, що у нас „кукіль сієсь“, що схизмі пособляє навіть сам митрополит?! Чиж не опинилась ціла річ аж в апост. нунція? (Я про се особисто знаю.) А прецінь показалось, що „кукіль сіяв“ той „gesinnungsfester Katholik“, а не наш

митрополит, котрий за свою катол. віру два роки і пів пересидів в тюрмі! Наколи отже і були би якісь письма, котрі так обжаловували би наше духовенство, як п. Смолька, а походили би з під пера наших людей, то ще не можна би пускати в світ того їх обжалованя яко певне свідоцтво про нашу релігійність. Міг би се зробити лиш той, хто ласий на кожде лихе слово про нас, а не дбає про дійсність. П. Смолька так і робить. Не промовляє з него історик, лиш упереджений Поляк — ласий на усяке лихе слово, що денебудь і якнебудь висказане про нас.

*

*

*

Існують в нашій народі письма, котрі п. Смолька має на думці, коли покликуєсь на „ноторичну появу“ в нашій народі — хотяй тоті письма в дійсности ніяким способом не можуть уповажнити п. Смольку до того, що він написав про наше духовенство. Та „ласий на зле“ в намальованім чорті бачить таки живого страшного чорта! П. Смолька по імені наводить автора, котрий має присягати на его слова про наше духовенство. Тим автором не є ніхто инший, а станиславський Преосвящений: „Wir bedauern unendlich (!адже зрозуміле!), dass es uns nicht vergönnt war, das Rundschreiben des Bischofs Chomy chyn, der doch als die kompetenste Autorität in der Beurteilung der im IX. Kap. dieses Buches (се як раз глава, де автор обговорює наш побут під релігійним зглядом) erörterten Verhältnisse betrachtet werden muss, verwerten zu können“ (стр. 442.). Ладна історія! Та на жаль є щось на річи. Наколи п. Смолька не мав би чого чіпитись, не зважив би ся поклукуватись в так прикрий справі на так високо поставлену особу.

Мусимо отже вперед розслідити, що є на річи? Чи дійсно Преосвящ. Хомишин денебудь так сумно представив наш „жонатий“ клир під зглядом релігійним, як п. Смолька? А наколи так, то чи се згідне з правдою?

*

*

*

Зі всіх „ноторичних“ письм, що походять від наших людей, в найчорніших красках представляє наше духовенство брошура, яка має титул „В ім'я правди“, а яка повинна би мати титул „В ім'я побіди за всяку ціну“. Передовсім на ту книжку покликалась польська „Gazeta kościelna“ (р. 1916, ч. 51 і 52), обговорюючи книжку п. Смольки „Die reussische Welt“. Та „газета“ виходить у Львові, отже люди, що групують ся довкола неї, найліпше знають, де наша „Ахілева пята“.

Брошура „В ім'я правди“ появилась в Станиславові 1911 р. Видавець її і автор о. Ф. Щепкович, канонік станисл.

капітули. Алеж критики з противного табору відразу приписали тоту книжку самому Преосв. Хомишинови. В дійсности коли чоловік знає всі обставини, в яких та книжка появилася, і читає ту книжку, то набирає такого вражіння, котре патріярха Ісаака привело до слів: „Руки Ісава, та голос Якова!“ — Будь що будь, ми тому раді, що книжка вийшла під іменем о. Щепковича. Так будемо могли смілійше скрикувати її.

Передовсім треба зазначити, що брошура „В ім'я правди“ є полемічною книжкою — композицією. Її автор сам собі того свідомий, коли пише: „Впрочім я був спонуканий придержуватись того способу, якого домагала ся полемічна конечність сего мого письма“ (132). Відзначаєсь та книжка, чим полемічні композиції часто відзначають ся: непогамованостию, незрівноважанєм.

Її автор всіми способами стараєсь переперти свої погляди, бє в ліво і в право — і хоч зазначає, що він „много узглядняв і много шадив“ (132), то як раз се сильно наївне застережене свідчить, що він много не узглядняв, много шкодив. Адже се єго застережене має таке саме значінє, як слова хлопця, котрий виговорив, що знав, на свого товариша, тай кінчить: „Я ще не одно знаю на тебе, та не скажу!“

Автор боронить свої погляди з пристрастю, з такою непогамованою пристрастю, що критики з противного табору назвали єго католицьким „декадентом“. Єму всьо вільно — єго політичним чи товариським противникам ніщо не вільно: не вільно навіть на правду покликуватись. Він собі дозволяє на такі „поетичні“ образи, що замість „написати“ уживає „наблювати“*), семінар, де виховують ся питомці, що думають женитись, називає „годівлею женихів“ ітд. — а єго противники самі „гіпокрити“, „фарисеї“, „дикі попи“, „з пятном Юди зрадника“, „обтяжені проклятем“, „звихнені“, „що ганебно, безхарактерно перекичують“, „в душі сміють ся“ з того, що написали, і т. д.

Уважаймож, хто се так пише! Не якийсь там з улиці, а принайменше канонік капітулярний! Чи можна брати кожде єго реченє за чисту правду, коли показує таку „полемічну“ непогамовану пристрасть, хоч вона так не лицує єму?! Прямо знаменито написав сей автор сам про себе — хоч він се відносить до своїх противників: „Пристрасть, коли опанує і затемнить душу, тогди в нап'ятях своїх не лишень мече ложию і клеветами, але навіть благородні і взнеслі вчинки поганить і на зле вивертає“ (48). — В такім розпо-

*) Так н. пр. „Інший для улекшеня своєї душі в „Ділі“ так наблював“ (50 стр.). Чи ж мовчанє священників і їх родин не виходить на апарат з їх сторони того всего, що в листі „Попад!“ наблюване?“ (127.).

ложеню автор „В ім'я правди“ виніс на світло многі для нас болючі не факти, але представлення фактів — болючі, бо не згідні, або бодай не зовсім згідні, з дійсністю.

Цілюю автора є: оборонити діяльність Преосв. Хомишина. Єго книжку мож поділити на дві часті: в першій часті автор „воює“ за католицьку політичну партію в нашім народі, в другій за цілібат в нашім духовенстві. Притім — що зрозуміле зі згляду на ціль автора — в чорних красках представляє наше положене під зглядом католицизму, ба навіть християнізму взагалі.

Та попри усю свою пристрасть не малює він нашого духовенства аж тах сумно, як се п. Смолька зробив. Всюди, де автор нарікає на „радикалізм“ в нашім духовенстві, легко мож викрити, що тут ходить о політичне тло, а не о релігійне. А п. Смолька говорить про „радикалізм“ нашого „жонатого“ (чому якраз і тільки „жонатого“?!) духовенства на тлі чисто релігійнім.

Лише на однім місці автор брошури „В і. пр.“ діткнувся „радикалізму“ в нашім духовенстві на тлі чисто релігійнім, та і тут ему не пощастило. Він так пише:

„Деяким з духовенства остогидла реверенда, а імпонує і пліняє фрак і крават світського інтелігента. Трафляють ся случаї, що світський інтелігент тратить на повазі в очах священника, наколи він єсть побожним і заявить ся свідомим і практикуючим християнином. Коли раз священник в розмові з одним паном зробив закид інтелігенції, що вона не практикує обовязків християнських, не сповідає ся і не причащає ся, тогді отримав таку відповідь: „З нас би самі священники сміяли ся, якби ми сповідали ся і причащали ся“. О скільки сей висказ єсть узаasadнений, не знаю на певно, але фактом єсть, що сей висказ вийшов з уст світського інтелігента“ (23 стр.).

Для кожного, хто без пристрасти просуджує сей наведений факт, ясне, що з тих слів інтелігента ще ніщо не слідує про самих священників. Адже атеїсти всюди на світі так думають і говорять не лиш про катол. священників, але навіть про єпископів. Вони прецінь, оскільки нас уважають дійсно інтелігентними, підсувають нам свій власний світогляд, і думають, що ми „в душі“ так само не віримо в то, що голосимо, як і вони. Адже зовсім подібно підсуває автор свої погляди своїм ворогам, коли пише: „Думаю, що між іншими і самі протестовці Кішманецькі, які головно сей доказ піднесли прилюдно — в душі сміяли ся з него“ (133). А з сего ще не виходить, що „Кішманецькі протестовці“ дійсно в душі сміяли ся зі свого доказу — ба мож на певно ствердити, що вони не сміялись з него.

Наколиб наші атеїсти — радикали дійсно мали такий погляд про наш клир, що ми не такі „затяті“ католики — ві-

руючі, як католи. священники інших народів, що ми в душі так само „радикали“, як вони самі, то напевно з їх сторони посипали би ся для нас щедрі похвали — а того як не було, так нема! Аджеж сам автор наводить лиш такі слова наших радикалів про нас священників, котрі можуть нам бути тільки на похвалу під релігійним зглядом.

Переконаємось отже, що слова автора про священників, „котрим остогидла реверенда“ не мають оправдане так, як вони висказані. Можуть мати своє оправдане тільки на тлі політичним: Многим нашим священникам не імпонують такі політики, як автор брошури „В і пр.“, але радше ідуть за деякими цивілями „з фракком і краватом“...

На всіх інших місцях в брошурі, де говорить ся про радикалів священників, про „Юдів зрадників“ ітд. — ясне відразу, що тут входить в рахубу виключно політичне тло, а не чисто релігійне. Тут всюди мова о пренумеровану політичних газет, о виборах послів, о приналежности до національних читалень (читальні „Просвіти“) ітд. Автор ведений полемічною пристрастю тягом змішує поняття „політичності“ та „релігійності“, натягає річи, аби лиш поставив на своїм. Так н. пр. пише він: „Поборюване „Руслана“ яко католицького дневника єсть лишень дискретованєм нашої суспільности в очах інших католицьких народів“ (11). Щож про се сказати?

Наколиб в нашім народі національна єдність і сила була так вже утверджена, як н. пр. у Французів або Німців, і колиб „Руслан“ мав виключно католицький характер, то в тім случаю слова автора „В і пр.“ були би оправдані. Але що в нашім народі національна квестія сталась квестією житя, а „Руслана“ широкі круги посуджували о надто велику уступчивість для Поляків, то поборюване „Руслана“ бодай зі сторони наших священників мало характер виключно політичний, а не релігійний.

Не хочемо і не можемо скривати сего, що у нас — як і в кождім народі — католицький рух находить завзятих противників, але се виключно в кругах світської інтелігенції, а не в кругах священничих. Та щоби якась газета чи якась особа, що стоїть на католи. становищі, позискала для себе всіх священників, мусить вона також під політичним і під тактичним зглядом осягнути апробату у всіх священників. А доки сего нема, доти годі тих священників, що не годять з тою газетою чи особою, проголошувати „радикалами“ під зглядом релігійним. Ось н. пр. маємо „Ниву“, лист виключно релігійний, католицький, орган самих священників, а помимо того автори та „Нива“ не подобаєсь: він її поборює! Наколиб ми були такого успособлення як він, то з таким правом могли би ми его проголосити „радикалом“, ворогом Христовим, ворогом католицизму, з яким правом він проголошує радикалами тих свя-

щеників, що поборювали „Руслан“ або не у всьому годилися з діяльністю Преосв. Хомишина. Аджеж він поборює католицький орган, орган чисто релігійний, а против католицизму ніякого промаху в тім письмі не може найти! Чи не можемо отже автори докинути: *Perditio tua ex te, Israel!* Ті самі слова, котрі автор примінив до священників, своїх противників, з тим самим правом можемо ми примінити до него самого: „щоби бути у нас копненим і брутально знехтованим, вистарчить лишень провадити працю на основах християнсько-католицьких. Се дієсь у нас тим лекше, що деструктивний у нас роботі пособляє не лишень світська інтелігенція, але і серед духовенства суть такі, які їй сприяють“ (17). — *Perditio tua ex te, Israel!*

Автор отже мусить признати, що окрім католич. орієнтації є ще інші, також важні орієнтації: передовсім політична і тактична. І коли декотрі священники не годять ся з ним, чи з людьми, котрих він хвалить, задля своїх політичних та тактичних орієнтацій, то вони ще не є такими, котрим „реверенда остогидла“.

А в дійсности дуже тяжко приходить годити ся хочби найліпшим священникам з автором. Він узурпує собі, чи своїм людям, правдиву релігійність, католицизм, розум — всю доброту і мудрість. Він ексклюзивний. Его справа, чи справа его людей — се все „справа Христова“ (!). Хто єму противить ся навіть спомежи щирих католиків — сей противить ся Христови (!). А хибаж справа „Ниви“ не може бути з таким самим правом „справою Христовою“? Особливож Преосв. Хомишина у всіх дрібницях его діяльності автор ідентифікує з Христом. Він пише: „Побиваючи отже Епископа і справи через него проваджені, побиваєсь справи Царства Христова“ (123). Тут під „Епископом“ треба розуміти виключно Преосв. Хомишина. Автору здаєсь, що правдивість его слів ясна як сонце. Алеж так не є! Прецінь інші католич. єпископи не у всю мумусять годити ся з діяльністю одного католич. єпископа — і по котрій же стороні стоїть тоді „Царство Христове“? Таке саме значіне мають слідуєчі вискази: „Ціле те помішане поглядів має свою основу в незрозумленню Христа (sic!). Бо якби був Христос зрозумлений, оцінений і полюблений, тогди і Епископ Христовий *) і Его Апостольська діяльність була би зрозумлена, респектована і цінена“ (55). Так само: „Епископ **) не єсть післаний від людей, від світа, але від Христа“ (12). Далі: „Ніхто не має власти вглядати в справи Епископа ***), лишень компетентна власть над Ним поставлена. Тому всім незваним від Епископского

*) Чому не: „Епископи Христові“?! тоді було би відразу всьо яснє!

**) Чому не: „Епископи“?!

***) Чому не: „Епископів“?!

престола і прочих справ Церкви — руки прочі!“ (130. Not.). Узурпації автор не знає міри. Визисковує марку релігійну на тлі політично-соціальним. На сі его слова відповіли „безбожники з „Діла“ (прикро нам наводити такі слова, та коли автор не зважав на прикrostи, з прикrostий мусять родитись прикrostи!): „Миб не могли навіть мати нічо проти того, щоби єпископ Хомишин по божому та щиро ширив ідею Христову, але мусимо виступити проти того, коли він мов би з п'ястуками кидає ся на всіх і на вся і в той спосіб хоче доказати, що він робить все з Духа святого та для справи Христової“.

При такій своїй ексклюзивності автор порядно собі п'ятує священиків, котрі зважили ся в пресі виступити проти деяких політично-соціальних або тактичних кроків преосв. Хомишина: „Суть одиниці між духовенством, які свідомо запродали ся ворожим таборам на се, щоби Христа зрадити, щоби Христа розп'яти (!). То суть священики, які немов ті птиці осліплені на се служать, щоби других незрячих до яскині розбишак заманювати. Сі знов в останніх часах плюгаві (!) напасти на Преосвященного Станиславівського в ворожій пресі, то мерзкий вчинок і зрада таки самих священиків, видаючих в руки ворогів свого Єпископа без огляду, чи вони се роблять прямо, чи непрямо“ (25—26). Як на інших місцях, так і тут автор обвинює наших священиків задля своєї власної ексклюзивності та непогамованости, а не задля дійсного занепаду релігійного духа в нашій духовенстві.

Могли се легко викрити Поляки, міг се дуже легко викрити п. Смолька, якби тільки не був ласий на кожне зле слово про нас. Адже як появилась брошура „В і. пр.“, зараз появились численні критики з противного табору, і безінтересовного чоловікові легко могла просвітити ся ціла справа, Але п. Смолька не був тут „безінтересовним“ чоловіком! Він ласий на усяке зле слово про нас. І що зробив? В своїй ніби науковій книжці обвинив він наше духовенство далеко гірше як автор брошури „В і. пр.“ в своїй пристрасній полеміці. Деж в брошурі „В і. пр.“ находить ся твердження, що безбожність наглядно ширить ся між нашим „жонатим духовенством“?

Жонате наше духовенство хіба лиш тому п. Смолька проголошує безбожним, бо польське духовенство є не жонате. А що у нас не таке, як у Поляків, то всьо зле, безбожне, некатолицьке і т. д. Заходить велика різниця між автором брошури „В і. пр.“ а між автором книжки „Die geussisch Welt“.

1) Перший автор без сумніву має як найліпшу волю для нашого народа і для нашого духовенства; 2) пише полемічно — отже тут зрозумілі стають ся „натяганя“ і „гіперболі“; 3) его книжка має за ціль: поправити в нашій народі то, що зле; 4) вона призначена лиш для нашого на-

рода; 5) ведений доброю ціллю він, коли спам'ятаєсь, поправляє свої гострі слова, модифікує їх, обмежує. Так н. пр. при кінці брошури пише він: „Просячи о прощенє, если я в чім хибив, і запевняючи, що я не руководив ся злою волею, але щирим наміренєм та сердечним бажанєм добра, осьміляюсь на закінченє подати коротко три важні уваги“ (152.). Про наше духовенство:

„Есть у нас в провінції Галицькій, Богу дякувати, спорийний ґрунт свідомого духовенства, котре ясно понимает свою задачу і сильно борє ся за правду Христову“...(18.). Інше місце: „Так само коли я на іншій місци сказав, що священники в 1907. р. не мали впливу в акції виборчій, хіба де йшли з радикалами або схизмофілами, то я не хотїв тим самим твердити, немовби сьвященники сьвідомо хотіли попірати радикалізм або схизмофіліство, лишень що ділали се з партийних і національних мотивів думаючи, що сего домагаєсь справа добра народнього“ (146. Nota). Такими рішаючими застереженнями автор властиво свої власні гострі слова обезсилює.

А всього того нема в книжці п. Смольки. Тут нема ніякого застережання, нічого доброго про наше духовенство автор не сказав, а его книжка писана не в тій ціли, щоби нам отворила очи, щоби ми поправились, але щоби широкий христ. світ довідав ся, які ми є. Автор брошури „В. і пр.“ грішить головню своєю непогамованостию, нетактовностию, п. Смолька грішить всім, чим взагалі мож в книжці прогрішитись.

* * *

Хто як хто, але п. Смолька, яко історик, повинен був зрозуміти, що об'єктивна правда в брошурі „В. і пр.“, а що полемічний додаток. Прецінь автор сеї брошури зраджує свою вдачу, своє натяганє річий, не лише в тій предметі, де він уходить за більше компетентного судію від п. Смольки, (тобто: в справі „радикалізму“ між нашим духовенством), але так тамо в тих предметах, де п. Смолька, яко історик, міг себе уважати більше компетентним від автора брошури „В. і пр.“ Се справи целібату в катол. церкві — головнож справа його історії. Автор брошури „В. і пр.“ і сю справу „немилосердно“ натягає. Він пише:

„В перших віках християнських, в тих віках знаменних свідомостию віри, жаром любови до Бога і ближнього, високою благородностию жертви і посвяти, в тих часах переповнених незчисленними рядами мучеників, мучениць і дів сьвятих, в часах о широкім і яснім поняттю і зрозумленню високого достоїнства і звання сьвященнического, — чувство нїжної побожности вірних не могло погодити ся з сьвященником жонатим (!), а тим більше з жонатим єпископом. Тому на сьвященників і єпископів висвячувано лишень без-

женних(!), або вдівців. Трапляли ся однак звичай, що висвячувано також мужів повних духа божого і святости, хочай були жонаті і їх жінки еще жили, однак звичайно під услівем, що жінки їх добровільно згодили ся з ними розстатись і жити осібно в уєдиненню, звичайно в монастири (!) *)

В пізнійших віках, коли зачала остигати побожність, случаї уділювання свячень жонатим були частійші, але все таки звичайно під забороною жити дальше з женами". (116. Nota).

Авторови всьо вільно — ему вільно навіть історію — всім звісну — натягати, до гори ногами вивертати! Адже річ маєсь якраз противно, чим він твердить, а се всім звісне. Целебат зачав ся в духовенстві церкви христової уводити якраз „в пізнійших віках, коли зачала остигати побожність“, а в перших віках директивною тут були звісні слова ап. Павла написані до Тимотея про жени священників і єпископів. Се зовсім природне і зрозуміле. В перших віках живий дух віри і любови заступив усякий формалізм. Доперва коли та жива сила віри остигала, конечним ставав формалізм як у всьому, так і тут. Адже знаємо про многих єпископських синів з перших віків християнства, знаємо, що на I. вселен. соборі в Нікеї 325 р. проблем примусового целібату був порушений, та собор не апробував примусового целібату. — Але що для автора I. вселен. собор? Адже він говорить в імя Христове, отже всьо мусить бути якраз так, як він каже!

Як в справі „радикалізму“ в нашім духовенстві, так і в справі целібату автор підсуває одну річ під другу, оперує софізмом „*falsae rationis*“ Примір, що зайшов в однім селі, збаламученім агітацією радикалів, слова, що якийсь там непогамований селянин висказав на свого священника, автор простягає на ціле жите духовенство. Він так пише: „Суть парохії, де священник не сьміє вечером сам вийти в село, щоб не бути чинно зневаженим. В однім селі мужик радикал так ся виразив: „Коби я так здибав ся з моім попом десь так сам на сам в поли, ябим му черево розпоров, та побаврав ся в его тельбухах“ (82). З того приміру автор видає такий загальний осуд: „Парохіяни мають довіре: до пана, до якогонебудь сурдутовця, а спеціально до жида, але майже ніколи(!), або дуже рідко до свого священника“. (81.) А хто згадав би, на що се має бути доказ? На се, що наш нарід не має поважання для жонатого духовенства! Ту свою літанію автор кінчить словами: „Чи то має бути знаком пошани і довіря до жонатого духовенства?!“ (82—83). А зачав він ту літанію від слів: „Перший аргумент то сей,

*) Що за наївність! Адже в перших віках християнства зовсім не ще не було монастирів!!!

що народ зжив ся з жонатим духовенством, що до него яко такого чує пошану і довіре. — Хотяй як шумний сей аргумент, однак неправдивий“ (81). Дійсно : автор може написати нову льогіку, а певно дістане нагороду Нобля за неї!

Люди добрі, котрі-небудь перечитаєте сі наведені слова автора, скажіть же : чи се **жінки** наших священників мають бути причиною того, що якийсь там „мужик радикал“ хоче „побабратись в тельбухах“ (!) свого „попа“, що наш нарід — бодай як автор твердить — не має довіря до наших священників, але до Жидів і т. д.?! Чи наколиб наші священники позамікали свої жінки в монастирах, наколи були би целібсами — чи вже тим самим всьо поліпшило би ся? У Франції та в Італії катол. духовенство нежонате, так само в польським народі — чиж длятого вже ніщо не виговорюють на них радикали? Чиж про самого автора брошури „В і. пр.“ тому, що він целібс, наші радикали лиш всьо добре говорять? Чи він всіх людей позискав для себе? Яка в тім гірка іронія для автора! Не правда?

Наколи є яке недомаганє у відношеню нашого народа до наших священників (я смію ствердити, що на загал відношене у нас не є гірше як у інших катол. народів), то причини сеї появи нійким способом не мож шукати в тім, що наші священники женять ся. Чиж до наших целібсів наш нарід ліпше відносить ся, як до жонатих священників? (Розумієсь: тут треба мати на думці загал.)

Аргумент, що наш „нарід зжив ся з жонатим духовенством, що до него, яко такого, чує пошану і довіре“ — є стійний в цілій своїй силі. Алеж тут ходить о загалність. В поодиноких случаях та пошана залежить ще від того, який є характер даного священника, і які єго вірні.

Впрочім: автор таки сам себе побиває (хоч і не запримічує сего!), коли пише: „Один питомець висвячений в целібаті запитаний, чи не буде мама єго плакати, що він не оженив ся, таку дав відповідь: „Мама моя плакала би, єслиб я оженив ся, бо мама мені сказала виразно: як маєш бути священником, то будь ним в цілім того слова значіню“. На жаль сі слова вийшли з уст матери-християнки обряду латинського*), а не нашого обряду. А наші матери-християнки якого суть погляду? Но чому дивувати ся нашим матерям, наколи навіть серед духовенства знаходять ся такі, котрі суть найзавзятійшими противниками стану безженного священника!“ (117. Not.).

Переконаємось отже, що брошура „В ім'я правди“ не є об'єктивною книжкою, і ніхто, хто хоче видати справедливий суд про наше духовенство та суспільність, не може полягати на тій книжці. Критики з противного табору на-

*) значить: Польки!

звали її „памфлетом“, „пашквілем“. А Поляки, хочаби оправдати книжку п. Смольки, покликують ся на брошуру „В ім'я правди“! Агітація в тім знаменита, нема що казати — та де мораль, де дух правди і справедливості?

*

Разить велика розбіжність між представленням нашого духовенства в книжці п. Смольки а між представленням в брошурі „В і. пр.“ Автор сеї другої книжки нарікає на старшу генерацію нашого духовенства (стр. 18—19), що вийшла з старого семінара, де „виховане духове — се були кпини з всякого вихованя“. П. Смолька знов хвалить старшу генерацію нашого духовенства, а ганить наймолодшу генерацію. Звідки така різниця? Не тяжко се викрити, лиш треба повернути до чудотворної засади п. Смольки: Міру всіх вартостей становить польськість. Адже в старшій генерації нашого духовенства многі находились „gente Rutheni, natione Poloni“, а в молодшій генерації сей тип перевів ся!

Дальше: В брошурі „В і. пр.“ нема ані сліду такої нагінки на священників, що вийшли з родин священничих, як в книжці п. Смольки. Де п. Смолька таке вичитав про священників та питомців, що вийшли з священничих родин? На чім опирає тоті свої ганебні представлення? Годі тут найти иншого свідка, як лиш чудотворну засаду п. Смольки: Священників, що вийшли би з священничих родин, у Поляків нема — отже се мусить бути щось злого, щось найгіршого!...

*

*

П. Смолька написав IX. главу („Die religiöse Frage“) своєї книжки в Неаполі в вересні 1915 р. (стр. 442.), отже то, що він в тій главі написав про наше духовенство та про нашу суспільність під релігійним зглядом, не міг основувати на звиснім посліднім посланню Преосвящ. Хомишина, котре появилось в 1916 р., коли книжка п. Смольки, як він сам зазначає, находилась вже в друку. Та помимо сего п. Смолька не міг зрезигнувати з того, щоби бодай при кінці книжки не покликатись на те посланє і не переповісти єго змісту¹⁾. Се посланє має ратифікувати увесь поганий виклад п. Смольки про наш релігійний побут²⁾. Про се посланє висказуєсь п. Смолька: „Rundschreiben — welches als höchst wichtiges Dokument zur Beurteilung des Zustandes der ruthenischen Kirche unserer Zeit bezeichnet werden muss“ (437). Припустім — dato non concessio — що се має бути правдою, але на-

¹⁾ Найдить ся сей уступ під „Nachträge“: „Zu S. 160“ стр. (437—442).

²⁾ На се посланє, оправдуючи книжку п. Смольки, покликуєсь і „Gazeta Kościelna“ (1916, ч. 51. і 52.); також канонік др. Хотковскі (з Кракова) в „Korrespondenz-Blatt f. d. kath. Klerus Österr.“ 1917 Nr. 4.

віть в тім случаю се послане не ратифікує IX. глави книжки п. Смольки. Ніде в тім посланю нема ані згадки, про: 1) безбожність, яка наглядно ширить ся між нашим „жонатим“ клиром; 2) про священників та питомців, що вийшли з родин священничих; 3) про безбожність, яка з всіх сторін вдираєсь до домів священничих; 4) про „ремесників“ священників і т. д.

Згадуване послане нарікає на зовсім інші річи. Ось ті річи: 1) національність у нас взяла верх над релігією: визискує релігію для своїх цілей; 2) ще й доси ми не могли позбутися „бізантинізму“ в релігійнім житю: у нас дорозші церемонії, як дух віри; 3) задля того бізантинізму цивільні люди мішають ся в справи церковні, котрі тільки єпископ має розсуджувати: тому наша церква не є свободна, не є досить католицька; 4) у нас панує „нездоровий хаос поглядів“ на справи церковної природи: у нас ніхто не знає, що єму вільно, у нас єпископови відмовляють права самостійно рядити церквою.

Тим посланем Преосвящ. Хомишин хотів оправдати своє попереднє впровадженє Григоріянського календара в станиславській єпархії. Послане має по лемічний характер — дуже споріднений з характером брошури „В ім'я правди“. Та сама ексклюзивність; та сама непогамованість і необрахованість. Чи більше зашкодить, ніж допоможе — послане з тим зовсім не числить ся: воно має побідити, хочби притім мало не знати кому спустити крови. І спускає воно крови всім... Помимо гірких воєнних часів, помимо інших наших болів, кривд і журб! Той сам спосіб представлювання річий в тім посланю, який і в брошурі „В ім'я правди“: аби розтяти чирак, то краєсь цілого чоловіка від п'ят до тімени на голові. Самозрозуміле, з якою вдячністю такий бідний пацієнт ту штуку зносить, і на яку користь вона єму виходить!

Та чому ж тота штука злучена тільки з особою Преосв. Хомишина? Чому інші наші єпископи ніколи не були приневолені в переводженю своїх плянів та ідей воювати таким безглядним способом? А прецінь вони нераз порушували і тяжші рани в нашім народі, як послане Преосв. Хомишина. Чому польські єпископи таким способом не лічать свого повіреного їм стада?

Так! се „ноторична поява“ в нашім народі, а не то, до чого п. Смолька ті слова відносить. З тої то, думаю, причини деякі наші світські визначніші мужі, що передше були завзятими приверженцями Преосвящ. Хомишина (ті з партії „Руслана“), опісля відвернулись від него. Не мож тут твердити, що се наша суспільність така до нічого, котра не уміє оцінити заслуг визначних людей. Прецінь коли наш теперішній Митрополит ступив на престол, многі здалека держали ся від Него, бо не довіряли Єму, а опісля серця

всіх до Него пригорнулися. Адже п. Смолька аж казить ся, тай іронізує, що нашого митрополита навіть наші радикали, безбожники поважають.

Натомість у Поляків Преосв. Хомишин є майже так популярний, як у нас митрополит Шептицький. „Jedyny ruskі biskup“ — се вже утерта фраза в устах Поляків про Преосв. Хомишина. Ясне се і зрозуміле. Коли Преосв. Хомишин говорить, то ми звичайно плачемо, а Поляки ликують. Знаємо вже чому і як. Та не знати, як би то було, наколи-б Преосв. Хомишин був „polski b'skup“? Наколи-б він розглянув ся по закутинах їх життя під зглядом релігійним та дійсно католицьким — і наколиб се малював так досадним способом, як звичайно! Чи-ж у них не найшло би ся примірів і случаїв для гірких допікаючих слів? Коли не більше як у нас, то напевно бодай стільки. Я позволю обі навести хочби тільки один явний а сумний случай: безсовісну тактику „Слова Польського“. „Słowo Polskie“ стояло на католических принципах (все тим пописувало ся!), довкола него групувались польські священники і ті „ліпші“ з польської суспільности. А прецінь: Як ганебно воно було перфідне, як мало „дійсно“ релігійне!

Релігійність его була лиш покришкою для польського шовінізму. Перед війною нас, Українців, „Słowo Polskie“ все називало „запроданцями пруськими“, „гакатистами“ (реве-ляції Krysiak-a!); коли ж вибухла війна, те саме „Sł. P.“ називало нас „скритими москальофілами“; а як Москалі вступили до Львова, то тих самих Українців „Sł. P.“ і знов представляло за „гакатистів“, „германських запроданців“! А се були часи, де лихе слово рівнялось зі смертю! Яка се погана релігійно-моральна гниль! Такої перфідії у нас нема.

Впрочім: в брошурі „В імя правди“ є вже виписана директива, як се виглядало би, колиб преосвящ. Хомишин був польським єпископом. Там читаємо таке: „Треба дуже дивуватись, що серед так сумних і оплаканих гідних обставин не заляв нас до тепер польський елемент. Се хіба дасть ся тим пояснити, що не лишень верстви польської нації взагалі і єї духовенство світське, але також і монашество польське обняла сильна горячка нездорового патріотизму а подекуди і затрошеного шовінізму, який густо часто надуживає мотивів чисто релігійних до цілий чисто земських і до розбудження пристрастей людських. Серед таких обставин наступив стан хоробливий, який не лишень понижає достоїнство і ослаблює силу духову монашества і світського духовенства польського, але викликає також з сторони руского духовенства і руської суспільности мимоходову відрухову реакцію“ (110—111).

Поляки постійно надуживають слів Преосвящ. Хомишина на нашу шкоду — тому все і ликують. Дивно, що

Преосв. Хомишин ніколи не уважав потрібним, щоби явно і рішучо запротестувати проти такого надуживання зі сторони Поляків. І до чого довела така тактика? Ось Поляки видають ніби наукову книжку про нас, обжаловують нас перед цілим католицьким світом о в с ь о з л е, і покликають ся на Преосв. Хомишина! Аджеж п. Смолька ані одним словом не похвалив духовенства станисл. епархії, не похвалив навіть тих, що вийшли вже з семінара станиславівського, де виховане ведене в „строго католицьким“ дусі — але накидуєсь на ціле наше духовенство без розрізнення епархій!

Деж тут признанє для кільканайцятьлітньої енергійної праці Преосв. Хомишина? Чиж і сим разом нема потреба, аби Преосв. Хомишин явно запротестував проти такого явного надуживання его слів і авторитету?!

(Конець буде).

о. Юліян Дзерович.

Матеріяли до історії мартирєльогії нашої Церкви в часі всесвітної війни.

(Продовженє).

Відбиранє Уніятм Церков у Львові.

Очевидною річчю було, що і в самім Львові, де була в „Русско-Народном Сяветі“ протиукраїнська і протикатолицька кухня, не обійдеться без нахабности Евлогія у відбираню Церков греко католикам. Адже відобране львівських церков відбилось би сильним відгомонам по цілій завоюваній Галичині, воно навело би страх на „упорствующих“ священиків на провінції і ті вже або не спротивлялись би видачі церкви батюшкам, або — ще ліпше — щоби не бути повбавленим прихода, зробили-б своє „прийдіте поклонимся“ Евлогію і опісля називалось би перед світом, що „сілою аттержоніє от православной церкви — тепер любовію саядіняются с ней...“

Та на свою біду, Евлогій таких „упорствуючих“ застав у самім же Львові в парохх львівських церков: Успенської і Преображенської. Оба вони (о. крил. Василь Давидяк і о. сов. Іван Давидович), хоч самі москвофіли, але при тім щирі і явні католики, боронили своїх церков і своєї пастви.

перед хищним вовком, який то лестию то грозьбою хотів зламати їх упір. Лестию піддобрював ся до них Евлогій, бо з нагоди свого побуту у Львові в грудні, запросив до себе всіх священиків „русько-народной партії“ на чай, на якім підлещував ся до них та піддобрював ся, щоби їх загнати у своє стадо. На його солодкі і приманчиві слова зловились лише сотрудники Преображенської Церкви Сваричевський і Тягнибок, які потягнули справді у тамтой бік... Все проче духовенство, хоч випило чайок з сладчайшим сахаром та наслухалось єще солодших слів Владики наудочку Евлогія не пішло... Висшою була для них свята присяга зложена при рукополаганню на вірність Святійшому Отцю, дорожшою для них була св. католицька віра, як вигляди на камілафки, нагрудні протоєрейські золоті хрести і мітри, приємнішою назва: „упорствующих“, „фанатиків“, „папістів“ як: клеймо: Юдів ренегатів.. Біда лише в тім, що обі церкви мали нещасливих запроданців за своїх коляторів та патронів Церкви. Так Совіти Ставропігії як і „Народного Дому“ пішли під команду Дудикевича і на перегони просили Евлогія о „ощасливлене“ їх церков присутністю і відправою Владики. В „Народнім Домі“ отець Іван Костецький і пск. адвокат Лев Павенцький мали бути тими, які побились за сим і переперли на Совіті внесене о відступлене церкви Евлогієви *). Доволі того, що „Прикарпатская Русь“ ч 1491 з 18. грудня з великою радістю писала:

„Къ царскому дню (св. Николая) приѣхалъ вчера во Львовъ къ своей пастыѣ (?) Высокопреосвященный Евлогій, архієпископъ Волынской и Житомирской. Въ этотъ свой приѣздъ, владыка, по приглашенію совѣтовъ Ставропігійскаго Института и Русскаго Народнаго Дома будетъ священнодѣйствовать въ Преображенской Церквѣ и въ древнѣйшой святынѣ Галицкой Руси — Успенской Церкви, ктиторомъ которой былъ русскій Царь Θεодоръ Іоанновичъ **). Архієрейское богослуженіе въ день тезоименитства Государя Императора состоится въ Успен-

*) На засіданню „Нар. Дома“ мек. Павенцький так заваляв ся до православних, що на спокійні речі євangelіст оновизіонітів головню о. Вол. Гургулі, щоби не відступати церкви православним, бо „Нар. Дом“ як колятор не має до сего права (подібно як не мають до церкви права польські помічники колятори лише вірні, лише прихожани) крикнув: „А до чорта нам тогди церква!“... Сим богохульним озвучком його згіршилися многі совітники, але церков більшістю голосів таки відступили. Сам же Павенцький в півтора місяця по тім історичнім засіданню помер дня 2. лютого 1915.

**) Отже ктиторство царів було претекстом до відрави в Успенській церкві! Але як ввійшов Евлогій до Преображенської церкви, якої ктитором був північний австрійський Цар Франц Йосиф I. і цілий уніятський галицько-український народ, який складав свої лепти на ту церкву? Але, чи вовк вдершись в стадо патає, чи візці власність? або, чи вони його потребують? Адже сам Спаситель сказав, що вовк не дверми входить а вікном влавить!...

скої церкви въ 10. ч. утра. Послѣ сѣдни будетъ отслужень молебень, окропленіе войскъ свяченой водою и военный парадъ на Подвальѣ. Въ воскресенье 7. декабря архіерейское богослуженіе состоится въ 10. ч. утра въ Преображенской церкви.*

Ясно отже, що ні парохі сих церков, ні паства не просили о сі богослуження а лише патрони, колятори, які робили се з політичних зглядів та егоїстичних міркувань; щоби показати перед своїми службодавцями, що не дармо їх кормили рублями за пропаганду царе і православя в „Подъяремной Руси“. Але ідѣм за порядком, церква за церквою і так обговорім передовсім:

1. Замах на Успенську Церков.

1. Перше схизматичке богослуженє правилось там з нагоди „огпѣванія тѣла“ генерала отъ инфантеріи Роде-ого. Генерал Роде був тим, який перший вийшов з російським війском у Львів і взяв його в посідане на Личаківській рогащі від президента Гадія Руговського. Він перший видавав всі прикази, поки не обіймив граф Шереметев военного губернаторства. Роде поспішив з війском дальше, однак в п'ятиденній битві під Городком ранений смертельно шрапнелем помер. Тіло його зложено тимчасово в підземеллях Успенської церкви а похорони його відбули ся в православній церкві св. Георгія при францішканській улиці якраз в неділю. А що православні не мали ще часу устроїти собі своїх церков*), тому від военного губернатора прийшов писемний приказ о год. 11. вночі, щоби „представити церковь для православнаго богослуженія въ 8. часовъ утра“. Богослуженє се дійсно відправив военний протоєрей о. Мурин, наш галицький уроженець. Перед силою приказа о. парох Давидяк мусів уступити і відправити богослуженє наше о 10. год. по православнім богослуженю.

2. Друге православне богослуженє відбулось, як висше сказано „по приглашенію совѣта Ставропігії“ в царський день дня 18 грудня. Але не правив його владика Евлогії, лише настоятель посольської церкви в Константинополі Архимандрит Ювеналій при співучасті о. М. А. Стельмашенка директора гімназії в Києві і о. В. Митроцького члена Государственной Думы. Евлогії був сам на богослуженю і сказав собі по Службі Божій „сердечную і горячую проповѣдь“; але правити не міг, бо мав такий пех, що спізнались його архіерейські ризи і не прибули поїздом на час. В своїй проповіді висказав Евлогії надію, що „скоро Червоная

*) Эвакуаціонная часовня на головнім дворці у Львові і манежная часовня „Утоли моя печали“ в касарні інвалідів при улиці Клепарівській, устроєні зістали пізнійше.

Русь съ Державной будетъ не только въ національномъ, но и въ *релігійно́мъ* єдиненіи“...

3. Трете богослуженє відбулось там в неділю о Розслабленнім яко богослуженє за ктиторів і благодітелів Успенської церкви, між якими є много православних а до того і царі, а яке знов мав відправити владика Евлогій на запросини совіта Ставропігії, зглядно Влад. Дудикевича, який потягав совітом як маріонетками і пхав бідних „світників“ щораз гірше о цареславне болото. О богослуженю тім завідомив сеніор Ставропігії Цирик пароха о. крил. Давидяка сейчас по повзятім рішеню на совіті, а той відніс ся до Митрополичого Ординаріату з просьбою о інструкції. З огляду на се, що Ставропігія і так непевна що до своїх католицьких переконань могла би евентуально відмовою церкви більше огірчитись і сейчас заявити своє приступленє до православія, рішено піти опортуністичною дорогою і піти на уступку. Богослуженє призволено, але під услів'ями, що се не преюдикує на будучність жадного права православним до сеї церкви, що має бути лишений час на католицьке богослуженє і в проповіді не сміють нарушати ся віра і чувства католиків. Левкий Дудикевич дістав за посередництвом сотр. о. Романа Красицького спис молодшого братства ставропігіяльного і кождому з них лично під окремою адресою вислав „приглашеніє“ на се богослуженє. Адресник був ще з давніших літ, де многі померші були ще як живі невичеркнені і так Дудикевич втяв штуку Чічікова з „Мертвих душ“ Ів. В. Гоголя, що то скуповував собі померші душі. Мимо таких чемних запросин майже ніхто з наших міщан-братчиків ані міщанок не пішов на солодкі запросини, а церков заповнили лише маститі і салдати.

4. Але опортунізм на ніщо не придав ся, бо на внесе-нє Дудикевича совіт Ставропігії приняв був на своїм „общім“ собранію“ в Томину неділю рішенє як найскорше скликати нові загальні збори, щоби на них проголосити офіціальний перехід на православє. Та до сего собранія не прийшло, бо горлицький пролом наполошив Москалів зі Львова, а з ними і наших ренегатів москвсфілів.

2. Відобранє Преображенської Церкви.

Успенська церков стара та невеличка, то й не дуже там лакомились на неї схизматики, але так посісти величавий „Преображенскій Соборъ“ при Краківській улиці, то таки їм сильно усміхалось і таки сего силою допняли.

Перше богослуженє відбулось там в неділю по св. Николаю. Архієрейські ризи з Почаєва наспіли вже, отже богослуженє відправив вже Евлогій в сослуженю архимандритів, настоятеля печерської Лаври о. Паїсія і настоятеля посольської церкви в Констрнтинополи о. Ювеналія, члена

Госуд. Думи о. М. В. Митроцького, настоятеля львівської Георгієвської церкви о. протоєр. Венедикта Туркевича, ренегата о. А. Яворського і кількох діяконів По Євангелію першу проповідь по українськи на євангельську тему проголосив о. Вен. Туркевич, а по Службі Божій сказав своє слово владика Евлогій в великоруській мові. Зміст его проповіді (прецінь не для агітації, а чисто як історичний документ, ілюструючий нахабність православного владика був поміщений в нашій церковній, поважній часописи „Ниві“ минулого року між нашими „Матеріялами“, та впад жертвою прокураторського олівця, тому її вже) не подаємо, а скажемо лише, що чейже більшої, скажім лагідно: „некультурности“ годі собі подумати, як коли Евлогій війшов до нашої католицької Церкви і не перебираючи в словах, старав ся її очернити, оклеветати. Годить ся тут нагадати проповідь нашого Преосвященного Андрея в Успенській, своїй католицькій Церкві, в якій завзизав свою паству до береження своєї віри, не ображаючи ні словом православної віри, а за неї зівстав вивезений в Росію, — а тут приїхав Евлогій, до чужої католицької церкви і став нас визивати і клеветати на нашу Церков. Культура то є панська річ — тому і не кождий її має...

2. Перед Різдом Христовим дістав Митроп. Ординаріят пізнім вечером від генерал губернатора графа Бобринського письмо з приказом, відступити православним Церков Претворення Господнього на два дні Різдяних Свят. Митр. Ординаріят під приказом уступив і православні відсвяткували в нашій Церкві свої богослуження.

3. Та як Німець каже: „mit dem Essen kommt der Appetit.“ Небавом, перед самим Йорданом дістав офіціал нове письмо сего змісту:

Начальникъ штаба

верховнаго главнокомандующаго

Срочно.

2. января 1915

№ 1255.

Ваше Высокопреподобіе!

Въ заботахъ объ удовлетвореніи духовныхъ потребностей частей Россійскаго воинства, имѣющихъ пребываніе въ городѣ Львовѣ, военная власть постоянно встрѣчается съ затрудненіями проистекающими вслѣдствіе малой вмѣстимости Православнаго храма во имя св. Георгія. Мнѣ не нужно, конечно, разяснять Вашему Высокопреподобію, какое утѣшеніе можетъ представить молитва, особливо въ переживаемыя дни великихъ праздниковъ, обильному числу исповѣдывающихъ Православную вѣру, нынѣ лишенихъ этой духовной радости.

Вамъ и самому угодно было пойти на встрѣчу въ этомъ дѣлѣ и предоставить Преображенскій Соборъ для православнаго богослуженія 24 и 25 декабря. Однако, единичные и потому рѣдкіе случаи возможности исползованія просторнаго храма не могутъ удовлетворить многочисленной паствы нашей, а грядущіе празники Св. Крещенія и дни Великаго Поста заставляють уже нынѣ озаботити ся окончательнымъ разрѣшеніемъ вопроса о преоставленіи Преображенскаго Собора или Успенской Церкви на время военныхъ дѣйствій для постоянного Православнаго богослуженія.

Не сомнѣваясь въ истинно-христіянскомъ сочувствіи Вашего Высокопреподобія дѣлу удовлетворенія духовныхъ потребностей православныхъ прихожанъ, прошу Васъ не замедлительно увѣдомити Галицкаго Военнаго Генераль Губернатора, который изъ двухъ храмовъ этихъ будетъ уступленъ разпоряженіемъ Вашего Высокопреподобія для нуждъ Православной Церкви. Благоволите также срочно сообщить о Вашемъ рѣшеніи и мнѣ, дабы я могъ доложить о немъ Августѣйшему Верховному Главнокомандующему, такъ какъ Его Императорское Высочество близко приѣмлетъ къ сердцу потребности русскихъ воиновъ

Поручая себя молитвамъ Вашимъ

Н. Янушкевичъ.

Такъ отже, коли не удалось ані добровільно ані лестию втягнути наші львівські парохії в православє, пішов натиск з гори, і то від самої воєнної кватири. Мимо захованя чемної форми тут не поставлена альтернатива — „дай або не дай“ — тільки: „дай той або той храм, а ні то силою відберемо оба“. До того знай, що справою сею живо інтересує ся ніхто менший, лише сам грізний Ніколай Ніколаєвич !..

Зійшлась консисторія і рада в раду, що робити. Стало на тім, що уступлено Преображенську Церков*) під тими услів'ями: 1) лише на дванайцять Празників Господських; 2) господарем в церкві має бути таки уніятський парох о. Іван Давидович; 3) проповіді православних батюшок не сміють ображати чувств католиків, як се зробив нетактовний Евлогій, використовуючий воєнний час для гонення уніятської церкви, ругаючи нас в нашій власній хаті; 4) на

*) Причина, чому уступлено Преображенську а не Успенську Церков була та, що накопи відступити ся їм просторнійшій Церков, яка до того має менше прихожан, бо далеко більше прихожан належить до Успенської, то вже може дадуть собі спокій в дальшими реквізіціями Церков. А так то і ту возмуть і ту заберуть !..

відразу уніятських богослужень мусить бути все найдений догідний час; 5) відступлене се не преюдикує православним ніякого права, бо воно розумієсь лише на час війни.

4. Але ті застереження. (хоч як були природні, самозрозумілі і не тяжкі) не подобались штабови Николая Николаєвича, бо отсе перед самим святом Трех Святителів явився адютант гр. Бобринського князь Трубецкой з порученем від генерал-губернатора: „немедлительно по важнымъ дѣламъ явится у Ихъ Сіятельства“. О. Офіціал на другий день зголосився о авдієнцію**) і другий адютант князь Кочубей сказав, що Сіятельство вже дожидають о. Офіціала. Коли о. Офіціал Білецький ввійшов в авдієнційну комнату, сказав Бобринський: „Маю вам сказати дуже немилу вістку, а то по порученню генерального штаба мусите віддати Преображенську Церков цілковито православним“. О. Офіціал став просити о відміну сеї постанови, бо се церков парохіяльна і коли православні її відберуть, то наші греко-католицькі парохіяни будуть позбавлені своєї церкви. Умільна просьба о. Офіціала зм'ягчила серце Бобринського і він обіцяв зателеграфувати до генерального штаба о полишене уніятів бодай в комірнім в сій Церкві, а тимчасово призволити, що парох сеї церкви о. Давидович ввійшов в переговори з православним батюшкою, що обняв сю церков в посідане.

Відобране сеї церкви може була друга рівна прикра хвиля, як вивезене нашого возлюбленного Архієрея. Коли на сесії консисторській о. Офіціал присутнім совітникам оповідав о своїй авдієнції у гр. Бобринського та про се, як він просив його не відбирати нам сеї церкви так „як ніколи в світі о нічо ще не просив“, заплакав достойний Старець... Всім нам стали сльози в очах і довший час ніхто не міг промовити з жалю та розпуки ні слова. Сльози сї хіба тяжким каменем упали на совість Евлогія та його поплечників, наших національних і віроісповідних ренегатів.

Але спротивлятись було годі! І так наш Найсолодший Ісус Христос в найсвятійших Тайнах утаєнний пішов з го-

**) Була се перша і послідна авдієнція о. Офіціала у Бобринського. Ще в жовтні, коли батюшки забрали нам церкву в Бродах, Щирці і т. д. о. Офіціал зголосився до Бобринського о авдієнцію, щоби особисто представити, що діла нового правительства ідуть в прямо протиположнім напрямі до оголошеної свободи. Бобринський не прийняв, бо о. Офіціал не зголосився о авдієнцію в день скорше, а коли о. Офіціал прийшов на другий день на зголошену авдієнцію Бобринський десь виїхав, як казали адютанти. Опісля казав Бобринський адвокату Д-ру Івану Антоновичу Добрянському: „Чего он (т. є. Білецький) у мене хател, я ему ясно все написал в письме“. Був се натяк на письмо Бобринського до Ординаріату, щоби священники наші не важились споминати австрійського цісаря при Службі Божій, та не нападали на „господствующую“ православну релігію, хоч de facto таких нападів нігде не було.

ловного престола на бічний лізій престіл, наші богослуження відправлялись або рано або тиха Служба Божа о 12 в полудне, страстні Євангелія читались о год. 3. по обіді і т. д. і православні мали платити за зужите електрики свічок, вина, риз і т. п. Що така симбіоза була лише пониженням церкви, то о тім нема що й багато говорити. Бідні католики сторонили вже від сеї церкви, а навіть свято Йордану, яке постійно в тій церкві обходить ся, сего року зістало перенесене до Успенської Церкви і звідтам відбув ся процесіональний похід на водосвяте до Ринку. На Йордан мав приїхати Евлогій до Преображенської Церкви, але не приїхав. Мабуть з псувало йому гумор письмо, яке вислав йому о. Офіціал у відповідь на його пастирське послане (рівнож в „Ниві“ сконфісковане тамтого року, хоч було поміщене не для пропаганди а для своєї історичної вартости), бо як раз тоді назвав він перед одним кореспондентом сю відповідь „странною по формі і содержанию“, а в друге Евлогій мабуть бояв ся, що обхід сей без процесій і співів не вдасть ся і уніятський Йордан притримає богослуження вірправлене навіть Єго „достойною“ особою. І справді наш Йорданський обхід вийшов сего року на славу. Синьожовті стяги через плечі (як звісно після москвофілів знамя мазепинства) так і мерехтіли на безчисленних молодцях і дівчатах, несучих процесію, і велика товпа беруча участь в водосвягю сідчила о тім, що багато ще треба буде катування, насильства, терору, підступу над католицькими почуваннями, щоби їх видерти з сердець українських Львовян!

5. По утечі пароха о. Давидовича з Москалями (до якої змусив його нещасний підпис на чолобитній телеграмі до царя при вступленню Москалів до Львова, а до якої приневолив Дудикевич всіх членів москвофільських обществ або і без їх відомости і призволення се зробив, обняв завідательство сеї церкви о. Николай Герасимович, прогнаний Москалями парох Лешнева, а по тогож повороті на свою парохію о. д-р Константин Богачевський. Колиж сей відійшов на полевого курата до війська, обняв завідательство о. декан Іван Олесницький, виселений парох Переволоки буцацького деканату і веде його до нині.

Незабутня і торжественна була се хвиля, коли по утечі Москалів перед торжественною Службою Божою, відправленою Всв. о. Офіціалом, перенесено назад Нашого Ісуса з бічного престола на Його давнє місце на головний престіл. Підчас сеї Служби виголосив о. Микола Герасимович прегарну проповідь о значінню сего свята обняття в своє посідане відобраної Москалями Церкви, а численно зібраний народ плакав слезами радості і вдячності за вибавлене нас від царського іга.

3. Відобране Церкви Непорочного Зачаття на стрийськiм передмiстiю.

Як звiсно, церковцю сю поставлену лептами цiлого українського народу Галичини на ґрунтi, заiнтабульованiм на „Народний Дом“ у Львовi, вiдобраз тойже вiд СС. Василiянок, використовуючи мертву букву закона в судовiм процесi, ще перед вiйною. Василiянки прогнанi тодi з своєї церкви забрали з собою все, що не було „nagel und taueisenz“ отже: образи, утвар церковну i ризи i лишили „Народному Домови“ лише самi стiни. „Народний Дом“, почувуючи себе пiд Москалем знов при властi, сейчас без повiдомлення пароха Успенської Церкви, до якого ся церковця належить та без повiдомлення Ординарiяту, вiддав зразу унiятови, москвофiлови деканови о. Т. Меренi, а опiсля схизматикам, а Евлогiй осадив там ренегата Тягнiбока, який при тiй церквi був ще перед вiйною приходським унiятським сотрудником. Митрополичий Ординарiят письмом датованим дня 2. лютого протестував в Совiтi „Нар. Дома“ против загарбання сеї церкви. Але вмiсто, щоб дiстати сатисфакцiю i зворот Церкви, Митроп. Ординарiят дiстав письмо вiд „Нар. Дому“, щоби сейчас же приказав СС. Василiянкам вiддати образи, лiхтарi, дзвони, фелони i т. д., якi ще за австрiйських часiв Василiянки випроваджуючись забрали, бо се була „неотъемленная и неоспоримая собственность Народнаго Дома“. Коли Василiянки добровiльно всеї утвори не вiддадуть православним, то грозив католицький священник о. Кастецкий, якого опутало чисте „мракобiсiє“, „гражданскими и административными властями“. Митроп. Ординарiят бажаючи сю немилу справу розв'язати як найзгiдливiйше i найлiпше для обох спiрних сторiн, предложив „Нар. Домови“ мировий суд. Але „Народний Дом“ вiдкинув сi мировi предложення i через свого члена Совiта о. крил Мартина Пакiжа загрозив, що до трех днiв свою погрозу вiдобразив всiх рiчий переiде. Було се в п'ятницю ранiо дня 10. червня, коли мене стрiнув о. Пакиж перед св'ятим Юром i оповiстив менi волю i постанову „Народнаго Дома“. На се я сказав о. крилошанинови: „Цiкавий я лише знати, хто буде тв погрозу виконувати, бо сеї ночi утiкли до Росiї о. Иван Костецкий, его зять, судiя Николай Третьяк, секретар „Народнаго Дому“, д-р Василiй Лагола, совiтник Лудик i другi члени Совiта. Крил. о. Пакiж не знав о тiй утечi нiчого i тому почервонiв зразу, опiсля поблiд i став мене питати, чи се дiйснi правда, що я кажу. Се була дiйсно правда, бо перед зближаючимися Австрiйцями цiлий москвофiльський штаб сеї ночi удрал в Росiю. В недiлю вечером виїхав i о. Пакiж на схiд.

4. Апетит на святий Юр.

Була якраз сесія консисторська в четвер, як автомобілем заїхав Владика Евлогій, невеличка фігура в окулярах з посохом (як тамбур при військовій музиці) в руках, з прот. Туркевичем під святий Юр, щоби оглянути церков і зложити свою візиту о. генеральному Вікарію. Церков св Юрія йому подобалась, а побачивши високо амвон, питався опрощуючих його, чи митрополит Шеттицький також з амвона проповідає? Очевидно, що так собі у своїй думці думав, як то віч також буде мусів вилізати на амвон, коли вже святий Юр стане катедрою.

Небавом опісля прийшло дві Краснокрестні дами з листом від архієпископа Евлогія і з просьбою, щоби о. генеральний Вікарій Білецький призволив батюшці перед тербовельською Матерію Божою відправити молебен. О. Офіціал листа від Евлогія не отворив, щоби не бути в колізії відмови Евлогієви а сказав, що має доволі своїх священників, які можуть жаданий молебен відправити. Дами перешептались поміж собою і згодились на се предложене. Молебен відправив архикатедральний вікарій о. сов. Дикий, дами помолились і були дуже вдоволені з відправи. Підступ Евлогія не удав ся.

Щастєм можна назвати, що о. Офіціал все урядував в митрополичій палаті на долині, бо коли-б не се, то Евлогій по вивезеню Архієрея був би певно митрополичу палату обняв по воєнному праву яко *res nullus* в своє посідане, з чим він впрочім нетаїв ся. А так підчас свого побуту у Львові мусів Евлогій мешкати в приватнім мешканю при ул. Набелята ч. 35 на першім поверсі, і там була головна квартира воєнного походу проти нашої церкви. Там ходили і наші Юди ренегати торгуватись за цїну 100 рублів місячної платні, і продавати там свою честь, совість, Христа і народ!

Клопіт мав ще святий Юр з многолітством для царя в сам день царських іменин. Розходилося о се, щоби катедра не дала гіршачого приміру молитись за царя і многолітствувати інтрузови цареві. А сего домагались російські власти, а москвофіли священники совітники перли з опортуністичних зглядів проголосити конче многолітство, щоби „че дразнити“... В грудни припадають також іменини нашого Архієрея на св. Андрея. О. Офіціал правив і в той день і в день св. Андрея сам особисто богослуженє і виминув сего неприємного примусу многолітства (тепер скиненому) цареві, якого правительство таку кривду завдавало церкві нашій в той спосіб, що вже консеквентно і в Архієрея іменини не вносив многолітства. О тим, що ніхто в св Юрі не поминав царя при богослуженях, о тим нема що і споминати.

5. Небезпека для церкви св. Ап. Петра і Павла.

Парох сеї церкви о. Константин Яримович, праведна чиста душа, помер в цвітні 1915, як жертва війни. Коли він бачив, що Москалі одну церкву відбирають за другою, боявся, що і на його церкву прийде черга і з тої боязні захорів а по тижни слабости помер. Лежачи в горячці часто говорив, що церкви не дасть, питався, чого в него хочуть і т. д. По його смерті по прийнятому звичаєвому праву повинен був дістати завідательство син його о. Александер, що був доси і катихитом вид. школи і прив. сотрудником свого батька. І консисторія була схильна йому завідательство сего прихода віддати. Але щож? На сей приход дістав охоту також атеїст Владімір Сваричевской, сотрудник Преображенської Церкви і через Дудикевича та графа Владіміра Бобрінскаго старався всіма силами відмінити сю постанову консисторії. Тимчасом їм було звісно, що Сваричевський вже давно захитаний у вірі, їздив вже в грудню до харківського архієрея Антонія і від него дістав гарно переплетену Біблію з слідуною присвятою:

„Любезному Отцу Владіміру, русскому священнику на память о нашихъ краткихъ но искренныхъ бесѣдахъ,

19. Дек. 1914.

Архієрей Антоній

Рівнож між його книжками, позіставленими в переполісї найдено також другу апольоґетичну книжку (автора собі не пригадує) з такою допискою: „О. Владіміру на память нашего свиданія у архієрея Антонія съ желаніємъ успокоенія его измученной, разтерзанной души на лонѣ святой православной церкви“.

Рівнож було всім звісно, що підчас побуту царя Николи у Львові о. Сваричевський витав сам один у фелоні враз з православними батюшками царя в православній „манежній“ церкві в домі Інвалідів, що з радістю підхопили російські часописи і голосили, що уніятська церква вже піддалась під правління святійшого, правительствующого Синода.

Та не вдалось вовкови в овечій шкірі ввійти між вівці. Зле укривав свій вовчий хвіст, а небагом 11. червня, почувши, що вже зближують ся австрійські війська пігнав до Росії „успокоїть свою измучену, разтерзанну душу“ на лоні Евлогія. Петропавловську церкву минула небезпека.

Диктатор Дудикевич диктує віддачу всіх львівських церков.

Є фактом, що власть неодного чоловіка опьянює, збиває в гордість і самообман і тоді чоловік стріляє дурниці

ва дурницями. Так і Дудикевич: ходив по Львові з кольосальною текою під пахою, казав собі в „Прик. Руси“ виписувати славословя*), поміщав свій портрет, називав себе „вождем Гал. Руси“, назначав свої авдієнційні години, закричував і приголомшував своїх сопартийників, а наконєць, як який диктатор „автопапа“ зажадав від Митр. Ординаріату не менше ні більше як віддання всіх церков православному. Майже рівночасно з письмом начальника штаба Янушкевича дістав Митр. Орд. бомбастичними, напушистими фразами переладоване письмо від „Русско Народного Совѣта въ Львовѣ“ з підписом Дудикевича і судії Третьяка слідуячого змісту:

Къ Его Высокоблагословенію

Генеральному Викарію Галицкой гр. к. Митрополіи
Отцу Архипресвитеру и Офиціалу Андрею Бѣлецкому.

Обращеніе

Русско — Народнаго Совѣта

по дѣлу представленія
львовскихъ гр. к. церквей для русскаго православнаго богослуженія.

Многострадальная наша родина Галицкая Русь, колыбель русскаго народа избавлена отъ вѣковыхъ угнетеній и преслѣдованій, страданій и терзаній, освобожденна и объединенна съ державной Русью (на 9 місяців!) волей Могучаго Русскаго Царя, (де він нині той могутий цар?), єдинодушїемъ и воодушевленїемъ русскаго народа, подвигами и кровью побѣдоноснаго русскаго воинства. Столица Галицкой Руси, нашъ древній, княжескій градъ Львовъ уже пять мѣсяцевъ подъ русскою властью и постепенно прїобрѣтаетъ обратно свой когдашній русскій обликъ, но нашимъ освободителямъ (!?), нашимъ роднымъ русскимъ, православнымъ братьямъ, десяткамъ и соткамъ тысячъ православныхъ воиновъ, которые самоотверженно и воодушевленно (?!) отдають жизнь свою за нашу свободу (яка зірка іронїя!) негдѣ въ этомъ Львовѣ помолитися, негдѣ исповѣдываться и причаститься, идя на смертнй бой за єдинство русскаго народа, за величіе русскаго отечества, за свободу всего славянства, за миръ міра.

Это постыдно, это возмутительно. Такое положеніе не можетъ, не смѣетъ продолжаться. Это не совмѣстно съ до-

*) См. „Прикарпатская Русь“ ч. 1427 „Историческая Рѣчь“; фелетон в „Прик. Руси“ п. з. Д-р В. О. Дудикевичъ в ч. 1458, перепечатанный з „Голоса Москви“.

стоинствомъ русскаго народа, съ его народною честью, это не можетъ согласить съ своею христiянскою и національною совѣстію хозяинъ галицкой земли и ея столицы, галицко русскій народъ.

На стражи правъ и достоинства русскаго народа въ Галичинѣ стоялъ за австрійскихъ временъ и стоитъ до сихъ поръ облеченный довѣріемъ русскаго народа — Русско Народный Совѣтъ, какъ верховное начальное учрежденіе.

Въ сознаніи своихъ правъ, своихъ обязанностей и своей отвѣтственности передъ роднымъ народомъ и исторіей, Русскій Народный Совѣтъ обращается въ эту историческую минуту къ Вамъ, Ваше Высокоблагословеніе, какъ руководителю гр. кат. Церкви въ Галичинѣ.

Русскій Нар. Сов. признаетъ громадныя заслуги гр. кат. духовенства для русскаго народа въ Галичинѣ, но онъ знаетъ также, что національною церквою стопятьдесять-миліоннаго народа была, есть и останется православная Церковь.

Русскій Нар. Совѣтъ стоялъ и стоитъ за свободу совѣсти, за религіозную свободу (*що за безлична брехня!*) и является самымъ рѣшительнымъ противникомъ (!?) всякаго насилія въ дѣлахъ вѣры. Стоя однакъ за полную свободу (?) греко-каѳолической церкви, ея служителей и исповѣдниковъ, Русско Народный Совѣтъ не можетъ въ тоже время дальше мириться (*то отіди в свой Суздаль*) со стѣсненнымъ и угнѣтеннымъ положеніемъ православной церкви, ея служителей и исповѣдниковъ въ Галичинѣ (*бідний, переслідуваний Евлогій і его батюшки*) и въ особенностяхъ въ галицкой столицѣ въ г. Львовѣ, гдѣ десяткамъ тысячъ русскихъ православныхъ воиновъ, сотнямъ русскихъ православныхъ сестеръ милосердія и соткамъ русскихъ православныхъ чиновниковъ и ихъ семействамъ приходится ютиться въ маленькой православной Свято Георгіевской церкви*), въ то время, когда въ Львовѣ имѣется 9 хотя и греко-каѳолическихъ, то все же русскихъ церквей.

И потому Русскій Нар. Совѣтъ, состоящій въ данное время почти изъ однихъ греко-каѳоликовъ (*фирисей!*) прихожанъ русскихъ церквей, обращается къ Вашему Высокоблагословенію съ предложеніемъ, идти за голосомъ народнымъ, за голосомъ христiянской и національной совѣсти, и своею властію распорядить, чтобы всѣ львовскія церкви, какъ приходскія такъ и не приходскія были въ воскресные и предвоскресные, въ праздничные и предпраздничные дни предоставляемы для православнаго служенія, и то въ предвоскресные и предпраздничные дни повсемѣстно отъ 6—8 часовъ вечера, въ воскресные и

*) Православна церков на францісканскій улиці також св. Георгія.

праздничные дни въ Успенской и Преображенской церквахъ и въ святогеоргіевскомъ Соборѣ отъ 9—11 час., а въ остальныхъ церквахъ отъ 8—10 часовъ утра, кромѣ того во время говѣнія, по особому соглашенію съ православнымъ духовенствомъ также и въ будніе дни.

Все это Рус. Нар. Совѣтъ предлагаетъ сдѣлать добровольно, по собственному побужденію, достижимо также и по приказу власти (*Дудыкевич грозитъ!*.), но Р. Н. Совѣтъ полагаетъ, что болѣе приличествуетъ нашему народному достоинству и нашей христіанской совѣсти, по христіанской въ родственной любви, а не по приказу открывать наши храмы нашимъ русскимъ православнымъ братьямъ.

И это придется сдѣлать намъ вѣдь и, въ особенности Вашему Высокоблагословенію тѣмъ легче, что вѣдь у Гроба Господня священнодѣйствуютъ и молятся по очереди всѣ христіанскія вѣроисповѣданія (*а чому в Росіі скасовано унію?*), что іъ цѣлой Швейцаріи (?) и отчасти также въ южной Германіи (*очевидна неправда*) въ однихъ и тѣхъ же храмахъ служатъ и молятся католики и протестанты.

Свидѣтельствую Вашему Высокоблагословенію свое глубокое почтеніе. Р. Н. Совѣтъ проситъ Васъ о возможно скорый отвѣтъ въ этомъ важномъ и неотложномъ дѣлѣ, чтобы къ отвѣту Вашего Высокоблагословенства примѣнить дальнѣйшія свои дѣйствія, направленные къ тому, чтобы русскимъ православнымъ братьямъ, принесшимъ намъ свободу, доставить возможность на нашей русской земли и въ нашей древней, княжеской столицѣ удовлетворить свои духовныя потребности.

За секретаря:
Третьякъ.

Предсѣдатель Рус. Н. Совѣта:
Дудыкевичъ.

L. S.

Завѣдующій Народной конторой при Народномъ Совѣтѣ:
Гр. Малець

Так! так! тяжкіе часи переживалось! Рідні діти гірш Ляха Маму-Церков свою розпинали!

Письмо се „за розпиской“ приніс возний „Нар. Дому“ точно підчас надзвичайної сесії, яка зібралась для наради, яке становище зайняти супротив висше наведеного письма нач. ген. штаба Янушкевича, і тому то се письмо, як воно і було безличним, видалось тепер в стораз безличнішим і безвистиднішим. То російський штаб, хоч має власть в руках, хоч чужовірець, жадає доволі чемно відступлення одного якогось храму на свої богослуження, а тут „Р. Н. Совет“ — „состоящий в данное время почти из самих като-

лікоф" — і жадає і грозить „und gibst du nicht willig, so brauch' ich Gewalt“ в сїх церков для батюшок. Отся гадка, отсе порівнанє було і директивою відповіди Дудикевичеви, яка повинна була викликати румянець встиду і опам'ятаня. Письмо се звучало:

До Свѣтлого Видѣлу

Русско-Народного Совѣта

у Львовѣ.

У вѣдповѣдь на цѣнне письмо Свѣтлого Русско-Народного Совѣту вѣ справѣ вѣдступленя всѣхъ греко-католицкихъ церковъ для вѣдправки православныхъ богослужень Митр. Ординарять заявляє, що днемъ раньше дѣставъ Митроп. Ординарять вѣдъ самого Начальника Штаба Головнокомандуючого Генерала Янушкевича письмо подѣбного змѣсту, та зъ бѣльше обмеженими жаданями. Яко у вѣдповѣдь на письмо ген. Штабу давъ Митр. Ординарять свою примусову згоду на вѣдступленє найпросторнѣйшою и найдогѣднѣйшою вѣ серединѣ мѣста положенои Церкви Преображенія Господнього, и просить приняти Свѣтлый Русско-Народный Совѣтъ се до ласкавои вѣдомости, яко у вѣдповѣдь на своє письмо зъ жаданємъ вѣдступленя всѣхъ церковъ. Що до вѣдступленя другихъ церковъ Митр. Ординарять заявляє, що безъ особливого уповажненя Святого Римского Престола не має до сего власти.

Вѣдъ Митр. Ординаріату.

У Львовѣ дня 30 сѣчня 1915.

Андрей Бѣлецкій

Ген. Викарій.

У вѣдповідь на се письмо дѣстав о. Офіціал нове аrogанцьке письмо в якомъ грозив о. Офіціялови Р. Нар. Совѣт, „какъ врагу русской арміи і русскаго народа“ рѣжними репресіями. Письма сего не репродукуємо, бож ми не збираємо матеріялів аrogанції і безличности, а матеріяли мартирольогії нашої церкви.

ВСЯЧИНА.

Допись з Самбора. В дни 17. мая 1917 р. відбули ся загальні Збори стоваришеня „Українська Ризниця“. З предложених Управою до затвердження білянсів за р. 1914|15 і 1915|16 присутні члени мали нагоду пересвідчити ся, що стоваришене перебуло важку воєнну кризу вправді зі значними стратами та страти ті при розважній господарці в недовзі зовсім дадуть ся вирівнати. З вдоволенем ствердила комісія ревзійна, що нова Управа успіла вже упорядкувати діловодство і доповнити склади так, що днесь стоваришене є вже в можности заспокоїти всякі, хочби найвибагливіші вимоги нашого священства. Збори рішили звинути існуючий при стоваришеню відділ позичковий, а натомість розвинути відділ галянтерійний, блаватний і паперово-книгарський та в тім напрямі змінили 1. §. статута. Справді послідний вже час, щоб торгівлю найконечнішими в житю артикулами переняти з чужих, часто крайне несовісних руки — в руки свої. — З окрема основане паперово-книгарського складу було предметом дискусій самбірської громади вже від ряду літ. В числених самбірських школах є багато нашої молоді, в місті — немалий гурт нашої інтелігенції, в повіті — значне число нашого учительства. Наколи в Самборі існує чотири склади того рода (три жидівські а оден польський), невжеж при свідомости нашого загалу не удержить ся наш оден?! Збори одноголосно рішили впровадити нові відділи, а загал самбірської громади з вдоволенем прийняв се до відома. — Є певна запорука, що задумане діло гарно розвине ся — тим певнійше що стоваришене розпоряджає міліоновим капіталом оборотовим. Отворене нових відділів в нічим не перепинить головній цілі стоваришеня, якою є торгівля церковними одежами і прочою знадобою. Навряд нова Управа у веденню церковної торгівлі кладе собі за ціль не лиш пильно дбати, щоб заспокоїти кождохасні вимоги церквей і священства, але також дбати про розвій церковної штуки і вироботи та пиширити поміж нашим загалом почуте та замилуване для краси.

Рішене Загальних Зборів Достави про потребу спвідланя з Українською Ризицею, Збори і Рада Надзірня з вдоволенем прийняли до відома. Обидва Стоваришеня є цінним добутком нашого народа і Заряд та Управа Укр. Ризниці за мету собі кладуть, в діяльности своїй і довести по можности до повного порозуміння з Доставою. Заг. Збори вибрали, в місце вильосованих, двох членів Ради Надзірної і трьох членів Комісії Ревізійної. Склад Ради Надзірної тепер ось такий: Впр. О. пралат Мриц Михайло — председа-тель. Впр. о. містодекан Гординський Дмитро — містопред-

сідатель. О. Кормош Омелян, член Ради Надзірної. О. Погорецький Петро, член Р. Н. Канд. адвок. Ріпецький Олекс — секретар Р. Н. О. Татомир Іван — член Р. Н. Ц. к. радник суду Шербатюк Василь — член Р. Н. Комісія ревізійна: Впр. о. посол Онишкевич Степан. Впр. о. Косоноцький Яків, Др Кормош Теофль. Управа: Впр. о. Петрик Володимир — парох Бабини. Впр. о. Савицький Іван — катехит гімназії. Впр. о. Татомир Юліян — катехит гімназії.

Білянс за р. 1915/16: Стан довжний: 37314·86 К. фонд резервовий. 38391·05 К. уділи. 678823·86 К. вкладки до обороту 6000 К. затягнені позички. 1413·21 К. вірителі товарів — разом 761942·28 К. Стан чинний: 36813·47 К. го: тівка. 46668 44 К. позички на скрипта. 55723 К. позички на векслі. 23083·82 К. льокації. 283065·71 К. нерухомості. 143835·58 К. запас товарів. 119159·58 К. довжники товарів. 32291·77 К. ефекта фонду резервого. 2500 К. незамортизована вартість інвентара. 4340 К. уділений кредит. 13161·94 К. страти воєнні — разом 761942·28 К.

З чужої преси. „Gazeta kościelna“ (ч. 17 с. р.) почала в статі „Protest Towarzystwa św. Pawła przeciw księżce prof. Smolki“ критику заяви українського духовенства проти інвектив проф. Смольки Жерелом, з якого черпає приятелька нашої Церкви і народу свої докази проти заяви а за Смолькою се звісна брошура о. Щепковича „В імя правди“, „którego zapatrywania podziela niewątpliwie jego Ordynaryusz“ (ст. 195—196). Пригадуємо, що се вже вдруге передруковує „Gazeta kość.“ цілі уступи з брошури станиславівських Ефіялтів (перший раз в р. 1911 в статі „Ze sfer ruskich“). Також проф. Смолька отер цілий свій „науковий“ памфлет головно на брошурі „В імя правди“. — Сольногородська „Katholische Kirchenzeitung“ розводить ся в останних числах на тему церковних справ в будучій Польщі, з окрема що до уніятської Церкви. Автор одної статі витає з радістю проголошенє польської держави, бо бачить в сїм скріплене католицизму, котре в будучій Польщі буде могло сильніше розвивати ся. Польське католицизм стрінеть ся однак з питанєм дуже трудним до розв'язки, а саме з уніятською Церквою. В сїм питаню є дві можливі точки поглядів: ідеалістична і реалістична. Перша думає, що перехід „схизматиків з мусу“ на унію довершить ся автоматично і без труда; друга числить ся з тим, що Церква уніятська з єрархією і клиром не дасть ся воскресити чародійною різкою. Численє на масову унію може завести. Перенятє схизматичкої церковної власности на річ уніятської Церкви рівнож не таке просте. Надія, що схизматичський єпископат приступить до унії, а з ним решта клиру і вірні, може бути дуже ошибочна. Відношенє вірних до духовної єрархії у православних не є оперте на основі католицької карнєсти. Із стано-

вища чисто богословського унія, як дорога до католицької Церкви (!!), так само управнена, як кожда инша. Можна собі зобразити католика з духа і внутрішню, хоч внішню подібного до схизматика. Але в практиці річ не так легка. Ситуація повинна бути ясна. Коли Польщу хочемо відірвати від закостенілого Сходу і звязати з Заходом, треба глядіти, щоб її увільнити навіть від внішніх візантійських форм в культі і релігії. Церковна адміністрація терпить на тім, коли на даній території не обов'язує засада: *unius loci unus sit episcopus*. Се показуєсь в Малій Азії, де ріжнородні уніятські церкви ривалізують з собою і зводять до релігійних справ національний первень. В Польщі не годилоби ся вертати до того експерименту, тим більше, що в освободженій Польщі зорганізована „уніятська церква“ фактично не існує. Авторovi видаєть ся, що ліпшою булаби дорога злуки зголошуючих ся „схизматиків з мусу“ просто до латинського обряду і піддання їх тим чином вже зорганізованій католицькій ерархії. Ціло Церкви не є консервувати всі ріжнообрядові організації, але нести вірним духове добро. — Автор другої статі висказує майже ті самі думки.

Ми навели отсей німецький голос не для того, начеби привязували якунебудь вагу хочби й до „найповажнішого“ німецького голосу в справах уніятської церкви (нам зовсім байдуже, що собі там якийсь Німець з Сольногороду думає про унію), але для того, бо через Німця говорить очевидно Поляк і ми в його голосі маємо зразок того, як в „*niepodległej Polsce*“ виглядалаби віроісповідна і національна толєранція.

„СВІТ“ виходить неперіодично і містить українську і перекладну белетристику, статі про мистецтво та описи боїв У. С. С.

В кождім числі багато гарних картин.

ПЕРЕДПЛАТА:

АДРЕСА:

Річно 16 К., піврічно 8 К.

Львів, ул. Куркова ч. 11.

КОЖДИЙ

що дає про себе і свою родину
хто хоче сповнити **обов'язок супроти держави**

повинен **обезпечити** ся на житє, а заразом підписати VI. военну позичку тільки в

Ц. К. австрійським військовим фонді для вів і сиріт

який подучив субскрипцію на VI. военну позичку **враз** з обезпеченем на житє для всіх без різниці пола від 18 до 55 року житя. Обезпеченє се уможливило кождому без виїмки, а саме **офіцерови, жовнїрови, священникови, урядникови, купцєви, ремісникови і денному зарібникови** підписанє VI. военної позички при рівночаснім обезпеченю ся на дожитє або на випадок смерти на користь власну, або на користь своєї родини.

Без лікарських оглядин.

Сейчасова важність обезпеченя.

Без стемплів і побічних додатків.

Наймнѣша квота обезпеченя К. 500. — Найвиѣша квота обезпеченя К. 4000.

Обезпеченє входить в житє в хвили зголошеня субскрипції, зглядно зголошеня першої премії, яка є дуже низька. Премія від 1000 корон виносить на час 20-літній К 35 річно, на час 15 літній К 49 без всіх інших коштів. Премії платять ся річно, піврічно, чвертьрічно, а навіть місячно, так що **при тан малім видатку, як 3—4 нор. місячно навіть найбідніший** може помічи державі до побіжного закінченя війни, а рівночасно забезпечити родину. Сповідуючи отже патріотичний, горожанський обов'язок, підписуйте VI. позичку военну.

Близших інформацій уділяє **Играєве бюро — Львів, Ц. К. Намісництво** як також наші уповажнені заступники по усіх містах і повітах краю.

